

ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

**«Актуальні питання
юридичної науки – 2023»**

Матеріали доповідей та статей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Львів, 22 червня 2023 року)

ЛЬВІВ
2023

**Затверджено до друку Вченою радою Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(протокол № 11/22/23 від 29.06.2023 р.)**

УДК 34
А 43

Актуальні питання юридичної науки – 2023 : збірник доповідей та статей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 22 червня 2023 р.). Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. 173 с.

Збірник містить тези доповідей, які були оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної науки – 2023», що відбулася 22 червня 2023 року у Львівському інституті ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Збірник розрахований на наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, наукових установ, студентів, аспірантів, практичних працівників.

Відповідальний за випуск:

заступник директора Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Лелик Л. І.

УДК 34
А 43

Повну відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори

© Львівський інститут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023

Шановні учасники конференції: колеги, науковці, викладачі, студенти !

Науково-практичні конференції на базі навчальних закладів – це довголітня традиція, що є клопіткою працею, потребує довготривалої підготовки; аналізу тем, які актуальні для суспільства, держави та права.

Вже стало доброю традицією проведення науково-практичної конференції у стінах нашого Інституту. Усі наші зусилля спрямовані на плекання науково обдарованої молоді, адже саме вона є тією рушійною силою, яка може вивести розвиток держави на якісно новий рівень у правовому, соціально-економічному, науковому, культурному, освітньому напрямку.

Нам приємно, що до цього наукового заходу щороку все більше долучаються кращі фахівці в галузі юриспруденції, педагоги, практики, представники наукової еліти. Уся наша команда – колектив Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» – переконані, що інтелект – найцінніший скарб нашої держави.

Конференція є одночасно мірилом ефективності існування навчального закладу на ринку освітніх послуг, стилю та якості навчального процесу, адже вона дає можливість зримо відчувати свій рівень, свою місію та роль у виконанні основного завдання – підготовки спеціалістів-правників для потреб юридичної практики.

Наука потребує подальшого обговорення проблем та фундаментальних питань права, історико-теоретичних та філософських проблем юридичної науки, проблем та перспектив розвитку галузей права в Україні, питань удосконалення законодавства, перспектив правових реформ, становлення та розвитку основних державних інститутів, економічних перспектив розвитку суспільства в умовах формування ринкових відносин та становлення правової держави, філософсько-правових та психологічних проблем реалізації правових норм в умовах сьогодення. Приємно бачити студентів, які переймаються цими проблемами, яким не байдуже майбутнє нашої держави, хто готовий вступати у дискусію із зазначених питань.

Маю надію, що Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання юридичної науки – 2023» об'єднає зусилля фахівців у галузі права та представників молоді генерції юристів з метою пошуку нових шляхів реформування вітчизняної правової системи. Бажаю нам плідної праці та інтелектуального задоволення, наукових звершень.

**Заступник директора Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
кандидат економічних наук, доцент,
професор МКА Лелик Л. І.**

АКТУАЛЬНІ ПИТАНЯ ЮРИДИНОЇ НАУКИ

Альфавицька Р. Я.

*студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: **Яворська В. Г.**
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права*

Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

Стрімке зростання застосування сучасних інформаційних технологій в діяльності організацій, установ і відомств вимагає нагального вирішення проблем інформаційної безпеки. Це визначається тим, що окрім прямого збитку від можливих фактів несанкціонованого доступу до інформації, її модифікації або знищення, інформатизація може перетворитися на засіб придушення свободи людини, стати джерелом серйозної загрози державності і духовному життю особи. Зростання науково-технічного прогресу обумовлює негативні тенденції розвитку злочинного світу, приводить до появи нових форм і видів злочинних посягань за рахунок того, що злочинні групи активно використовують у своїй діяльності новітні досягнення науки і техніки, застосовують сучасні інформаційно-телекомунікаційні технології.

Кіберзлочинність передбачає використання комп'ютерних технологій для досягнення протиправних цілей. Це будь-яка злочинна діяльність, пов'язана з комп'ютером, мережевими пристроями чи мережею (шахрайство, витік даних, фішингові атаки, клікджекінг, типсквот, DOS-атаки тощо).

Основною метою кіберзлочинності є прибуток, який отримують кіберзлочинці. Однак метою також може бути пошкодження або виведення з ладу комп'ютерів і пристроїв, використання комп'ютерів і мереж для розповсюдження шкідливих програм, незаконної інформації, відео, зображень та інших матеріалів, зараження комп'ютерів і мереж вірусами. «Цільовою аудиторією» кіберзлочинців можуть бути як фізичні особи (персональна інформація), так і організації (корпоративні дані).

Масштабний перехід компаній на віддалений режим роботи через пандемію сприяв збільшенню кількості кіберзлочинів.

Хоча цей вид злочину не впливає на фізичне тіло людини, він впливає на «цифрове тіло». У цифрову епоху кожна людина – це набір чисел та ідентифікаторів у безлічі баз даних, що належать уряду та різним компаніям. Це ще раз підкреслює важливість мережевих комп'ютерів у житті людей.

Однією з головних особливостей кіберзлочинності є її повсюдний характер. Дії можуть відбуватися в юрисдикціях, які знаходяться далеко. Це, у свою чергу, тягне за собою серйозні проблеми для правоохоронних органів, які потребують міжнародної співпраці.

Усі кіберзлочини відбуваються у кіберпросторі – це віртуальний світ, електронне середовище. Цей простір зазвичай включає велику комп'ютерну мережу та складається з багатьох комп'ютерних підмереж. Ключовою особливістю кіберпростору є інтерактивне та віртуальне середовище для багатьох учасників.

Для боротьби з такою специфічною формою злочинності необхідні відповідно підготовлені спеціалісти вузькоспеціалізованих підрозділів правоохоронних органів, які здатні застосовувати сучасні методи оперативно-технічного документування та розкриття комп'ютерних злочинів. Тому, питання відповідної підготовки кадрів для правоохоронної системи є також першочерговим. Спеціальні знання, необхідні працівникам правоохоронних органів у протидії кіберзлочинності, можуть бути надзвичайно різноманітними та визначатися потребами конкретної служби чи підрозділу.

Гаврилюк В. Р.

*студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Граб М. І.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

МЕХАНІЗМ НАДАННЯ КОМПЕНСАЦІЇ ПОСТТРАЖДАЛИМ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну бойові дії та ракетні обстріли зробили багато будинків цивільного населення непридатними для проживання. Тому серед питань, з якими зіткнулися жертви збройної агресії, актуальним питанням залишається – хто і за яке майно має право на компенсацію. Символічно, що 23 лютого 2023 року, через рік після початку повномасштабного вторгнення, був прийнятий Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України». Але як весь цей механізм працює насправді?

22 травня 2023 р. набрав чинності Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» (далі — Закон про компенсацію). Закон визначає правові та інституційні засади компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій нерухомого майна внаслідок руйнувань, спричинених воєнними діями, терористичними актами та збройною агресією РФ.

Відповідно до статті 2 Закону про компенсацію отримувачами компенсації за пошкоджені/знищені об'єкти нерухомого майна є:

- фізичні особи - громадяни України, які є:
  1. власниками пошкоджених/знищених об'єктів нерухомого майна;

2. замовниками будівництва за пошкоджені або знищені об'єкти будівництва (будинки садибного типу, садові та дачні будинки), в яких на момент пошкодження зведені несучі та зовнішні огорожувальні конструкції, щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт;

3. власниками спеціального майнового права на неподільні житлові об'єкти незавершеного будівництва, майбутні об'єкти житлової нерухомості або особами, які сплатили часткову ціну такого об'єкта та на користь яких зареєстровано обтяження речових прав на такий об'єкт;

4. особами, які здійснили інвестування/фінансування об'єктів будівництва, щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт;

5. членами житлово-будівельних (житлових) кооперативів, які викупили квартиру, інше житлове приміщення в будівлі, будинок садибного типу, садовий або дачний будинок кооперативу, але не оформили право власності на нього;

6. спадкоємцями осіб.

- об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, управителі багатоквартирних будинків, житлово-будівельні (житлові) кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків, особи, уповноважені співвласниками багатоквартирних будинків [1].

Розгляд питання про надання компенсації за зруйноване майно здійснює Комісія з розгляду питання про надання компенсації за майно, зруйноване внаслідок воєнних дій, терористичних актів та руйнувань внаслідок збройної агресії РФ проти України.

Зокрема, Комісія приймає рішення про надання/не надання компенсації за зруйноване майно та про наявність правових підстав для отримання спадкоємцями компенсації за зруйноване майно. Комісія також повинна надавати інформацію та консультації одержувачам компенсації про те, як її отримати.

Порядок отримання компенсації здійснюється у кілька етапів:

1. Подання заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна.

Для цього за місцем знаходження зруйнованого майна до Комісії подається заява про компенсацію за зруйноване майно. Вона може подаватись під час воєнного стану в регіоні, де розташоване зруйноване нерухоме майно і протягом одного року з дня закінчення або скасування воєнного стану в цьому регіоні. А також якщо майно пошкоджено/зруйновано після закінчення або скасування воєнного стану – протягом трьох років з дня закінчення або скасування воєнного стану в місцевостях, де нерухоме майно було пошкоджено/зруйновано внаслідок обставин, що виникли внаслідок збройної агресії російської федерації (наприклад, замінування/розмінування).

2. Розгляд заяви.

Строк розгляду заяви Комісією не повинен перевищувати 30 календарних днів з дня подання заяви.

За рішенням Комісії цей строк може бути продовжено на 30 календарних днів, якщо зруйнований об'єкт розташований у районі проведення воєнних (бойових) дій або на території територіальної громади, що перебуває під тимчасовою окупацією чи облогою (блокадою).

3. Рішення про надання компенсації.

Комісія може вирішити, чи присуджувати компенсацію за зруйноване майно, чи ні.

Підставами для відмови у виплаті компенсації є наступні:

- заява подана особою, яка не є потенційним одержувачем компенсації або не уповноважена подавати заяву;
- виявлено, що дані, вказані в заяві, є недостовірними;
- заява подана після закінчення встановленого законом строку.

За словами авторки закону про компенсацію за зруйноване війною житло, народної депутатки Олена Шуляк, процедура визначення суми компенсації за зруйноване війною житло описана окремою постановою уряду. Вона запевняє, що ціна має бути ринковою – відповідно до вартості житла в регіоні до повномасштабної війни. Станом на сьогодні це точно буде залежати від регіону, і зараз обговорюються якісь додаткові чинники – як, наприклад, рік зведення будинку. Також запитують стосовно того, як оцінюватиметься вартість ремонту, проте зараз це перевірити практично неможливо.

Ухвалення Закону та створення нового механізму виплати компенсацій за пошкодження та знищення окремих категорій майна внаслідок збройної агресії Російської Федерації в результаті воєнних дій, терористичних актів та диверсій є довгоочікуваним і, безперечно, позитивним кроком. Вперше на законодавчому рівні закріплено механізм компенсації.

Однак поглиблене вивчення нового закону показує, що умови та механізми, встановлені новим законом, мають багато недоліків і невіршених питань, а також потребують додаткових нормативно-правових актів для забезпечення ефективного механізму надання компенсацій якомога ширшому колу осіб. Таким чином, хоча ще рано говорити про те, що новий механізм компенсації повністю створений, але все ж було зроблено низку важливих кроків у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про компенсацію майна». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>
2. <https://pravo.ua/kompensatsiia-za-zruinovane-vnaslidok-viiny-zhytlo-khto-mozhe-rozrakhovuvaty-na-ii-otrymannia-ta-za-iaki-ob-iekty/>

3. Як будуть визначати суму компенсації за зруйноване війною житло: пояснення авторки закону. URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/news-kompensatsia-za-zruinovane-zhytlo/32355227.html>

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Буцяк Х. І.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА, КОТРЕ РЕГУЛЮЄ ОХОРОНУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СФЕРІ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Основні акценти в розвитку світової економіки сьогодні переміщуються на прискорений інноваційний розвиток та перехід до стратегії, яка ґрунтується на знаннях та інтелекті. Ключовим елементом такого розвитку є наукові досягнення, інтелектуальні надбання. Україна, визначивши свій шлях подальшого розвитку у сучасному геоeкономічному просторі, акцентувала на інноваційному напрямі, який для нашої країни, виходячи із її потенціалу, являється не лише реальним, а й фактично єдиним. Економіку України вже неможливо представити без надійної системи правового захисту інтелектуальної власності. Однак слід зазначити, що захист прав інтелектуальної власності не повністю відповідає сучасним вимогам з сторони ефективності та надійності [1, с. 147].

Стан правової охорони права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності сьогодні перебуває на етапі реформування. Урядом країни розробляються плани дій стосовно удосконалення системи правової охорони права інтелектуальної власності, у тому числі і в сфері наукової діяльності. Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» від 01.06.2016 р. № 402-р, «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» від 23 серпня 2016 року № 632-р та інші нормативно-правові документи, які закріплюють пріоритетні напрямки створення якісної та ефективної правової охорони інтелектуальної власності, у тому числі і в сфері наукової діяльності.

Для ефективного вдосконалення національного законодавства в сфері інтелектуальної власності необхідні організація управління та розвиток інфраструктури в сфері правової охорони і захисту прав

інтелектуальної власності. Для налагодження контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання слід: належно організувати діяльність державних інспекторів з питань інтелектуальної власності в регіонах України; забезпечити розроблення планів проведення заходів в ЗМІ, котрі сприяють формуванню в населення поваги до прав інтелектуальної власності суб'єктів таких прав; всіляко сприяти формуванню правової культури у населення; надавати можливість здобуття освіти в сфері інтелектуальної власності за програмою державного замовлення для працівників місцевих та центральних органів виконавчої влади та працівників правоохоронних органів, тощо [2, с. 205–206].

Одним із заходів реформування сфери інтелектуальної власності Ю. Л. Бошицький виділяє правотворення у таких його напрямках.

Перший напрям полягає у необхідності удосконалення нормативно-правової бази інтелектуальної власності й удосконалення механізмів захисту прав у даній сфері. Потреба правотворення в даному шляху пов'язана із необхідністю реформування управління інтелектуальною власністю, що викликана потребою адаптації національного законодавства до відповідного законодавства Європейського Союзу. Вимагає приведення у відповідність актів національного законодавства між собою і забезпечення спрощення, лібералізації, прискорення, зручності для заявників самих процедур з набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Другий напрям полягає у вдосконаленні процедур захисту прав авторів і володільців виключних прав інтелектуальної власності. Правотворення тут потребує забезпечення ефективного державного контролю і координації дій правоохоронних та контролюючих органів стосовно боротьби із порушеннями прав інтелектуальної власності.

Третій напрям полягає у правотворенні у галузі охорони та захисту авторського права й суміжних прав. Потрібні удосконалення законодавства в сфері авторського права й суміжних прав в частині сприяння легальному бізнесу для детінізації цього ринку послуг; легалізація програмного забезпечення, котре застосовується у органах виконавчої влади, та запровадження вільного та відкритого доступу до Державних реєстрів зареєстрованих об'єктів авторського права застосовуючи мережу Інтернет.

Четвертий напрям полягає у кадрових проблемах. Сьогодні важливою залишається підготовка спеціалістів з питань інтелектуальної власності і поширення знань, підвищення рівня культури та освіти в зазначеній сфері. Особливість правотворення в сфері інтелектуальної власності має опиратися на сформовану правову культуру усіх верств населення. Відповідальна роль належить у цій площині і сучасним телекомунікаційним засобам, котрі могли б забезпечити публічні інформаційні акції щодо роз'яснення всіх негативних наслідків

протиправного використання об'єктів права інтелектуальної власності.

П'ятий напрям полягає у здійсненні міжнародної політики для підвищення міжнародного іміджу держави та її впливу на міжнародні процеси в сфері інтелектуальної власності. Тут правотворення матиме сенс у обстоюванні національних інтересів в межах участі у керівних органах Всесвітньої організації інтелектуальної власності, участі у міжнародних проектах. Важливим має стати й аналіз реалізації національного законодавства в сфері інтелектуальної власності із урахуванням позитивного міжнародного досвіду [3, с. 215–216].

Слід погодитись з думкою автора стосовно впровадження таких напрямів удосконалення сфери інтелектуальної власності. Однак потрібно доповнити, що не менш ключовим напрямком реформування системи правової охорони прав інтелектуальної власності являється його систематизація. Слід запозичити досвід Франції і прийняти єдиний нормативно-правовий акт, а саме – Кодекс інтелектуальної власності, у котрому передбачити всі механізми правової охорони та захист прав інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павленко Т. А. Особливості захисту права інтелектуальної власності в сучасній Україні. *Наше право*. 2014. № 10. С. 147–152.
2. Зоря С. Ю. Проблеми та шляхи вдосконалення державного регулювання у сфері інтелектуальної власності: нормативно-правові аспекти. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2015. № 2 (13). С. 200–206.
3. Бошицький Ю. Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 213–217.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Вертепний А. А.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРИНЦИПИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Діяльність банківської системи мусить ґрунтуватися на відповідних принципах, які об'єктивно нададуть можливість забезпечити стале нормативно-правове регулювання фінансових, а особливо, банківських відносин. Таким чином, при проведенні дослідження банківської системи вагомим значенням володіє питання відносно з'ясування правової природи, особливих ознак, сутності, значення принципів, відносно яких ґрунтується функціонування банківської системи.

Принципи в якості похідних, визначень ідеї, директиви, положення, які складають моральну, організаційну основу утворення, функціонування та розвитку права; це те, на чому ґрунтуються динаміка, формування та дія права, що надає нам можливість визначити його природу як демократичного, тоталітарного устрою.

Принципи банківської діяльності, банківського права та банківської системи – це суміжні за змістом доктринальні категорії, перелік яких не являється вичерпним, а засади мають не лише законодавче закріплення, але й практичну реалізацію.

В свою чергу А. А. Коваленко пропонує розуміти принципи банківської діяльності саме як похідні від принципів фінансового права засади, публічно-правові основи, ідеї, закріплені на законодавчому рівні чи такі, що мають доктринальну природу, і на котрих ґрунтується діяльність, що пов'язана з створенням фінансових установ, з здійсненням банківських операцій та надання банківських послуг [1, с. 93].

Посеред загально-правових принципів функціонування банківської діяльності ми можемо відокремити принципи верховенства права, гласності, законності, самостійності, відповідальності, рівності та ін.

У правовій літературі відокремлюють одразу декілька критеріїв для проведення класифікації чи здійснення групування засад роботи банківської діяльності, посеред яких можемо виділити наступні:

1) у залежності від джерел походження принципу: національні та міжнародно-правові принципи банківської діяльності;

2) у залежності від юридичної сили нормативного акту, відносно якого встановлений принцип: закріплені в міжнародно-правових актах, Конституції держави, на рівні законодавчому, в нормативних актах виданих центральним банком держави;

3) у залежності від сфери розповсюдження їх дії: загальні принципи банківської діяльності та ті принципи, завдяки яким регламентуються її окремі аспекти.

Відносно переконання О. В. Прилуцького, банківське законодавство України передбачає використання організаційно-правових принципів та принципів, які забезпечують економічні засади роботи комерційних банків. До організаційно-правових принципів відносяться такі: а) незалежності; б) колегіальності управління; в) законності; г) дотримання банківської таємниці. До тих принципів, які забезпечують економічні засади роботи комерційних банків, вченими із банківської справи відносяться такі: а) діяльність у тих межах для яких реально було залучено ресурси; б) створення взаємовідносин із клієнтами на засадах ринкових відносин; г) регулювання функціонування комерційних банків лише на основі економічних методів [2].

Іншими науковцями до основних принципів банківської діяльності відносяться наступні:

- незалежність банків, економічна самостійність; заборона втручання органів публічної адміністрації в роботу банківської системи, за винятком випадків що встановлені чиним законодавством (а саме, притягнення до відповідальності відносно здійснення деліктів у сфері банківської діяльності);
- розмежування відповідальності між державою та банками;
- обов'язковість ліцензування банківської діяльності (дозволів) на вчинення передбачених законодавством можливих банківських операцій;
- обов'язковість у дотриманні банками встановлених регулятором економічних норм для підтримання стабільності всієї банківської системи в країні в цілому із захистом інтересів клієнтів;
- закріплення права за банками оперативної самостійності відносно вибору клієнтів та тих видів послуг, за якими він спеціалізується;
- забезпечення юридичним та фізичним особам права у вільному виборі банків;
- забезпечення взятих на себе банком виконання майнових зобов'язань перед клієнтами а також третіми особами, першочергово;
- збереження та повернення грошових коштів вкладникам банку, із дотриманням взятих на себе зобов'язань [3, с.7].

Отже, на сьогодні існує досить великий перелік засад (принципів), відносно яких керуються банки, та інші кредитні установи під час

здійснення та організації банківської діяльності. Їхнє дотримання в практичній роботі буде запорукою ефективної банківської діяльності.

Аналізуючи вищенаведене, можемо зробити висновок про те, що принципи функціонування банківської системи відносяться до стабільних положень, які в той же час володіють тенденцією до подальшого вдосконалення, розвитку, зважаючи на розвиток всього фінансового а також і банківського права. В сучасних тенденціях, необхідно констатувати, про те що система загальних засад виконання банківської діяльності є у стадії її розвитку, так як постійні зміни на фінансовому ринку із новелами вітчизняного законодавства спричиняють розвиток правових засад здійснення діяльності банками.

Динамічний розвиток сьогоденного вітчизняного фінансового ринку засвідчує про потребу вдосконалення діяльності банків у системі фінансового посередництва, зміцнення їхніх конкурентних позицій із загальною реорганізацією системи регулювання та нагляду. Проведення реформ на фінансовому ринку потребує комплексного підходу, введення новітніх шляхів для посилення конкурентних переваг вітчизняного фінансового посередника в Україні загалом, а також на регіональному рівні зокрема.

Із врахуванням вищезазначеного та на підставі проведеного аналізу практики банківської діяльності нами запропоновано запровадити та прийняти на законодавчому рівні принцип універсальності правового статусу банку без врахування його організаційної форми і диференціації за його спеціалізацією у наданні послуг, для досягнення мети у стандартизації та уніфікації правового статусу деяких виокремлених елементів банківської системи.

Окрім того, для подальшої ефективної роботи банківської системи в Україні, необхідно запровадити принцип доступності до інноваційних законних послуг фінансового напряму, потенційним майбутнім споживачам та клієнтам. Прикладом, таких послуг найближчим часом суб'єктам банківської діяльності необхідно буде додати послуги із віртуальними активами (продаж, обмін, купівля, зберігання).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко А. А. Фінансово-правові питання банківської діяльності в Україні. *Право і суспільство*. № 5. 2015. С. 1–4.
2. Прилуцький О. В. Організаційно-правові засади діяльності комерційних банків в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. 2007. 190 с.
3. Костюченко О. А. Банківське право: Навч. посіб. 2-ге вид. К.: А.С.К., 2001. 116 с.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Панчук Є. А.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ РОЛЬ В РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Проблема цінностей була і є предметом аналізу багатьох вчених гуманітарного спрямування. Не є винятком і наука права. Зважаючи на перехідний період вітчизняної правової системи, дослідження правових цінностей набуває особливої актуальності. Вчення про природу цінностей, їхню структуру та місце в життєдіяльності людини називають аксіологією (від гр. «аксіс» – цінність і «логос» – вчення). Взагалі, саме цінності є одним з базових мотивів поведінки людини, в тому числі правової. Як правотворчість, так і правореалізація являють собою сфери діяльності людини, що мають яскраво виражений оцінювальний характер. Зважаючи на те, що через його ціннісний характер право неможливо вивести зі сфери ідеології, немає однозначної позиції щодо природи самих цінностей, можливості та необхідності їх класифікації, а також універсальних та загальноновизнаних критеріїв для цього.

У сьогоденних умовах інтенсивного розвитку правової аксіології нагальним являється проведення досліджень, пов'язаних із природою правових цінностей, їхнє співвідношенням із релігійними, моральними, політичними та традиційними цінностями людини, місцем їх у структурі правосвідомості та праворозумінні, характером взаємозв'язку з нормами наднаціонального, вітчизняного, міжнародного, глобального права. Через що гостро постає проблематика в довірі українців до суб'єктів публічної влади та тих цінностей, на «захист» яких вони покликанні.

Нові теоретичні інтерпретації ціннісних характеристик права в ХХІ столітті, мають зв'язок із глобальними процесами, зумовлені в потребі у спільному подоланні викликів сьогодення і у прискоренні процесів регіональної інтеграції в площинні координат європейських цінностей. Це твердження підтверджується тим, що саме ієрархія цінностей фактично утворюється у межах галузей національного права. Багато праць є присвячені цінностям цивільного, конституційного, кримінального права та й інших правових галузей, отже у кожному випадку порушення

проблематики стосовно цінностей апіорі означає визнання того, що питання галузевих цінностей володіє власними особливостями. Це має відношення і до адміністративного права як окремої галузі права України.

Розвиток Європейського Союзу переконливо відображає те, що процеси регіональної інтеграції, а саме європейської, визначаються із сумісністю ціннісного простору й шляхи розвитку тих держав, які виявили наміри щодо неї. При даному надзвичайно важливим є врахуванням того, що цінності, які поділяють суспільство, являються фундаментальним чинником у поглибленні інтеграційних процесів і взаємодії держав у аспекті забезпечення соціальної гуманітарної безпеки та розвитку. Таким чином, ключовими в контексті набуття повноправності членства України в ЄС являється проблематика фундаментальних цінностей, культури, правосвідомості тощо. Однією дискусійною точкою в уявленнях про цінності, а саме про справедливість, може бути порівняльне правознавство, так як у сфері права людини із дотриманням засад правової держави розбудувалася характерна для європейських країн одна спільна між ними конституційна культура.

Культурологічні фундаментальні засади права простежуються і у питаннях ствердження міжнародних правових стандартів людини, в особливій мірі актуальними стають у світлі євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, які охоплюють усе людство, а саме у проблематиці європеїзації адміністративного права. В сучасних умовах глобалізаційний розвиток суспільства ґрунтується на поєднанні різних цивілізаційних цінностей, що представлені тією чи іншою нацією. За рахунок цього формуються складні та структурно узгоджені соціально-політичні, культурні та економічні системи. Проте значимість абсолютних, первинних цінностей (таких як: збереження життя, власності, сім'ї, забезпечення безпеки тощо) не має залежності від будь-якої цивілізації, а тому, вони не являються об'єктом проведення порівняльного аналізу, та навпаки. Що стосується цінностей, похідних від первинних – соціальних, політичних, економічних, правових, то вони є результатом соціалізації людини і відносними для різних суспільств.

Така цінність, як право в західному світі домінує над етичними, моральними, релігійними, політичними нормами. Правові цінності займають вищу сходинку у даній ієрархії. Те, що являлося цінним в певний період розвитку державності в одних країнах, при інших обставинах втрачає власне значення. Таким чином до завдань сучасної правової науки відноситься концептуалізація цінностей, яка надає можливість подолати розрив поміж нормами права із повсякденними реальними суспільними взаємовідносинами, які підлягають правовому регулюванню.

Для досягнення фактичного початку у євроінтеграційних процесах Україна має потребу в переході від політико-ідеологічних до прагматичних моделей вирішення поставлених завдань. Європеїзація має спрямовуватися

на поліпшення життя та сприйняття суспільством як інструментарій у впровадження стратегічної мети політичного, соціально-економічного, культурного розвитку. Із проголошення Конституцією України прав і свобод людини та громадянина в якості найвищої цінності правової держави, переміна цивілізаційних полюсів відносно їхнього забезпечення, захисту і охорони на рівні держави спонукають до проведення всебічного аналізу проблеми рівня ефективності виконання цих правових норм органами публічної адміністрації, у відповідності до конституційних засад.

Таким чином, цінності адміністративного права являються тим ключовим ядром правової держави, де добробут, безпека, свобода, рівність, відповідальність, справедливість, що сприяють в реалізації, з однієї сторони, інтересів приватних осіб, а з іншої сторони суспільства загалом. Благо індивідуальне обумовлюється приватним інтересом, а колективне благо обумовлюється публічним інтересом. Попри все потрібно дотримуватися балансу приватних і публічних інтересів в час надання форми взаєминам держави і людини. Отже, ціннісний підхід пізнання адміністративного права надає нам можливість віднайти його зміст, призначення та цілі в епоху змін. Є очевидним той факт, що його аксіологія являється багатогранною: цінності, які дане право захищають, вибудовують певну ієрархію (від загальних до спеціальних).

За правило, цінності адміністративного права володіють біполярною структурою. Дане має значення того, що кожна із позитивних цінностей протистоїть відповідній негативній «антицінність»: безпека – небезпеці, належній адміністрації – *maladministration*, відкритість – закритість, дотримання розумного терміну – затягування строків прийняття адміністративних рішень тощо. Відносно генези та особливостей функціонування «антицінностей» в адміністративному праві багато висловлювався Я. Циммерманн (J. Zimmermann) у ряді власних досліджень [1; 278]. Таким чином, ієрархічна система ціннісних взаємовідносин на рівні предметного введення ідеї адміністративного права являється неоднорідною, а подекуди і внутрішньо суперечливою.

Дану проблематику П. Дейлі (P. Daly) пропонує вирішувати, із врахуванням сучасного та ретроспективного тлумачення змісту даних цінностей в ключі конвергенції правових систем [2, с. 23]. Система адміністративного права, фундамент якої закладено на цінностях, має можливість просунути розвиток правової доктрини в майбутніх періодах. Дане може надати можливість у врахуванні конвергенції та розбіжності у правових системах країн загального права, які володіють спільним надбанням, яке вони можуть трактувати по-різному, але є зрозумілим всім юристам загального права, а не лише вихідцям із конкретної країни. Адміністративне право в даному змісті найкраще можна розтлумачити, при проведенні детального розгляду його основоположних цінностей: демократія, верховенство права, належна адміністрація та поділ влади.

Ними інформується про доктринальний вибір, який роблять суди, виконуючи заходи правосуддя, про суть та зміст права [2, с. 24].

Таким чином ціннісний аспект являється одним із найважливіших компонентів у дослідженні європеїзації адміністративного права України. До особливостей адміністративно-правових цінностей відносяться їх семантичні та гносеологічні «сили», які є допоміжними в уточненні та роз'ясненні у сфері регулювання адміністративного права. Вони теж володіють нормативною силою, в обґрунтуванні рішення (дії, бездіяльності) суб'єктів публічної адміністрації за допомогою доктринальних підходів, які лежать у їхній основі, судові рішення в публічно-правових спорах, із забезпеченням орієнтирів для обґрунтованої критики, в тих випадках коли суддя не може досягнути цінностей або надає недостатньої ваги цінностям в відповідних випадках. Цінності являються вагомим джерелом «аргументованого обґрунтування» перегляду положень судом правової доктрини та актів органів публічної влади [3, с. 89].

Конституцією України декларується наступні важливі цінності, як права і свободи громадянина, приватна власність, демократія, плюралізм, місцеве самоврядування та ін., що являється, саме тим, стрижнем ліберально-демократичної ідеології. Дана система цінностей людством вироблена у процесі всього свого розвитку, проте їх зміст не є статичним, а більш схильний до перманентних змін, а саме під впливом євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. Інтеграція у Європейське співтовариство розвиває тенденції у розбудові правової держави та становлення громадянського суспільства, в якому робота та діяльність публічної адміністрації мусить в першу чергу ґрунтуватися на принципах належного врядування, яке знаходиться в основі європейського адміністративного простору, утворення якого обумовлюється народженням системи адміністративної юстиції у всій Європі, із спільними принципами публічної адміністрації та конвергенції національних адміністрацій, що відображаються в закріпленні в статті 3 Конституції України [4], статті 5 Конституції РП [5].

Звернемо увагу на те, якщо право на життя і здоров'я являються першочерговим правом, тоді право на охорону здоров'я буде наступним за списком, що гарантуватиме доступ до основоположних соціальних, економічних благ та можливостей людини, що засновано на ідеології рівності та справедливості і являється вагомим здобутком у розвитку перш за все країн європейського континенту та країн із західної традиції права.

Проте на початку ХХ століття права людини ні першої, а ні другої черги не володіли комплексним міжнародно-правовим закріпленням. Після завершення Другої світової війни дані питання отримали своє обрамлення на міжнародній арені в якості найціннішого пріоритету сучасної цивілізації. Їх визнання та забезпечення реалізації у житті людей

передбачено як у нормах національного права, так і з врахуванням конституційних приписів більшості європейських країн, також і стратегічними актами у галузях, які їх деталізують, – адміністративного (європейського, міжнародного, національного): Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права, Конвенцією РЄ, Основами законодавства України про охорону здоров'я (1992), Європейською соціальною хартією, Хартією ЄС, Європейською хартією прав пацієнтів (2002), Рамковою конвенцією боротьби проти тютюну (2003), актом «Здоров'я–2020: основи Європейської політики в підтримку дій держави та суспільства в інтересах здоров'я і благополуччя» ВООЗ (2013), Угодою про асоціацію з ЄС, Концепцією розвитку системи громадського здоров'я України (2016) тощо. Отже, основоположні цінності Європи є концентрованими втіленням найбільш значних для українського суспільства прагнень та ідей європейської традиції адміністративного права. Із погляду на це, «європейські цінності адміністративного права є базовим підґрунтям детермінації, осмислення, запровадження в практику публічного адміністрування похідних від них стандартів (наприклад забезпечення прав людини; публічної адміністрації; адміністративних послуг; публічної служби; адміністративної юстиції; громадського контролю тощо). Європейські стандарти щодо забезпечення прав людини – це загальновизнані принципи і норми європейського права, утілені в міжнародно-правових документах (універсальних, регіональних міжнародних договорах, документах недоговірного характеру, рішеннях міжнародних судів, зокрема ЄСПЛ)» [6, с. 6]. В переважній більшості усі напрями проведення реформ проводяться у відповідності до стандартів, які ґрунтуються на європейських цінностях та принципах публічної адміністрації та публічної служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Zimmermann J. *Aksjomaty sądownictwa administracyjnego*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2020. 315 s.
2. Daly P. *Administrative Law: a Values-Based Approach*. Public Law Adjudication in Common Law Systems: Process and Substance / ed. J. Bell, M. Elliott, J. Varuhas, P. Murray. Oxford : Hart Publishing, 2016. P. 23–44.
3. Craig P. *Ultra Vires and the Foundations of Judicial Review*. The Cambridge Law Journal. 1998. № 57 (1). P. 63–90.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> .
5. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* : Ustawa RP z dnia 02.04.1997. Dziennik Ustaw RP. 1997. № 78. Poz. 483. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>.

6. Колпаков В. К. Європейські стандарти адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 5–18.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Підкова М. Я.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ГАРМОНІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ІЗ АНТИКОРУПЦІЙНИМИ НОРМАМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

В сучасній Україні корупція стала одною із головних загроз демократичному розвитку держави та національній безпеки. Значний негативний вплив даного явища на усі аспекти політичного та соціально-економічного розвитку суспільства та держави носить комплексний характер.

Прийняті антикорупційні закони стали фундаментом та показали світові намір України рухатися в бік позитивних реформ. Проте, обраний вектор – це не тільки заклики із високих трибун. Це практичні кроки на виконання антикорупційних законів, зокрема прозорий підбір персоналу антикорупційних органів, покарання всіх до корупційних схем, невтручання у роботу органів, що здійснюють заходи для боротьби з корупцією тощо. Саме цього бракує Україні, щоб піднятися в рейтингах Індексу сприйняття корупції.

Запобігання та протидія корупції все ще залишається однією із найгостріших проблем даного етапу українського державотворення. Зважаючи на обраний курс України до ЄС, а також для виконання взятих Україною зобов'язань перед Радою Європи є нагальною потреба у гармонізації положень антикорупційної політики України із існуючими нормами міжнародного права.

Зниження рівня корупції до безпечного в Україні є можливим тільки за умови втілення зарубіжного досвіду боротьби із даним українським негативним соціальним явищем, передусім правових, політичних та організаційних механізмів подолання корупції, які діють у інших країнах, залучення відповідних іноземних фахівців й міжнародних спеціалізованих установ до процесу розбудови антикорупційної інфраструктури.

Transparency International Україна виступили з переліком пропозицій відносно реалізації антикорупційної політики і втілення антикорупційної стратегії, котра передбачає залучення іноземних спеціалістів для

утворення системи антикорупційного правосуддя, здійснення аудиту контрактів та держ закупівель у сфері безпеки та оборони, реалізації заходів стосовно забезпечення проведення взятих Україною міжнародних зобов'язань.

Ефективне здійснення діяльності стосовно запобігання та протидії корупції в сучасних умовах є неможливим без уніфікації механізмів протидії корупції та міжнародної взаємодії із іншими країнами й міжнародними організаціями. Згідно із ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Початком міжнародного нормативно-правового регулювання в сфері боротьби із корупцією є прийняття у 1975 р. Резолюції Генеральної Асамблеї ООН, котра засуджувала усі види корупції, в тому числі хабарництво, та розробила рекомендації для запровадження країнами заходів, що є необхідними для запобігання та протидії корупції. Дані завдання були деталізовані в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Боротьба з корупцією» (1996 р.), та Декларація ООН «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях» (1996 р.), а також у Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996 р.), Керуючих принципах для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку (1989 р.), котрі стали базою для створення міжнародних нормативно-правових актів, і закріпили стандарти запобігання корупційним проявам [1, с. 9].

Платформою нормативно-правового регулювання запобігання корупції в Україні являються міжнародні нормативно-правові акти, згоду на обов'язковість котрих надано Верховною Радою України і важливість котрих визначається їх пріоритетним характером в порівнянні з національним правом в процесі правового регулювання. Так, поруч з країнами, які є успішними борцями із корупцією, Україна являється учасницею низки міжнародно-правових конвенцій і договорів, що носять обов'язковий характер, і актів, що носять рекомендаційне спрямування: резолюцій, рекомендацій, інструкцій та прийняті у Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Раді Європи, Організації американських держав, Європейському Союзу, Африканському Союзу [2, с. 16]. Саме тому дослідження документів, котрі містять в собі міжнародні стандарти запобігання корупції, являються важливим через їхній зразковий характер для України як держави, котра реформує систему запобігання корупції й будує нове антикорупційне законодавство.

Норми Конвенції ООН проти корупції визначають утворення профільної інституції – спеціального органу чи органів, діяльність котрого сконцентрованою є на запобігання та протидію корупції, на долучення до співпраці представників громадського суспільства при проведенні заходів, направлених на запобігання та протидію корупції, на розроблення кодексів

поведінки службових осіб та зміцнення судової влади, на закріплення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, на встановлення відповідальності юридичних осіб.

Для зміцнення антикорупційної співпраці між країнами міжнародною спільнотою прийнято низку й інших документів. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. закріплює коло корупційних злочинів та містить поняття пасивної і активної корупції [3]; Міжнародний кодекс поведінки державних службових осіб від 1996 р. закріплює рекомендації, дотримання котрих державними посадовими особами є необхідним для виконання службових обов'язків [4]; Декларацією ООН про боротьбу із корупцією та хабарництвом в міжнародних комерційних операціях від 1996 р. встановлюється кримінальна відповідальність за дачу хабарів іноземним посадовим особам [5, с. 175].

Також відповідно до Програми дій стосовно боротьби з корупцією (1996 р.), Радою Європи прийнято Конвенцію про кримінальну відповідальність за корупцію (1999 р.) [6] та Додатковий протокол до неї (2003 р.) [7], та Цивільну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.) [8]. Першим документом встановлюється кримінальна відповідальність за широке коло корупційних діянь, визначення складів корупційних кримінальних правопорушень, а Додатковим протоколом до кримінальних корупційних правопорушень закріплено пасивний і активний підкуп вітчизняних та іноземних третейських суддів і вітчизняних та іноземних присяжних засідателів, які прийняті для вдосконалення національних моделей криміналізації корупції. У Цивільній конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією міститься формулювання корупції та принципи надання особам, котрим заподіяно шкоду корупційними діяннями, можливості отримання справедливої компенсації.

Ратифікацію Конвенції ООН проти корупції потрібно вважати новим етапом антикорупційної кампанії. Разом із тим це тільки перший крок в здійсненні заходів по боротьбі із корупцією у глобальному масштабі. Унікальність даної Конвенції полягає у тому, що саме вона дозволяє міжнародному співробітництву пройти на новий координаційно-управлінський рівень, утворює єдиний правовий антикорупційний базис.

Сьогодні одним із питань світової спільноти є формування глобальної антикорупційної стратегії, з'єднання зусиль усіх міжнародних гравців на глобальному, регіональному та локальному рівнях. У більшій мірі тісне співробітництво міжурядових та неурядових антикорупційних організацій, й неурядових організацій, участь бізнесу у боротьбі із корупційними проявами (10-й принцип Глобального договору ООН) [9] дадуть можливість реалізувати положення Конвенції ООН проти корупції у повному обсязі. Лише запровадження системного підходу, який включає інституційну розбудову, взаємодію із експертами, наукові дослідження

стосовно запобігання корупції, участь громадянського суспільства може суттєво підвищити ефективність боротьби із корупцією та значно поліпшити життя у всесвітньому масштабі.

Згідно з Європейською конвенцією про кримінальну відповідальність за корупцію, що ратифікована Україною у 2006 р.; набрала чинності в 2010 р. кожна сторона має вживати таких законодавчих та інших заходів, які можуть виявитися потрібними у цілях сприяння збору доказів, які мають відношення до кримінальних правопорушень, визнані у якості таких відповідно до Конвенції. Окрім того, дані заходи можуть бути потрібні для виявлення, накладення арешту та вилучення знарядь кримінальних правопорушень та доходів від корупції, розпорядження про подання фінансової, банківської або комерційної інформації.

При дослідженні встановлено, що все більшу роль у здійсненні міжнародного співробітництва у боротьбі із корупцією відіграють громадянські ініціативи. Держави, де громадянське суспільство є на високому рівні розвитку, більше захищені від корупційних проявів та будь-яка корупційна поведінка вважається неприйнятно.

Україна інтегруючись в світову спільноту через ратифікацію міжнародних документів та прийняття пакету антикорупційних законів вже частково сформувала базис для дієвого впровадження інструментарію орієнтованого на: активну боротьбу із неефективною бюрократичною державною системою; на встановлення корупційних ризиків, котрі можуть виникнути у діяльності державних службовців, а також усунення усіх умов та виникнення таких ризиків; на ґрунтовне усунення корупціогенних факторів тощо. Під наглядом іноземної спільноти, ряду міжнародних організацій та установ прийняття антикорупційного законодавства інституційна реформа державних установ, повинні гарантувати застосування прийнятих норм та суттєво знизити рівень корупції.

Поряд з скоординованою діяльністю органів державної влади, направленою на реалізацію завдань державної антикорупційної політики і дотриманням принципів, які забезпечують дієвість антикорупційних механізмів потрібно впровадження модернізаційних державно-управлінських заходів:

- розв'язання питання формування та реалізації у державі сильної політичної волі стосовно реалізації заходів антикорупційної політики (спроможності вищих посадових осіб України, окремих керівних працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування і суддів діяти у векторі поставленої мети, зокрема очистити від корупційних проявів державну службу);

- прийняття нормативно-правових актів із надійним механізмом реалізації. Законодавство повинно бути чітким і зрозумілим, без можливостей подвійного трактування норм;

- реалізації нормативно-правових та інституційних заходів стосовно

забезпечення належного функціонування антикорупційних інституцій;

- впровадження у антикорупційну діяльність системи покарання, що буде ефективною;

- руйнування корупційних відносин у ієрархічній структурі державної влади і утворення системи публічної влади, діяльність котрої направлена на реалізацію завдань, що покладені на неї правовими актами із великим рівнем відповідальності за корупційні діяння;

- забезпечення прозорості у відносинах між приватним і державним секторами для недопущення появи неформальних відносин;

- формування державного аудиту з застосуванням ризик-орієнтованого підходу, дозволяє передбачити зародження корупції у органах державної влади, взяти її під контроль та створювати механізми безперервних модернізацій у системі державного управління;

- популяризація активної протидії громадянського суспільства проявам корупції;

- адаптація наявного міжнародного антикорупційного досвіду до місцевих умов;

- використання інноваційних механізмів та новітніх технологій для протидії корупції, стратегічне використання засобів комунікації.

Проблемні питання досліджуваної сфери вимагають комплексного підходу до їхнього вирішення – поєднання теорії і практики, оскільки рівень корумпованості може розглядатися як декаталізатор реформ у будь-якій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костенко Б. О. Національна антикорупційна стратегія та її інституційне забезпечення: [навч. – метод. матеріали] Київ. : НАДУ, 2013. 68 с.

2. Соснін О. Про необхідність використання світового досвіду у боротьбі з корупцією у вітчизняній практиці. *Віче*. 2014. № 1–2. С. 16–18.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй Проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р.: (ратифікована із застереженнями й заявами Законом України № 1433 – IV (1433 – 15) від 04.02.2004 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_789

4. Радецький Р. С. Стан протидії корупції в Україні на сучасному етапі. *Економіка та держава*. Серія: Держ. упр. 2018. № 6. С. 44 – 51.

5. Декларація ООН про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16.12.1996 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/995_369.

6. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. (Рада Європи) (ратифіковано Законом України № 252 – V (252 – 16) від 18.10.2006 р. URL:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

7. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією № ETS від 15.05.2003 р.: ратифікований Законом України від 18.10.2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 50. Ст. 498.

8. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. (Рада Європи) (ратифіковано Законом України № 2476 – IV (2476 – 15) від 16.03.2005 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102.

9. Глобальний договір ООН URL: [http://www.ungk – balcompact.org/languages/russian/ten_principles.html](http://www.ungk-balcompact.org/languages/russian/ten_principles.html).

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Серцелевич І. С.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТА ДЕФЕКТНОЇ СИСТЕМИ ВЛАДИ

Політична корупція є загрозою демократії. Відповідно до Конституції України народ безальтернативно являється єдиним джерелом влади в Україні, а посадові особи державних органів лише тимчасово є наділені владними повноваженнями з метою забезпечення реалізації інтересів й первинної влади Українського народу. Тому, підміна національних інтересів особистими корисливими потребами, через скоєння корупційних діянь в публічній сфері, зміст яких полягає в зловживанні наданою владою, – є нічим іншим, як посягання на народовладдя, що характеризується наслідком спотворення моделі державної організації суспільства та загрожує основним засадам конституційного ладу.

Сприятливими умовами для укорінення політичної корупції виникають в державах перехідної демократії, до котрих відноситься і Україна. В таких державах наявним є широкий вибір способів прихованих зловживань владою, та відсутні, з однієї сторони, жорсткий контроль за діяльністю влади, з іншої – суспільний контроль за реалізацією демократичних та юридичних принципів функціонування владних інституцій.

Політична корупція, в основах якої лежить незаконне набуття та/чи утримання влади – є противагою і загрозою демократії. Саме поширення політичної корупції пропорційно знижує демократичність держави, та відповідно, зростання її впливу веде до узурпації влади.

Не всі підтверджують прямий негативний зв'язок між корупцією і демократією, проте всі згодні, що демократія і корупція є явищами несумісними та взаємовиключними.

В тих країнах, «що розвиваються», суспільство не погоджується на відвертий абсолютизм та закріплює це на конституційному та законодавчому рівні, але немає навиків контролювати виконання нормативних декларацій. Тому політики у таких країнах «другого світу» змушені створювати видимість діяльності саме на користь суспільства,

порушуючи обмежувальні норми, котрі самі ніколи не мали наміру виконувати. Ця практика довгий час спостерігалась й в Україні, де постійно лунають заклики до боротьби із корупцією, а організаційних заходів прийнято чи не найбільше із всіх країн світу.

Основними суб'єктами політичних корупційних діянь являються посадові особи вищих органів державної влади. Однак, потенційними політичними корупціонерами, є посадовці будь-якого рівня, оскільки їхнє призначення, хоча і опосередковано, через первинно делеговані народом повноваження. Саме тому характеризувати політичну корупцію потрібно не лише за суб'єктним складом, а й за сферою, у якій здійснюються корупційні діяння, їхнім змістом і мотивацією.

Високий рівень корупції являється свідченням практичної нездатності держави забезпечити реалізацію політичного вектора, показує на безконтрольність соціально-економічних процесів, визначає перевагу тіньового сектора економіки над офіційним. Корупція є ключовим фактором негативізації держави в міжнародному політичному просторі, передумова економічної сепарації й причина більшості дипломатичних колапсів, котрі в своїй єдності призводять до перманентної політичної, загально соціальної та економічної стагнації держави [1, с. 395].

Отже, політична корупція виступає першим етапом у розвитку та укорінення корупції у державі, її проникнення у всі сфери суспільного життя. Тому, зведення до мінімуму політичної корупції в Україні призвело б до мінімізації цього явища в інших суспільно-державних сферах. Для ефективної протидії політичній корупції, потрібний усього тільки один засіб, проте здобути його за усі попередні періоди розвитку України, нажаль, не вдавалося – це політична воля.

Політичну волю найчастіше розглядають як політичний намір чи бажання; конкретний стійкий намір чи зобов'язання із сторони влади здійснювати політику, яка не у успішную в близькій перспективі чи не є популярною. В Британії політичну волю трактують переважно як рішучість окремого суб'єкта робити речі, котрі дадуть бажаний результат. Припускається, що політична воля наділена індивідуальним характером і визначає наміри до дій особи, яка має політичні важелі, політичну вагу, при тому, що дії котрі потрібно здійснювати не несуть швидких електоральних результатів, а можливо і навпаки.

Досліджуване питання непросте для розуміння, а ще складніше для вирішення. Причина недовісти кримінального закону базується на тому, що кримінально-правова протидія корупційним злочинам здійснюється на основі норм, застосування котрих залежить від волі осіб, які самі є елементами корупційних діянь.

В літературі запропоновано розуміння корупційної схеми та визначено такі її ознаки:

- предметно-діяльнісний або функціональний аспект проявляється в

злочинно-корупційних практиках – усталених формах кримінальної активності із застосуванням усупереч законним цілям та порядку влади або службових повноважень;

- формальний або структурний аспект виявляється в упорядкованій структурі, алгоритмічності, схематичності різноспрямованої діяльності: корупційна схема включає систему взаємопов'язаних заходів, квазіправових, правових, і легалізаційних дій і заходів для прикриття, характеризується етапністю, черговістю дій і їх циклічним характером; кадрова варіативність, незалежність, у більшості випадків, і від персонального складу учасників; еластичність, що визначає її адаптивний та динамічний характер стосовно змін в правовому регулюванні, характері й інтенсивності правоохоронної діяльності, економічних та технологічних умов, у тому числі й у аспекті так званого «обходу» контрольних механізмів, що запроваджені системою ProZorro; взаємопов'язаність корупційних схем, їхнє функціональне та структурне взаємопроникнення; відносини субординації між учасниками схеми [2, с. 106].

Необхідно відзначити, що: 1) абсолютне розділення приватного та державного інтересу – повинно стати безумовною вимогою до службових осіб публічної влади; 2) на загальносуспільному рівні потрібно визнати за кожною службовою особою її невід'ємне право на особисті, приватні інтереси; слід відмовитися від нереалістичного пошуку кандидатів на посади, що особистих інтересів не мають; 3) слід чітко узгодити умовний перелік приватних інтересів службової особи, прагнення до яких являється природнім і не полягає в зловживанні владними повноваженнями. До таких потрібно віднести такі інтереси: отримання високої заробітної плати; отримання інших офіційних засобів матеріального та фінансового характеру; професійна самореалізація, кар'єрні амбіції; можливість мати власну справу, зайняття котрою вимагатиме дотримання додаткових обмежень і суворого контролю з сторони держави; високий соціальний статус.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кісіль Р.-В. В. Онтологічний аспект дослідження проблематики впливу феномена корупції на фундаментальні засади забезпечення конституційного правопорядку в Україні та світі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: «Юридична»*. 2014. Вип. 1. С. 389–399. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2014_1_42.
2. Дундич Л. В., Орлов Ю. В. Корупційна схема: поняття, ознаки, види. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2018. № 2 (19). С. 101–108.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Стефура А. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Суб'єкти врегулювання конфлікту інтересів утворюють систему. Характеризуючи систему суб'єктів, на які покладено обов'язки запобігання і врегулювання конфлікту інтересів, потрібно звернутися до нормативно-правових актів, котрі регламентують їх діяльність. Відповідно до ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції» на осіб, що зазначені в п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 даного Закону, покладено обов'язок:

- 1) вживати заходів стосовно недопущення виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 2) повідомляти не пізніше наступного робочого дня із моменту, коли особа дізналася чи мала дізнатися про наявність в неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно;
- 3) не вчиняти дій та не приймати ніяких рішень в умовах реального конфлікту інтересів;
- 4) вжити заходів стосовно врегулювання реального або потенційного конфлікту інтересів.

Згідно з п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону такими суб'єктами являються:

– особи, що уповноважені на здійснення функцій держави чи місцевого самоврядування, зокрема:

– а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова та інші члени Рахункової

палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим; б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови; в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування; г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, окрім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки; г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді); д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України; е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику; є) Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції; ж) члени Центральної виборчої комісії; з) поліцейські; и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим; і) члени державних колегіальних органів; ї) Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, уповноважені, прес-секретар Президента України; к) Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його помічники, радники, помічники, радники Президента України (крім осіб, посади яких належать до патронатної служби та які обіймають їх на громадських засадах);

– особи, котрі прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування: а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у п. 1 ч. 1 цієї статті, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової

ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі; б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом); в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (окрім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Обов'язок даних суб'єктів щодо вживання заходів з недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів є потреба розглядати в двох аспектах:

1) саме як діяльність уповноважених суб'єктів з створення умов, «загального правового фону» з метою недопущення конфліктів у загальній профілактиці, себто прийняття нормативних актів, направлених саме на попередження конфліктів інтересів. Враховуючи, що у зазначеному переліку визначено не органи влади, а конкретних посадових й інших службових та неслужбових осіб, тоді відповідну діяльність повинні проводити інституції, управління в котрих відбувається за принципом єдиноначальності;

2) саме як діяльність цих осіб, направлена на недопущення виникнення конфлікту інтересів при повсякденному виконання ними функцій держави чи місцевого самоврядування.

Аналізуючи ст. 28 Закону слід прийти до таких висновків:

1) обов'язок відносно запобігання конфлікту інтересів виникає тільки в двох із чотирьох категорій суб'єктів, зокрема тих що зазначені у п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, на котрих поширюється антикорупційне законодавство;

2) на цих суб'єктів що визначені п. 1 ч. 1 ст. 28 покладено обов'язок вживати заходів стосовно недопущення виникнення конфлікту інтересів, себто запобігати їхньому виникненню;

3) на цих самих суб'єктів, що визначені у п. 4 ч. 1 ст. 28 покладено обов'язок вживати заходів стосовно врегулювання конфлікту інтересів, який вже виник;

4) крім цих суб'єктів обов'язок, щодо вживання заходів стосовно врегулювання конфлікту інтересів покладається на: а) безпосереднього

керівника; б) інші, що визначені законом органи.

Крім загальних правил стосовно запобігання і врегулювання конфлікту інтересів, що встановлені Законом «Про запобігання корупції» та законами, що прийняті Верховною Радою України, встановлені ще й спеціальні запобіжні заходи для недопущення конфлікту інтересів у діяльності окремих категорій службовців. Зокрема, у ст. 85 Закону України «Про регламент Верховної Ради України» зазначено: «не може бути обраний до складу тимчасової спеціальної комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для підготовки і попереднього розгляду яких утворюється відповідна комісія. Народний депутат, кандидатура якого запропонована депутатською фракцією (депутатською групою) до складу тимчасової спеціальної комісії, зобов'язаний повідомити Верховну Раду про неможливість брати участь у роботі тимчасової спеціальної комісії за наявності зазначеної підстави». Не може бути обраний до складу тимчасової слідчої комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для розслідування яких утворюється вказана комісія» [1].

Як захід із запобігання конфліктам інтересів потрібно визнати встановлені законами обмеження щодо підпорядкування близьких осіб. У ст. 32 Закону України «Про державну службу» закріплені обмеження стосовно призначення на посаду та не є припустимим для призначення на посаду державної служби особи, котра буде прямо підпорядкована близькій особі чи котрій будуть прямо підпорядковані близькі особи [2]. Схожі заборони визначені і у інших законодавчих актах.

Дуже важливими в цьому контексті являються повноваження Президента України як глави держави та гаранта додержання Конституції України, прав та свобод людини і громадянина, та власне, реалізації стратегічного курсу нашої держави у набутті членства у Європейському Союзі.

Правила врегулювання конфлікту інтересів в діяльності народних депутатів закріплюються Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» [1]. Сам порядок врегулювання конфлікту інтересів, який виникає в народного депутата під час пленарного засідання, двічі однаково визначено даним Законом – в ст. 31-1 і ч. 6 ст. 37. Спеціальними нормами Закону України «Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України», де зазначено, що народний депутат беручи участь у пленарних засіданнях у обговоренні питань, відносно яких в нього наявний конфлікт інтересів, при умові публічного оголошення про це під час пленарного засідання Верховної Ради, на якому розглядається відповідне питання [3].

Спеціальний порядок щодо врегулювання конфлікту інтересів в діяльності посадових осіб місцевого самоврядування і депутатів місцевих

рад передбачений ст. 59-1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», в котрій зазначено, що сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень відповідною радою за умови самотійного публічного оголошення про конфлікт інтересів під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання. На постійну комісію, визначену відповідною радою покладається здійснення контролю за дотриманням таких вимог, а також надання зазначеним особам консультацій та роз'яснень щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, поводження з майном, що може бути неправомірною вигодою та подарунками [4].

Спеціальні правила щодо врегулювання конфлікту інтересів для членів вищого органу виконавчої влади передбачені у ст. 45 Закону України «Про Кабінет Міністрів України». При виникненні у члена Кабінету Міністрів України реального або потенційного конфлікту інтересів він має не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це Кабінет Міністрів України. Також, йому заборонено брати участь в розгляді та прийнятті рішень, виконувати інші повноваження в питаннях, стосовно яких в нього наявний реальний або потенційний конфлікт інтересів. У разі, коли в такий спосіб врегулювати конфлікт інтересів члена Кабінету Міністрів України є неможливим, так само неможливим є і самотійне усунення конфлікту інтересів, тоді Прем'єр-міністр України звертається до Верховної Ради України із поданням про звільнення із посади даного члена Кабінету Міністрів України, а якщо це стосується Міністра закордонних справ України чи Міністра оборони України тоді таке подання вноситься за згодою Президента України [5].

Характерні особливості врегулювання конфлікту інтересів в діяльності керівників центральних органів виконавчої влади закріплено ст. 19 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади». При виникненні в керівника центрального органу виконавчої влади конфлікту інтересів він повинен не пізніше наступного робочого дня у письмовій формі поінформувати про це міністра, котрий координує відповідний центральний орган виконавчої влади. У результаті розгляду наданої інформації відповідний міністр повинен прийняти рішення про здійснення заходів з врегулювання конфлікту інтересів відповідного керівника центрального органу виконавчої влади та здійснити контроль за реалізацією їх [6]. Однак, яких конкретно заходів зобов'язаний вжити міністр, Закон не конкретизує. Тому це свідчить, що повинні вживатися заходи для врегулювання конфлікту інтересів, що передбачені Законом України «Про запобігання корупції».

Особливості щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

в діяльності суддів, Голови або членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України або його заступників регламентуються Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [7]. Контроль за дотриманням вимог законодавства стосовно врегулювання конфлікту інтересів в діяльності даних осіб покладається на Раду суддів України. Особливим являється статус Ради, що є вищим органом суддівського самоврядування, діє як виконавчий орган з'їзду суддів України. Йдеться про суб'єктів врегулювання конфлікту інтересів, котрі не являються державними чи муніципальними органами, підприємствами та організаціями. На Раду суддів покладено обов'язок щодо вжиття заходів стосовно конфлікту інтересів в діяльності зазначених осіб, окрім випадків, коли даний конфлікт може бути вирішений у відповідному процесуальному порядку. Відповідно до ст. 36 Кодексу адміністративного судочинства України суддя не може брати участі у розгляді адміністративної справи та підлягатиме відводу (самовідводу) якщо він брав участь в справі як експерт, свідок, спеціаліст, представник, перекладач, адвокат, секретар судового засідання чи надавав юридичну допомогу стороні або іншим учасникам справи в цій чи іншій справі; коли він прямо або опосередковано заінтересований у результатах розгляду справи; коли він є членом сім'ї чи близьким родичем (дружина, чоловік, мати, батько, мачуха, вітчим, син, дочка, пасинок, падчерка, сестра, брат, дід, баба, внучка, внук, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї чи близький родич цих осіб) сторони чи інших учасників судового процесу чи осіб, котрі надавали стороні чи іншим учасникам справи юридичну допомогу в цій справі, чи іншого судді, котрий входить до складу суду, що розглядає або розглядав справу; за інших обставин, які викликають сумнів в неупередженості чи об'єктивності судді. Крім цього, до складу суду не можуть входити особи, котрі є членами сім'ї, родичами між собою або родичами подружжя [8].

Отже, коло службових повноважень визначається в посадових інструкціях, трудових договорах, іноді – в дорученнях тощо. Необхідно пам'ятати, що інструкції та інші документи визначають лише безпосередні повноваження конкретного службовця, водночас законом або іншим нормативно-правовим актом може додатково визначатися коло як безпосередніх, так і загально службових повноважень, які повинні братися до уваги при розгляді питання про наявність чи відсутність конфлікту інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. Відомості Верховної Ради України, 2010. № 14–15, № 16–17. Ст. 133.
2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015

року № 889-VIII. Відомості Верховної Ради, 2016. № 4. Ст. 43.

3. Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії: Закон України від 19.12.2019 № 400-IX. Відомості Верховної Ради України, 2020. № 27. Ст. 174.

4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.

5. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року, Відомості Верховної Ради, 2014. № 13. Ст.222.

6. Про центральні органи виконавчої влади Закон України 17 березня 2011 року № 3166-VI. Відомості Верховної Ради України, 2011. № 38. Ст. 385.

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради, 2016. № 31. Ст. 545.

8. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України, 2005, № 35–36, № 37, ст. 446.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Цімбота Т. М.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

З часу запровадження в Україні правового режиму воєнного стану, в медіа з'являлись повідомлення про певні випадки незаконного збирання персональних даних, не лише з метою шахрайства, а й для стеження за волонтерами чи публічними службовцями.

Необхідність захисту прав суб'єктів персональних даних в умовах дії правового режиму воєнного стану вкрай висока. Навіть в умовах бойових дій право на життя, право на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканність, визначені в Конституції України, мають бути дотримані. Україна, яка поступово інтегрується до Європейського Союзу, має відповідне законодавство, спрямоване на створення якісної системи правового захисту персональних даних, відповідно до стандартів ЄС.

Згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 року «Про запровадження воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина. У зв'язку з можливістю обмеження права фізичних осіб на невтручання у особисте і сімейне життя, доступ до персональних даних на території України в період дії режиму воєнного стану може супроводжуватися встановленням окремих обмежень. Але важливо наголосити – щодо конфіденційної інформації про фізичних осіб такі обмеження можуть встановлюватися лише в нормах законів України і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Європейський Простір моніторить багато комунікацій волонтерів в соціальних мережах, які надають гуманітарну, консультаційну допомогу вимушеним переселенцям в громадах. Для громадських активістів і волонтерів сьогодні дійсно є актуальним це питання, адже вони мають/можуть мати справу з персональними даними людей, або можуть вчасно поінформувати колег щодо збирання персональних даних. Це випадки різних анкетувань, фокус-груп, це ведення списків на різні запити

допомоги, це, можливо, списки на евакуацію, це якась внутрішня звітність або для міжнародних організацій, які передають допомогу тощо.

Світові глобальні процеси інформатизації свідчать про інтенсивне формування інформаційного суспільства. Використання інформації в суспільстві в якості засобу спілкування, отримання нових знань, освіти та виховання, супроводження руху послуг та товарів, фіксування здійснених правочинів, підтвердження конкретних подій та фактів та ін. Швидкий розвиток у сьогоденні різноманітних засобів обчислювальної техніки, телекомунікації та зв'язку утворило новітні унікальні можливості для інтенсивного використання інформації в повсякденному житті.

У результаті прийняття на Всесвітньому саміті із розгляду проблематики розвитку Інформаційного Суспільства в грудні 2003 року в Женеві Декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті», світовим товариством визначено основоположні пріоритети та шляхи розвитку інформаційного суспільства [1]. Поміж них вагому роль виділено державним органам у формуванні сприятливого середовища у встановленні та розвитку інформаційного суспільства.

Постійне розширення об'ємів інформації вимагає запровадження ефективних механізмів правового регулювання суспільних взаємовідносин у сфері обігу інформації, що відповідатиме вимогам сучасності. Необхідний рівень у забезпеченні реалізації права на інформацію являється однією із ознак демократичної держави. В Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р, визначено, що одним із вагомих пріоритетів України являється прагнення у побудові орієнтованого на інтересах людей, відкритого для усіх і спрямованого на розвиток інформаційного суспільства, у якому кожен міг би створювати і накопичувати необхідну йому інформацію та знання, володіти вільним доступом, користуватися й обмінюватися ними, для надання кожній людині можливостей у повній мірі реалізувати власний потенціал, сприяючи особистому і суспільному розвитку із підвищенням якості життя [2].

В Україні засади інформаційного суспільства визначені Конституцією України, якою надано кожному право вільно зберігати, збирати, використовувати і поширювати інформацію письмово, усно чи у інший спосіб – на власний вибір (ст. 34).

В статі 3 Закону України «Про інформацію» акцентовано те, що вагомим напрямом державної інформаційної політики являється у забезпеченні відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень, утворення інформаційних мереж і систем інформації, розвиток електронного урядування [3]. Через що, ключовим об'єктом суспільних відносин є інформація, яка створює базову складову інституту

персональних даних.

Із прийняттям Закону України «Про доступ до публічної інформації» на початку 2011 року що є безспірним результатом концентрації демократичних тенденцій та діяльності громадських організацій спрямованих на розбудову відкритої для суспільства влади. Згаданий вище нормативно-правовий акт являється сьогоденним правовим інструментом у реалізації принципів гласності та інформаційної відкритості влади.

У статті 34 Конституції України закріплено право кожної людини вільно зберігати, збирати, використовувати і поширювати інформацію як у усній так і у письмовій формі або у інший спосіб, за винятком спеціально визначених у законі обставин. Визначене нами обмеження виконується за допомогою правового інституту інформації із обмеженим доступом, яка має поділ відносно чинного законодавством на таємну, конфіденційну та службову інформацію.

Зазначені нами види інформації вміщують як публічно-правові, так і приватноправові таємниці, так як сьогоденне законодавство, яке вміщає визначення таємниць конкретно не вказує на характер обмеження у доступі до інформації, що їх становить. У загальному чинне українське законодавство вбачає більш як двадцять видів таємниць. Велика частина режимів таємниць переживає власне становлення, таким чином термінологія у сфері їхнього обігу не є достатньо виваженою, до того ж останні прийняті зміни у інформаційному законодавстві вказують на потребу у перегляді підходів до даного виду інформації із обмеженим доступом так як і до таємної [4]. А також достатньо напрацьовані правові інститути комерційної [5], адвокатської, банківської [6] таємниць, у визначенні законодавця відповідних понять не вміщає чіткої вказівки на вид інформації із критерієм в обмеженому доступі, що їх складає, у відповідності із чинним Законом України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації».

Окрім зазначеного в статті 10 Закону України «Про державну таємницю» передбачається можливість органів державної влади в межах чинного законодавства, і з досягненням мети конкретизації та систематизації бази даних про інформацію, яка відноситься до державної таємниці, утворювати розгорнуті переліки відомостей, які містять державну таємницю. Прикладом даного розгорнутого переліку можуть являтися Наказ МВС від 06.03.03. р. № 207 «Про оголошення Розгорнутого переліку відомостей, що становлять державну таємницю в системі МВС України та затвердження переліку конфіденційної інформації в системі МВС України, якій надається гриф обмеженого доступу «Для службового користування». Розголошення розгорнутих переліків не передбачається, проте закріплено право зацікавлених осіб у оскарженні через Президента чи Верховну Раду із внесенням до розгорнутих переліків даної інформації, яка за своїм змістом не визнається як державна таємниця. Наведені нами

два положення суперечать одне одному, так як, не володіючи знанням про об'єкт оскарження, фактично не є можливим і саме оскарження.

У Звіті відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженому Наказом Служби безпеки України 12.08.2005 р. № 440, містяться деякі вказівки на вид персональних даних, що відносяться до державної таємниці [7].

У чинному Законі України «Про захист персональних даних» не міститься визначення правового режиму персональних даних. В той же час на наш погляд це являється не доопрацюванням, так як модельні закони СНД визначають відповідну кількість видів режимів відносно персональних даних. Таким чином «модельний» інформаційний кодекс СНД у статті 47 «Правовий режим інформації» встановлює правовий режим інформації який визначений відповідно до законодавства у порядку розповсюдження, створення, використання, зберігання а також утилізації інформації, та процес віднесення інформації до категорії інформації із режимом обмеженого доступу. Даний нормативно-правовий акт визначаючи такі персональні дані до конфіденційної інформації, у статті 53 «Конфіденційна інформація» відносить правовий режим конфіденційності інформації у якості правового режиму у доступі до конфіденційної інформації, а також визначення порядку у її використанні, методів та засобів у забезпеченні її захисту [8].

Виокремлення режиму персональних даних ґрунтується не лише на винятковій затребуваності і значимості такої інформації у сфері виконавчої влади, а також і на особливому рівні правового регулювання, визначеним Законом України «Про захист персональних даних». Специфіка такого режиму виражена у різному суб'єктному складі, особливих формах документування інформації, різних юридичних санкціях, рівнях доступу до інформації та інших особливостях. Але при цьому змінює режим правового використання персональних даних за умови коли вони використовуються у службових цілях в якості службової таємниці чи будь-якої іншої таємниці, передбаченої законом.

Враховуючи те, що персональні дані являються відповідним видом інформації із обмеженим доступом, споріднені частково із службовою таємницею, всі нами вище зазначені ознаки та елементи їх режимів мають можливість застосовуватись до режиму відносно персональних даних.

Отже, на наше переконання, режим персональних даних володіє такими ознаки: це являється відповідною сукупністю правил; нормативно-встановлені правила; урегульовують інформаційні взаємовідносинами поміж суб'єктами, володільцями а також розпорядниками персональних даних та третіми особами; врегульовують умови доступу; врегульовують порядок обробки персональних даних, реєстрацію, збирання, накопичення, уточнення, зберігання, передачу, знеособлення, блокування, зміну, адаптування, поновлення, поширення, використання і знищення;

започатковані на принципах: законності; добровільних засадах передачі персональних даних; надання письмової форми згоди щодо передання власних персональних даних; використання із цільовим призначенням; достовірності, оновлення та уточнення персональних даних; термін збереження визначається із метою їх використання; забезпечення охорони персональних даних відносно випадкових або несанкціонованих дій у їх руйнуванні, втрати, неправомірної зміни, передачі або блокування; передбачається адміністративна та дисциплінарна відповідальність відносно несанкціонованого порушення даних правил; наявність імперативно-диспозитивного методу законного впливу на поведінку всіх учасників відносин відносно обробки персональних даних; виконується із допомогою відповідної системи різних спеціалізованих засобів; метою даної діяльності являється всебічне забезпечення права на приватне використання, передбачене ст. 32 Конституції України.

Попри все наведене незважаючи на зазначені недоліки правовий режим персональних даних являється достатньо структурованим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Женевська Декларація принципів. Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті. Женева, 12 грудня 2003 року: Асоціація підприємств інформаційних технологій України URL: <http://apitu.org.ua/wsis/dp>
2. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386 р. Урядовий кур'єр від 13.06.2013. № 105
3. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року. № 2657XII . Відомості Верховної Ради України. 1992. N 48. ст.650
4. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року. № 2939VI . Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314. Ст. 6.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435IV . Голос України від 12.03.2003. № 45.
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року № 5076VI . Урядовий кур'єр, від 05.09.2012. № 159.
7. Звіт відомостей, що становлять державну таємницю: Наказ Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 . Офіційний вісник України від 09.09.2005 2005 р., № 34, стор. 172.
8. Модельный информационный кодекс для государств участников СНГ : принят на тридцатом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ (постановление № 306 от 3 апреля 2008 года) от 3 апреля 2008 года) URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_i45/print1389951947725055

Дейнека П. А.
студент першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

науковий керівник: **Граб М. І.**
кандидат юридичних наук
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

На жаль, незважаючи на спільні зусилля міжнародного співтовариства та Європейського Союзу для забезпечення миру в Україні, ми спостерігаємо ознаки воєнного конфлікту або збройної агресії між Україною та Російською Федерацією. В ситуації, коли ці страшні та небезпечні події розгортаються, питання ставлення до прав людини та її основних свобод стає надзвичайно важливим.

Слід зазначити, що для нашої країни це кривавий та жорстокий збройний конфлікт, який має потенціал стати відомим в світовій історії. Україна бореться за своє право на вступ до Європейського Союзу, оскільки саме там надається найвищий пріоритет правам людини та основним свободам. В цей час в нашому суспільстві особливо важливо визнавати і розуміти необхідність гарантування прав людини та основних свобод у будь-яких обставинах.

Протягом останнього десятиліття світ стикався з жорстокими військовими конфліктами, які призвели до гибелі мільйонів мирних жителів. Ці збройні конфлікти супроводжувалися серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права та захисту прав людини.

На жаль, більшість цих порушень ми можемо спостерігати у поточній війні, яку Російська Федерація розпочала проти України 24 лютого 2022 року. Протягом багатьох років було укладено значну кількість міжнародних договорів, спрямованих на захист людей як у мирний період, так і під час збройних конфліктів. Проте, у сучасній реальності ці норми не забезпечують належного захисту прав цивільного населення та військовослужбовців під час війни, а також не ефективно борються з тиранією авторитарних режимів. Порушення цих норм можуть бути кваліфіковані як геноцид, воєнні злочини та злочини проти людяності.

Міжнародне право прав людини і міжнародне гуманітарне право мають спільну мету забезпечити гідність усіх людей і гуманне ставлення до них.

У більшості випадків МГП застосовується лише під час війни між державами, тоді як МППЛ було створено для захисту людей у мирний час, але ситуація змінилася, і міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини все більше взаємопроникають. Норми МППЛ все частіше застосовуються під час збройних конфліктів, а регіональні правозахисні організації все частіше звертаються до правил ведення бойових дій під час збройних конфліктів при оцінці того, чи мали місце порушення міжнародного права прав людини [1, с. 7-8].

Незалежно від того, чи панує мир чи відбувається збройний конфлікт, норми міжнародного права, що стосуються прав людини, залишаються актуальними, оскільки їх застосування пов'язане з захистом прав людей. Проте, воєнний час вимагає урахування особливостей, оскільки не завжди можна повністю забезпечити всі права, наприклад, право на життя. Тим не менш, коли порушуються права, виникає питання, які саме права людини або норми міжнародного гуманітарного права були порушені.

У випадку збройного конфлікту основна увага зосереджується на міжнародному гуманітарному праві, проте необхідно враховувати природу кожного права, оскільки міжнародне гуманітарне право зазвичай застосовується під час збройних конфліктів. Слід враховувати норми та правила цього права в першу чергу, а потім звертатися до міжнародного права людей.

Основним суб'єктом, який має зобов'язання за міжнародним гуманітарним правом, є держава як основний суб'єкт міжнародного права. Отже, у сучасному міжнародному праві з'явилася система відповідальності за порушення законів і звичаїв війни. На виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань застосовуються норми міжнародного гуманітарного права щодо захисту жертв війни, насамперед цивільного населення, осіб, які припинили безпосередню участь у збройному конфлікті, цивільних об'єктів, захисту небезпечних об'єктів та культурних цінностей [2, с. 142]. Сучасне міжнародне право накладає на кожну окрему державу фундаментальну відповідальність за забезпечення правових стандартів під час збройних конфліктів, як всередині своїх меж, так і за їхніми межами. Вимоги міжнародної спільноти потребують, щоб законодавство держав, які є членами міжнародних організацій, відповідало міжнародним стандартам.

Суб'єктами, яким норми МГП надають захист, є: 1) комбатанти, що беруть участь у збройному конфлікті. Їх не вважають належними до категорії «захищені особи», оскільки напад на них може бути правомірним. При цьому МГП містить норми, що захищають комбатантів від засобів та методів війни, які спричиняють їм надмірні страждання або роблять їхню загибель неминучою; 2) комбатанти *hors de combat* – поранені, хворі або такі, що зазнали корабельної аварії, положення про

захист яких передбачені в Женевській конвенції; 3) військовополонені – комбатанти, які склали зброю та здалися, або комбатанти, що були захоплені в полон супротивником; головним інструментом, що присвячений їхньому захисту, є ЖК III; 4) цивільні особи під владою супротивника [3, с. 47].

Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року чітко встановлюють обов'язок сторін конфлікту захищати цивільне населення та цивільні об'єкти від нападів. Під час ведення бойових дій учасники бойових дій зобов'язані це враховувати [4; 5].

Захист цивільного населення в рамках міжнародного гуманітарного права має два аспекти. Перший аспект відноситься до активної фази збройного конфлікту, де громадяни повинні бути захищені від нападу та наслідків використання сили проти військових об'єктів та бойовиків противника. У цьому випадку застосовуються принципи розрізнення та пропорційності.

Другий аспект відноситься до ситуацій, коли цивільне населення потрапляє під контроль противника, зокрема на території супротивної держави. Основним джерелом міжнародного гуманітарного права в цьому випадку є Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. Ця конвенція має на меті захист осіб, які опиняються в конфлікті або окупації в будь-який час і в будь-яких обставинах, коли вони знаходяться під контролем сторони конфлікту або окупанта, незалежно від їхнього громадянства.

Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни містить загальні правила, які застосовуються, як до всіх осіб, які отримують захист МГП (санітарні та безпечні зони, евакуація, медична допомога), так і до тих, що стосуються «осіб, які перебувають під захистом» у значенні ст. 4 цієї Конвенції (гарантії гуманного поводження). Женевська конвенція містить норми, що стосуються громадян противника, які перебувають на території сторони конфлікту. Також Женевська конвенція регулює захист цивільних осіб, які перебувають на окупованій території [6, с. 45].

Згідно з міжнародним гуманітарним правом, сторони конфлікту мають обов'язок захищати цивільне населення. Це означає, що вони повинні утримуватися від будівництва військових об'єктів на території населених пунктів, не використовувати мирних громадян як живі щити, а також уникати будь-якої дії, яка може загрожувати безпеці цивільного населення.

Міжнародні договори щодо захисту прав людини залишаються надзвичайно важливими навіть під час внутрішніх збройних конфліктів. Можливо, найважливішим є те, що міжнародні документи з прав людини сприяють розширенню та вдосконаленню різноманітних режимів захисту, передбачених гуманітарним правом, шляхом прирівнювання зобов'язань

щодо прав людини до основних міркувань гуманності, закріплених у Загальній статті 3. Механізми забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними правовими інструментами з прав людини потенційно можуть бути використані як альтернативні засоби забезпечення дотримання режиму гуманітарного захисту під час збройних конфліктів [7, с. 48].

Право на життя є початковим положенням будь-якого каталогу прав людини, як універсального, так і регіонального характеру, який міститься в міжнародних документах. Захист цього права є головним обов'язком кожної держави, оскільки життя людини є найціннішою цінністю для кожної країни. Право на життя також визнається основоположним правом людини згідно з міжнародним звичаєвим правом і має характер *jus cogens*, що означає, що це є нормою загального міжнародного права, яку не можна порушувати.

Відповідно до цього, Конвенція розглядає право на життя, як одне з найфундаментальніших положень. Зобов'язання держави забезпечувати захист цього права є невідкладним. Конвенція неабияк акцентує увагу на цьому аспекті, визнаючи важливість права на життя для кожної людини.

Проте, в Європейському суді з прав людини (далі – Суд) загалом відсутня практика кваліфікації ситуації, як збройного конфлікту, що є важливим аспектом застосування норм міжнародного гуманітарного права. Суд вважає, що його основним завданням є розгляд питання про порушення Конвенції державою. Таким чином, Суд обмежується застосуванням міжнародного права прав людини, зокрема Конвенції. Це означає, що Суд не має повноважень вирішувати, чи діяла держава відповідно до Женевських конвенцій про захист жертв війни (1949) або Додаткових протоколів до них. Суд регулярно відмовляється застосовувати міжнародне гуманітарне право, навіть коли сторони посилаються на нього.

Отже, стосовно співвідношення та взаємодії міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права можна зазначити наступне. Обидві галузі міжнародного права є обов'язковими під час збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право, через свої звичаєві норми та спеціальні положення, спрямоване на обмеження страждань під час війни, тоді як право прав людини регулює відносини між державою та її громадянами під час збройних конфліктів.

Проте існують значні відмінності між міжнародним гуманітарним правом і правом прав людини. Наприклад:

- Гуманітарне право ставить за мету обмеження страждань під час війни, тоді як право прав людини спрямоване на захист людей від свавілля.
- Гуманітарне право, застосовуване під час внутрішніх збройних конфліктів, є обов'язковим для всіх сторін конфлікту (як для урядових сил,

так і для організованих збройних груп), тоді як право прав людини, пов'язане з правом на життя, накладає зобов'язання лише на уряд.

- Міжнародне гуманітарне право є безумовним і не допускає винятків, тоді як міжнародні договори про права людини часто передбачають можливість відхилення від закріплених прав у певних обставинах.

Саме війна або міжнародний та не міжнародний збройний конфлікт є безперечною ситуацією, яка може загрожувати життю нації. У зв'язку з цим Конвенція прямо вказує на цей факт, як причину, що оправдовує відступ держави від виконання своїх зобов'язань. Варто зазначити, що суспільна небезпека може виникнути і без внутрішнього збройного конфлікту. Тому Суд розглядає можливість відхилення від положень Конвенції лише у виняткових кризових ситуаціях, які стосуються всього населення та піддають під загрозу організоване життя суспільства в певній державі.

З урахуванням наведеного можна стверджувати, що сучасний підхід Європейського суду з прав людини дозволяє досягти правового результату, який відповідає Конвенції та міжнародному гуманітарному праву, щодо стандарту застосування летальної сили, який був розроблений судом відносно статті 2 Конвенції (мета, необхідність, пропорційність застосування летальної сили). Цей підхід дозволяє досягти належних результатів. Проте в ширшому контексті прийнятність висновків Суду у справах про збройний конфлікт завжди буде залежати від їх відповідності підходам, розробленим у міжнародному гуманітарному праві.

Отже, для будь-якого суспільства явище збройного конфлікту негативно впливає на процеси державотворення. На даний час в Україні на тимчасово окупованих територіях масово порушуються такі основоположні права та свободи людини, як право на життя, свобода та особиста недоторканність; право на гідне поводження та недопустимість застосування до людини покарань, жорстокості та нелюдського поводження; право на справедливе судочинство та захист від свавільного арешту чи вигнання; право на свободу пересування; право на громадянство; право на володіння майном; право на свободу віросповідання та його вираження; право на соціальний захист та інші.

Безумовно, на певному етапі держава може заявити про неспроможність захистити основні права людини на непідконтрольних територіях. Проте, такий підхід не вирішує проблеми збереження суверенітету, територіальної цілісності та захисту прав людини. Тому сьогодні для України гостро постала проблема пошуку нових моделей правозахисної діяльності.

Сучасні дослідження зосереджені на недостатньо розробленій проблемі врегулювання та управління збройними конфліктами. Все це підштовхує до подальшого дослідження питань, пов'язаних із

врегулюванням та запобіганням збройним конфліктам з метою знаходження основних шляхів і способів їх врегулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О. О., Київ, 2018. 208 с.
2. Розумовський О. С. Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Вип. 70. С. 141-145.
3. Щербіна М. Г. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту. Збірник тез круглого столу, присвяченого 72-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2021. 165с.
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими ООН; Конвенція, Угода, Положення від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів міжнародного характеру (Протокол II), від 8 [...] ООН; Протокол, Міжнародний документ від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200
6. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. Одеса: Фенікс, 2015. 92 с.
7. Алямкін Р. В. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 6. С. 47-51

Драгун К. В.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Правоохоронна діяльність»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СІМЕЙНО-ПОБУТОВИЙ КОНФЛІКТ ЯК ЧИННИК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Одним із найважливіших показників рівня цивілізованості суспільства є реальність забезпечення прав і свобод людини, яка має отримати від держави ефективний захист не лише у законі, а й на практиці. Тому більшість країн займається вдосконаленням організації в діяльності правоохоронних органів. Як свідчить досвід, конституційне визнання державою основних прав і свобод людини та громадянина ще не є гарантією створення належних умов для їх охорони й захисту від протиправних посягань і подальшого їх поновлення. Якісна та злагоджена робота державних інституцій, створених задля досягнення такої мети, має бути запорукою забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина [3, с. 167].

У запобіганні та припиненні правопорушень в сфері сімейно-побутових відносин важливу роль відіграє Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та встановлена адміністративна відповідальність за скоєння насильницьких дій [1].

Адміністративна відповідальність нерозривно пов'язана з відправленням функцій держави щодо захисту прав та свобод, інтересів суспільства. Адміністративна відповідальність є безпосереднім відображенням потреби держави та суспільства в протидії домашньому насильству. Важливим завданням держави є захист суспільних відносин від адміністративних правопорушень. Стратегії протидії цим правопорушенням – складова політики. Щорічно вчиняють значну кількість адміністративних правопорушень у сфері сімейно-побутових відносин, відповідальність за які встановлена Кодексом України про адміністративні правопорушення [2].

Законодавство України про адміністративну відповідальність за правопорушення, скоєні у досліджуваній сфері, є системою адміністративних норм. Аналіз основних складів адміністративних

правопорушень у досліджуваній сфері показав, що вони посягають на права та здоров'я громадян.

Проблема притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері сімейно-побутових відносин порушувалася серед учених неодноразово [7, с. 85]. У даний час для органів і осіб, які застосовують право, існує невизначеність між поняттями сімейно-побутовий конфлікт (скандал), антисуспільна (аморальна, недостойна) поведінка.

Сімейно-побутовий конфлікт має індивідуальний, міжособистісний характер, в якому кожна сторона прагне відстояти свою точку зору, позицію, довести іншій її неправоту, вдаючись до взаємних звинувачень і нападів.

Правові наслідки сімейно-побутового конфлікту у виді вчинення особою адміністративного чи кримінального правопорушення або злочину залежатимуть від причини виникнення та індивідуальних емоційно-психологічних особливостей членів сім'ї.

Більшість правопорушень, пов'язаних із насильством у сім'ї (ст. 173-2 КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»), вчиняється чоловіками (92%), тільки 8% – жінками [4, с. 51].

Одним із поширених адміністративних правопорушень у сфері сімейно-побутових відносин (відповідно до статті 173-2 КУпАП) є образа, приниження честі та гідності іншої особи, виражена у непристойній формі.

У сфері сімейно-побутових відносин образу відносять до одного з видів психологічного насильства, що порушує право людини не наражатися на жорстоке поводження, право на найвищі стандарти психічного здоров'я. Часто образа відбувається у розпалі сварки чи через стан сп'яніння. Кривдник не завжди може усвідомлювати свої слова чи дії. Як показує практика, кривдник зазвичай кається у скоєному діянні та намагається примиритися з близькими.

Чимала кількість звернень щодо притягнення до адміністративної відповідальності за образу надходить до поліції відповідно до статті 173-2 КУпАП. Звернення у виді письмових заяв надходять до чергових частин або під час прийому громадян дільничним офіцером поліції.

Зважаючи на конструкцію поняття «домашнє насильство» щодо переліку протиправних діянь, доцільно зазначити, що адміністративними правопорушеннями у цій сфері також є:

- невиконання батьками чи іншими законними представниками неповнолітніх обов'язків щодо їх утримання та виховання (ст. 184 КУпАП)
- доведення неповнолітнього до стану сп'яніння (ст. 180 КУпАП).

Поширеним протиправним діянням у сфері сімейно-побутових відносин є побої. Складовими об'єктивної сторони домашнього насильства є фізична, психологічна або економічна, за винятком сексуального насильства [5, с. 231].

Побої є особливим типом, таким, що принижує честь і гідність, способом впливу на тілесну недоторканність людини. Як безпосередній (факультативний) об'єкт зазначеного правопорушення слід розглядати суспільні відносини, що охороняють честь і гідність особи. Безпосередній об'єкт побоїв утворюють суспільні відносини, що забезпечують право людини на фізичну (тілесну) недоторканність, а зрештою – безпеку здоров'я.

Побої не є особливим видом ушкоджень і полягають у завданні множини ударів. Фізичні наслідки побоїв не мають юридично значної втрати загальної працездатності.

Розглянуте адміністративне правопорушення передусім є активними діями, що характеризуються багаторазовим завданням ударів. Для того, щоб утворився склад правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, достатньо завдання одного чи декількох ударів.

Побої є різновидом фізичного насильства, що впливає на осіб, які перебувають із правопорушником у сімейно-побутових відносинах, змушує налаштовуватися під неправомірну поведінку кривдника. Стосовно аналізованої сфери кривдником і потерпілим завжди будуть особи, які перебувають у відносинах сімейно-побутового характеру. Особливістю побоїв є те, що жертви іноді самі стають агресорами та вчиняють правопорушення стосовно кривдника. Побої, скоєні у сімейно-побутових відносинах, мають міжособистісну конфліктну основу.

Сімейно-побутові конфлікти можна класифікувати за такими підставами:

1. за часом виникнення:
  - короточасні, наприклад, спричинені отриманням негативної інформації про непристойну поведінку члена сім'ї або особливостями характеру людини;
  - тривалі конфлікти, спричинені об'єктивними соціально-економічними умовами життя сім'ї, алкоголізм, наркоманія, ігроманія, психічний розлад чи хвороба;
2. за рівнем реалізації:
  - особисті неприязні відносини, що раптово виникли між особами, які перебувають у сімейно-побутових відносинах, що спровокували правопорушення (спонтанні конфлікти);
  - сплановані конфлікти.

Конфлікт є не лише умовою, яка спровокувала правопорушення, а і його складовою. Завдання побоїв чи інших насильницьких дій – один із способів вирішення міжособистісного сімейно-побутового конфлікту. Цей

метод має деструктивний характер, відповідно, кривдник має понести адміністративну відповідальність. Судова практика свідчить про те, що потерпілими найчастіше стають жінки, неповнолітні, люди похилого віку, особи, які фізично чи психологічно слабші за кривдника або залежні від нього.

Однак у поліцейській практиці трапляються випадки, коли особи, які постраждали від побоїв, порушували закон, перевищували межі необхідної оборони. Введення окремого складу за побої стосовно осіб, які перебувають із кривдником у сімейно-побутових відносинах, своєчасне та доцільне, позаяк основною метою статті є запобігання більш тяжким злочинам у сім'ї завдяки забезпеченню особистої безпеки кожного члена. Адміністративна відповідальність забезпечить невідворотність покарання та дозволить поліції ефективніше впливати на кривдників. У сфері реалізації охоронної функції права превентивне регулювання виникає відтоді, відколи з'являється норма права, яка містить або допускає можливість настання негативних наслідків неправомірної поведінки або поведінку, що оцінюється суспільством чи державою негативно [8, с. 43]. Виділення в окремий склад адміністративних правопорушень побоїв у сфері сімейно-побутових відносин відповідає відповідним міжнародним вимогам, передбаченим Декларацією ООН про викорінення насильства щодо жінок, завданням законодавства про адміністративні правопорушення та Національною стратегією у сфері прав людини [6, с.17]. Ці заходи сприятимуть зниженню латентності правопорушень.

Побої, вчинені стосовно осіб, які перебувають із кривдником у сімейно-побутових відносинах, становлять суспільну небезпеку для сім'ї, вимагають застосування відповідного адміністративного покарання, пов'язаного зі збільшенням терміну адміністративного арешту та громадських робіт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 9073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : міжнар. док. від 11 трав. 2011 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU11251>.
4. Малиновська Т. М. Домашнє насильство: щодо змістовного наповнення терміна. *Наше право*. 2020. № 3. С. 85–91.

5. Черевко К. О. Домашнє насильство та насильство щодо жінок у розрізі законодавства України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2021. № 1(24). С. 50–59.
6. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
7. Адміністративне право України (загальна частина) : навчальний посібник. О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов та ін. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.
8. Зуєва І. І., Приступ В. М. Сучасні аспекти правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 229–233.

Клюк Л. А.
*студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: **Граб М. І.**
*кандидат юридичних наук
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРИНЦИПИ СІМЕЙНОГО ПРАВА

Всі галузі права та правова система в цілому базуються на принципах законності. Принципи – це найбільш узагальнені засади, а також такі категорії, як предмет і метод. Крім таких категорій, як предмет і метод, це найбільш узагальнена категорія сімейного права. Принципи сімейного права – це встановлені в сімейному праві основні правила (засади), що відображають специфіку та зміст особистих і майнових відносин, які виникають між подружжям, батьками, дітьми та іншими членами сім'ї [1].

Застосування принципів сімейного права замінює правові норми, які є основною нормативною базою регулювання сімейних відносин. Однак регулятивна дія сімейного законодавства визначається і обмежується принципами сімейного права. Процес застосування принципів сімейного права є складним. Це пов'язано з їх абстрактним характером і недостатньою усвідомленістю.

Принципи сімейного права можна розділити відповідно до джерела, в якому вони викладені. Принципи можна поділити наступним чином:

- Конституційні (закріплені в положеннях Конституції України). У деяких випадках вони повторюються в положеннях Сімейного кодексу;
- Галузеві (конкретизовані в положеннях Сімейного кодексу України) [2].

Ознаки принципів сімейного права:

- 1) зміст принципів складають керівні ідеї та погляди держави і суспільства, а також основні засади, що визначають сутність сімейного права;
- 2) принципи визначають особливості та зміст сімейного права та його подальший розвиток;
- 3) цей принцип є обов'язковим і повинен неухильно дотримуватися;
- 4) це правові принципи, які закріплені в правових кодексах;
- 5) недотримання принципів призведе до санкцій;

- б) разом вони складають сукупність принципів сімейного права. Законодавство України встановлює такі принципи сімейного права:
- 1) рівність громадян у сімейних відносинах;
  - 2) рівність чоловіка і жінки у сімейних відносинах;
  - 3) одношлюбність (моногамія);
  - 4) свобода і добровільність шлюбу;
  - 5) свобода розірвання шлюбу;
  - 6) державне піклування про материнство і дитинство, захист їхніх інтересів та заохочення материнства;
  - 7) взаємна турбота про сім'ю [3].

Система принципів сімейного права складається з принципів сімейного права та принципів системи сімейного права. Принципи сімейного права – це виключно сімейно-правові принципи, такі як державна охорона сім'ї, дитинства, материнства і батьківства, пріоритет найкращих інтересів дитини, заборона домашнього насильства. Принципи системи сімейного права – це принципи, що лежать в основі організації однорідних сімейних відносин, наприклад, інститут шлюбу ґрунтується на принципах моногамії, добровільності шлюбу та свободи від розлучення.

Таким чином, можна сказати, що принципи сімейного права – це ідеї про певні цінності, зумовлені змістом сімейних відносин, що відображають об'єктивні закономірності розвитку сімейних відносин, характеризуються необхідністю, універсальністю, найвищою стабільністю, об'єктивністю та загальнообов'язковістю, визначають соціальне призначення і сутність сімейного права та є основою для вдосконалення сімейного законодавства.

Тому знання принципів тієї чи іншої галузі права (сімейне право в цьому плані не є винятком) дозволяє юристам швидко приймати правильні рішення, надавати ефективні консультації та грамотно складати конкретні юридичні документи. Особливо важливо бути в курсі змін у чинному законодавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Принципи сімейного права. Мего – інфо – Юридичний портал № 1. URL: <http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8-%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0>
2. Принципи сімейного права. URL: https://pidru4niki.com/81435/pravo/printsipi_simeynogo_prava
3. Сімейний Кодекс (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135).

Костецька С. М.
*студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: **Граб М. І.**
*кандидат юридичних наук
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРИПИНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Як ми всі знаємо, служба в державному секторі є благородною професією і важливою складовою будь-якого суспільства, але можуть виникнути ситуації, коли особа повинна залишити свою посаду добровільно чи мимовільно та перейти до нових зусиль.

Припинення державної служби є важливою темою для адміністративного права та обговорення, оскільки це може вплинути не лише на людину, яка залишає свою посаду, а також на організацію, яку вона залишає. Важливо мати чітке розуміння законодавчої бази, що стосується припинення державної служби, щоб гарантувати, що процес здійснюється чесно та відповідно до закону, щоб мінімізувати будь-які негативні наслідки.

У цьому дослідженні розглядатимуться правові аспекти припинення державної служби, включаючи права та обов'язки працівників, процедури та вимоги до звільнення. Метою цього документу є надати вичерпний огляд правового ландшафту, що оточує припинення державної служби.

Державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави.

Підстави залишення державної служби.

Усього закон про державну службу вирізняє дев'ять підстав, за якими державний службовець може залишити державну службу добровільно або за настанням відповідних обставин. Це такі підстави:

- втрата чи обмеження права на державну службу;
- закінчився строк перебування на посаді державного службовця;
- ініціатива державного службовця чи угода сторін (добровільне припинення державної служби);
- ініціатива суб'єкта призначення;
- обставини, які не залежать від волі сторін;

- незгода продовжувати державну службу через зміну її істотних умов;
- вихід на пенсію або настання 65-річчя, якщо інше не передбачено законом;
- заборона перебування на державній службі за Законом України «Про очищення влади» від 16.04.2014 р. [2].

- з підстав, які передбачені контрактом, якщо такий укладався.
- Розглянемо підстави припинення державної служби більш детально.

Втрата чи обмеження права на державну службу. За Законом «Про державну службу» від 10.12.2015 р. [1]. Закон про державну службу, втрата чи обмеження права на державну службу виникає за таких обставин:

- припинено громадянство України;
- виїзд на постійне проживання за межі нашої держави;
- набуто громадянство іншої держави;
- набрало законної сили рішення суду;
- про притягнення державного службовця до адміністративної відповідальності за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення (припинення державної служби неможливе за відсутності такого рішення);
- визнання його активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави або набутими іншими особами за його дорученням;
- наявність відносин прямої підпорядкованості близьких осіб;
- набрав законної сили обвинувальний вирок суду щодо державного службовця за вчинення ним умисного злочину та/або встановлення заборони займатися діяльністю, пов'язаної з виконанням функцій держави;
- наявність у державного службовця реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб;

Якщо така обставина настала чи встановлено такий факт, суб'єкт призначення звільняє державного службовця протягом трьох днів. Натомість коли встановили пряме підпорядкування близьких осіб, державного службовця не звільняють, протягом 15 календарних днів потрібно виправити цю ситуацію [1].

Закінчився строк перебування на посаді державного службовця.

За цією підставою припинення державної служби звільняють державних службовців, які призначені на посаду на визначений строк. Якщо це посада держслужбовця, що зберігається за тимчасово відсутнім державним службовцем, що прийнятий на період його зміщення, звільнятимуть в останній робочий день перед днем виходу на службу тимчасово відсутнього державного службовця.

Ініціатива державного службовця чи угоди сторін.

Порядок припинення державної служби у разі власного

волевиявлення держслужбовця передбачає подачу письмової заяви не пізніше 14 календарних днів до дати звільнення. В інший строк звільнення можливе лише за угодою сторін, якщо звільнення не завадить належному виконанню обов'язків державним органом. Однак у строк, вказаний у заяві, припинення державної служби можливе у випадках:

- переїзд на нове місце проживання;
- переведення члена сім'ї на роботу в іншу місцевість;
- вступу до вузу;
- заборони проживання у цій місцевості за мед. висновком;
- вагітності;
- догляду за дитиною до досягнення нею 14-річного віку або дитиною з інвалідністю;
- догляд за хворим членом сім'ї за мед. висновком або особою з інвалідністю 1 групи;
- вихід на пенсію;
- прийняття на роботу за конкурсом, а також з інших поважних причин.

Підстави для припинення державної служби за ініціативою суб'єкта призначення:

- скорочення чисельності або штату державних службовців;
- скорочення посади державної служби внаслідок зміни структури або штатного розпису держоргану без скорочення чисельності або держслужбовців;
- ліквідація держоргану;
- реорганізація держоргану за відсутності можливості пропозиції іншої рівноцінної посади держслужби чи іншої роботи (посади держслужби);
- невідповідність займаній посаді протягом строку випробування (припинення державної служби під час випробування);
- отримання негативної оцінки за результатами щорічної оцінки службової діяльності;
- вчинення дисциплінарного проступку, за який звільняють;

До дисциплінарних проступків, за які звільняють з держслужби, належать:

- порушення Присяги державного службовця;
- вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу (припинення державної служби відбувається на підставі задокументованого факту такої неповаги);
- порушення правил етичної поведінки державних службовців;
- дії, що шкодять авторитету державної служби;
- перевищення службових повноважень, якщо воно не містить складу злочину або адміністративного правопорушення;

- недотримання правил внутрішнього службового розпорядку;
- невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень;
- використання повноважень у власних (особистих) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб;
- невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця;
- подання під час вступу на держслужбу недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на цю службу, а також неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби (припинення державної служби – це покарання за подану недостовірну інформацію);
- прийняття держслужбовцем необґрунтованого рішення, що спричинило порушення цілісності державного або комунального майна, незаконне їх використання або інше заподіяння шкоди державному чи комунальному майну, якщо такі дії не містять складу злочину або адміністративного правопорушення (припинення державної служби – це вид покарання);
- прийняття держслужбовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановках Верховного Суду щодо якого судом винесено окрему ухвалу;
- неповідомлення керівника державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між держслужбовцем та близькими особами протягом 15 днів з дня їх виникнення;
- поява держслужбовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння (для припинення держслужби цей факт обов'язково має бути задокументованим і з підтвердженням мед. висновком);
- прогул державного службовця (у тому числі відсутність на службі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин.

Однак порядок припинення державної служби передбачає, що коли тимчасова непрацездатність настала під час виконання посадових обов'язків, за держслужбовцем зберігається посада до відновлення працездатності (не дотримуючись зазначених строків) або встановлення інвалідності.

За наявності обставин, що склалися незалежно від волі сторін, відбувається припинення державної служби. Такими обставинами є:

- стан здоров'я, підтверджений мед. висновком, який не дає можливості виконувати службові обов'язки;
- поновлення особи, яка раніше займала посаду державної служби, яку наразі обіймає держслужбовець;

- обрання на виборну посаду до органу державної влади або органу місцевого самоврядування з дня набуття повноважень;
- особу визнано недієздатною чи частково дієздатною (порядок припинення державної служби передбачає наявність рішення суду, яке набрало законної сили);
- держслужбовця визнано безвісти відсутнім чи оголошено померлим;
- смерть держслужбовця.

Досягнення держслужбовцем граничного віку – 65 років є підставою для звільнення. Хоча за рішенням суб'єкта призначення його можуть залишити на державній службі після досягнення цього віку за його згодою. При звільненні за цією підставою держслужбовцю виплачують вихідну допомогу у розмірі середньої місячної зарплати.

Держслужбовця, який обіймає посаду державної служби на підставі укладеного контракту, звільняють з посади в останній день строку дії контракту. Дію контракту про проходження державної служби припиняють:

- у разі закінчення строку, на який укладено контракт;
- за ініціативою держслужбовця або за угодою сторін;
- за ініціативою суб'єкта призначення або керівника державної служби – у разі невиконання або неналежного виконання держслужбовцем умов контракту;
- у разі припинення державної служби.

Додатковими підставами для розірвання контракту може бути переведення держслужбовця на іншу посаду державної служби та інші підстави, якщо їх прописали у контракті. Якщо дію контракту про проходження державної служби припиняють у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням держслужбовцем умов контракту, його мають повідомити про це не пізніше ніж за сім календарних днів до такого припинення.

Якщо держслужбовець не згоден з рішенням про припинення державної служби або вбачає в цьому недотримання процедури або не згоден з підставою припинення, він подає до керівника державної служби відповідну скаргу. Якщо він не отримав протягом 20 календарних днів обґрунтовану відповідь або незгоден з відповіддю керівника державної служби, він може звернутись зі скаргою до суду згідно Закону про держслужбу [1].

Загальні права та обов'язки державного службовця встановлюються Законом України «Про державну службу». До них належать [3]:

- повага до особистості, честі та гідності, справедливого і шанобливого ставлення лідерів, колег та інших осіб;
- чітке регулювання службових обов'язків;

- встановлення належних умов праці та матеріально-технічної підтримки державних службовців;
- винагорода залежно від займаної посади, результатів службової діяльності, стажу державної служби та звання;
- гарантування права на відпустку, соціальне забезпечення та пенсію відповідно до положень Закону;
- професійне навчання;
- просування по службі з урахуванням професійної компетентності та старанного виконання службових обов'язків;
- участь у профспілках і в діяльності об'єднань громадян (за винятком політичних партій);
- оскарження рішення про накладення дисциплінарного стягнення, звільнення з державної служби у встановленому законом порядку, а також висновку, що містить негативну оцінку за результатами оцінки офіційної діяльності;
- захист від незаконного переслідування державними органами та їх посадовими особами у разі повідомлення про порушення вимог Закону про державну службу.

Що стосується обов'язків державного службовця, то він, відповідно до ст. 8 Закону України «Про державну службу» [1], зобов'язаний:

- дотримуватися норм Конституції та законів України, а також принципів державної служби та правил етичної поведінки держслужбовця;
- поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина;
- під час виконання своїх посадових обов'язків обов'язково використовувати державну мову та не допускати заходів, спрямованих на дискримінацію державної мови;
- забезпечувати ефективне виконання завдань та функцій державних (муніципальних) органів у межах наданих йому повноважень;
- професійно та сумлінно виконувати свої службові обов'язки;
- виконувати законні рішення державних органів, накази (розпорядження) та доручення своїх керівників;
- додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;
- постійно вдосконалювати свою організацію службової діяльності та підвищувати рівень професійної компетентності;
- зберігати державну таємницю та персональні дані осіб, іншу інформацію, яка не підлягає розголошенню, що стали йому відомі у зв'язку із виконанням посадових обов'язків тощо.

Підсумовуючи, припинення державної служби є важливою темою у сфері адміністративного права. Особам, які залишають державну службу, і організаціям, які вони залишають, важливо дотримуватися встановленої

правової бази, щоб забезпечити справедливий, прозорий і впорядкований процес. Закон має захищати права особи та запобігати будь-якому негативному впливу на державний сектор. Чітке розуміння законодавчої бази, що стосується припинення державної служби, має вирішальне значення для того, щоб процес здійснювався в найкращих інтересах усіх сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Законом України «Про державну службу» від 28.05.2023 №3062-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
2. Закон України «Про очищення влади» від 31.03.2023 №2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>
3. Дишлева І. «Адміністративне право і процес». Харків , 2019. 155 с.
4. Припинення державної служби: підстави URL: <https://oblikbudget.com.ua/article/337-pripinennya-derjavno-slujbi>
5. . Волков В. С. Державна служба : навчальний посібник. Львів: Інтермедія. 2017. 303 с.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гудима Р. О.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Насильство є поняттям історичним, що досліджується впродовж тривалого часу. Під час різних історичних етапів насильство відрізнялося за своїм характером та особливостями.

У науковій літературі зазначається, що у світі існує багато насильства, що є наслідком різних суперечок та конфліктів, які також закінчуються насильством. Отже, можемо сформулювати такий зв'язок між насильницькими діями. Насильство – конфлікт – насильство.

Відносини між особами можуть починатися із насильницьких діянь, що пов'язані із завданням психологічних травм, які призводять до виникнення суперечок, що може бути завершено завданням фізичної травми особі, яка є жертвою у насильницьких відносинах.

В літературі також зазначають, що насильство породжує жорстокість. Ці два негативні явища існують впродовж тривалого часу. Також можна зазначити про те, що у деяких сімейних відносинах насильство є звичним процесом, до якого звикають всі люди і у деяких випадках вже не звертають увагу на його прояви.

Встановлено, що однією із проблем в історіографії дослідження насильства є відсутність нормативного закріплення визначення насильства.

Зазначено, що у науковій літературі по-різному тлумачать термін насильство, а саме досліджують такі терміни:

- 1) агресія;
- 2) примус;
- 3) жорстоке поведіння;
- 4) катування;
- 5) фізичне примушування.

Визначено, що без точного законодавчого визначення терміну не має правильного правозастосування, що призводить до проблем під час

адміністративно-правового захисту потерпілих від вчинення насильницьких діянь.

Наука, що займається вивченням питання насильства має назву віолентологія.

Встановлено, що основними нормативно-правовими актами, які регулюють питання механізму протидії насильства є:

- 1) міжнародні правові акти;
- 2) Конституція України;
- 3) Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- 4) Кримінальний Кодекс України;
- 5) підзаконні нормативно-правові акти.

Запропоновано до останніх віднести:

- 1) постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України;
- 2) накази Міністерства соціальної політики;
- 3) накази Міністерства соціальної політики та Міністерства внутрішніх справ;
- 4) накази Міністерства освіти та науки України;
- 5) накази Міністерства охорони здоров'я.

Визначено, що відповідно до вищевказаного правового акту основними пріоритетами у механізмі протидії та запобігання насильству є:

1) здійснення превентивних заходів щодо вчинення домашнього насильства, що передбачає формування серед громадян України правильного ставлення до проблеми насильства та можливість протидіяти окремим випадкам насильницьких дій;

2) формування новітнього механізму реагування на проблему насильства через спільну організацію діяльності окремих суб'єктів, що мають відповідні надані державою повноваження;

3) надання сукупності послуг, що зорієнтовані на потреби осіб, які потерпіли від вчинення насильницьких діянь та їхній захист. Даний вид напряму передбачає також формування спеціалізованих служб, основним завданням яких є вищевказана діяльність;

4) притягнення винних осіб до визначеного виду відповідальності.

Нормативно-правове регулювання діяльності органів державної влади у сфері протидії насильства здійснюється на таких рівнях: 1) на міжнародному рівні; 2) на регіональному рівні.

Визначено такі напрями необхідності наукового дослідження механізму протидії та запобігання насильницьким протиправним діянням та формування державної політики у цій сфері покращення правової держави: 1) необхідність забезпечення осіб, які потерпілих від вчинення насильницьких протиправних діянь, необхідною правовою та соціальною допомогою; 2) зменшення кількості вчинення протиправних діянь, які мають насильницький характер; 3) ресоціалізація кривдників, які завдали моральної та матеріальної шкоди іншим особам.

Встановлено, що домашнє насильство є складною багатогранною проблемою, яка існує у різних державах світу, та в Україні, зокрема.

Зазначено, що для формування механізму протидії та запобігання насильству необхідним є наявність системи суб'єктів, які уповноважені здійснювати державну політику у цій сфері. Зроблено висновок про те, що насильство є соціальною проблемою, яка потребує негайного свого вирішення. Зазначено, що суб'єкти протидії та запобігання насильству відрізняються один від одного за такими критеріями: 1) характер діяльності; 2) форми діяльності; 3) методи діяльності; 4) наданими повноваженнями.

Визначено, що державна політика у сфері, що є об'єктом нашого дослідження, полягає у вчиненні нище вказаних діянь:

1) утворення ефективного механізму щодо боротьби з насильницькими протиправними діяннями, а також гендерним насильством відповідно до норм чинного законодавства України та міжнародних правових норм;

2) здійснення діяльності щодо забезпечення координування та спільної співпраці таких державних установ: а) Міністерства соціальної політики; б) Міністерства юстиції; в) Міністерства внутрішніх справ; г) Міністерства охорони здоров'я; д) Міністерства освіти та науки України; е) місцеві органи державної влади; є) українських організацій; д) міжнародних неурядових організацій.

Прагматичною складовою державної політики у сфері, яку ми досліджуємо, є створення:

- а) спеціальних правових актів;
- б) загальних правових актів.

Зазначимо, що суб'єкти адміністративного права поділяються на такі дві групи:

- 1) одноособові;
- 2) багатоосібні.

Визначено, що одноособовими суб'єктами адміністративного права є наступні особи:

- 1) громадяни;
- 2) особи без громадянства;
- 3) громадяни інших держав;
- 4) біженці;
- 5) працівники державних установ;
- 6) працівники органів місцевого самоврядування;
- 7) представники політичних структур.

Визначено, що багатоосібними суб'єктами адміністративного права є:

- 1) юридичні особи;
- 2) органи державної влади та публічної адміністрації;

- 3) представники органів місцевого самоврядування;
- 4) соціальні об'єднання.

Важливим етапом у державній політиці, яка досліджує питання, що є предметом нашого вивчення, є створення спеціальних гарячих ліній, до яких можна звернутися із такими проблемами:

- 1) протидія та запобігання торгівлі людьми;
- 2) протидія та запобігання вчинення насильницьким протиправним діям у межах родинних відносин;
- 3) протидія насильницьким діям за гендерною ознакою;
- 4) протидія насильницьким протиправним діям, що вчиняються щодо дітей.

Важливим фактором у механізмі протидії та запобігання насильству відіграє діяльність громадських організацій, які формуються за участю громадян та активістів, що цікавляться визначеною проблематикою. Громадські організації є недержавними утвореннями, проте відіграють важливу роль у діяльності та політиці держави.

Можемо стверджувати, що участь громадських організацій у вирішенні будь-яких питань, що виникають у суспільстві відбувається через такі причини:

- 1) недостатня участь державних органів у вирішенні будь-яких питань;
- 2) як додаткова ланка вирішення будь-яких питань.

Зазначено, що особливу увагу у вирішенні питання протидії та запобігання насильству необхідно приділити громадським організаціям, оскільки особи, які потерпіли від вчинення насильства у більшості випадків можуть швидше звернутися до вищевказаних структурних організацій, ніж до правоохоронних органів. питання щодо протидії та запобігання насильству у межах родинних відносин є об'єктом діяльності таких утворень:

- 1) громадських організацій;
- 2) благодійних організацій;
- 3) громадських центрів, що здійснюють захист прав та інтересів окремих осіб;
- 4) правових клінік;
- 5) кризові організації;
- 6) реабілітаційні організації.

Визначено, що основними формами щодо організації державної політики у сфері протидії та запобігання насильницьким діям, яку може здійснювати громадська організація є: 1) проведення корекційних програм із особами, які є кривдниками у насильницьких відносинах; 2) налагоджена спільна організація роботи із засобами масової інформації; 3) організація та проведення інформаційних заходів; 4) поширення соціальної чи іншої необхідної реклами; 5) створення в інтернет-мережах відповідних веб-сайтів та розповсюдження визначеної інформації для відвідувачів; 6) підготовка та розповсюдження відповідної електронної інформації; 7)

проведення відповідних наукових та інших досліджень у сфері протидії та запобігання насильству.

Зроблено висновок про те, що міжнародний досвід регулювання механізму протидії та запобігання насильницьким протиправним діям є необхідним та потребує урахування норм чинного українського законодавства.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Копчак К. П.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Правове регулювання соціального та адміністративного захисту дітей-сиріт та дітей, які є позбавлені батьківського піклування, здійснюється у Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

Категорія дітей-сиріт та дітей, які є позбавлені батьківського піклування, повинна бути під особливим захистом органів державної влади та управління. Особливо необхідним є надання державних соціальних стандартів щодо підтримки категорії дітей, які потребують особливого захисту з боку органів державної влади.

Такі державні стандарти встановлюються щодо:

- 1) надання мінімального матеріального забезпечення дітям, що включає продукти харчування, побутові предмети першої необхідності;
- 2) надання необхідного житлового забезпечення для дітей, які досягли повноліття.

Ця норма забезпечення стосується осіб, які не мають на даний момент свого власного житла.

- 3) надання дітям першого місця для здійснення ними своїх трудових обов'язків;

- 4) надання дітям необхідної фінансової допомоги.

Основними причинами відсутності належного виховання є:

- 1) наявність алкогольної залежності;
- 2) наявність наркотичної залежності;
- 3) відсутність емпатії до бажань та відчуттів дитини, що також може бути сформовано через наявність шкідливих звичок у батьків дитини чи її опікунів. Відсутність емпатії до дитини може бути пов'язано також із

жорстоким поводженням із дитиною, що також у майбутньому може призвести до тяжких соціальних та правових наслідків.

Діти сироти та діти, які є позбавлені батьківського піклування, у майбутньому також можуть мати проблеми із суспільною соціалізацією. Вищевказане також є тісно пов'язано із тим, що недостатнім та неефективним є наявність контролю органів державної влади щодо питання, яке є об'єктом нашого дослідження.

Пропонуємо також виокремити такі рівні нормативно-правового регулювання механізму соціального та правового захисту населення:

1) конституційний рівень передбачає наявність правових норм, які мають бути закріплені в Основному Законі України;

2) підконституційний рівень передбачає правове регулювання адміністративно-правового захисту прав дітей сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування від негативного впливу державних процесів та навколишнього середовища;

До вищевказаного другого рівня пропонуємо віднести такі правові акти: а) Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року; б) Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року; в) Кодекс законів України про працю; г) Житловий кодекс УРСР від 30 червня 1983 року; д) Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року; е) Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року; є) Цивільно-процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року; ж) Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року; з) Кодекс адміністративного судочинства від 6 липня 2005 року.

Отже, основою соціальної політики будь-якої держави є формування та розвиток таких правових інститутів: 1) сім'ї; 2) охорона та захист дитинства; 3) охорона та захист материнства; 4) охорона та захист батьківства.

Для того, щоб з'ясувати сутність державної соціальної політики у сфері захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування необхідним є наукове дослідження таких правових інститутів державної системи: 1) розвиток соціального правового інституту сім'ї; 2) правова сутність та зміст адміністративної політики щодо захисту сім'ї; 3) формування та реалізація державної політики щодо захисту прав молоді та сім'ї, зокрема; 4) проблеми щодо влаштування та правового захисту осіб, які є предметом та об'єктом нашого дослідження; 5) міжнародний досвід державної реалізації сімейної політики в Україні. Отже, можемо зробити висновок про те, що проблема, яка є об'єктом нашого дослідження, вивчається на таких рівнях: 1) регіональному; 2) державному. Визначимо, що правовий інститут прийомних сімей має такі особливості: 1) дитини, що береться на виховання в прийомну сім'ю не отримує відповідно статус сироти або такої, яка позбавляється батьківського піклування. Окремо зазначаємо, що за такою особою зберігаються всі визначені чинним

законодавством пільги, які можуть бути надані дитині-сироті; 2) особи, які претендують на отримання статусу прийомних батьків повинні обов'язково отримати необхідні правові та психологічні знання, що будуть необхідні для виконання ними своїх обов'язків щодо дитини-сироти; 3) правовий статус прийомної сім'ї можна отримати на підставі відповідного рішення місцевих органів виконавчої влади. Зазначимо, що вищевказане передбачає укладення відповідного договору у письмовій формі щодо прийняття малолітніх та неповнолітніх дітей до прийомних сімей для того, щоб:

- 1) діти отримали належне виховання;
- 2) діти могли спільно проживати із особами, які будуть виконувати щодо них свої батьківські обов'язки;
- 3) закріпити та нормативно визначити права та обов'язки як батьків, які будуть виконувати свої батьківські обов'язки із однієї сторони, так і дітей-сиріт, яким необхідна батьківська турбота, піклування та необхідне виховання.

Зазначимо, що прийомні сім'ї дають можливість підтримувати потрібні здорові як у психологічному, так і у соціальному напрямі відносини.

Зробимо висновок про те, що прийомні батьки виконують потрібну суспільству та державі виховну функцію, яка полягає у навчанні та вихованні осіб, що є батьками дитини.

Правовий інститут прийомних сімей виконує функції щодо фінансового контролю над батьками, які отримують грошові кошти на утримання дитини.

Визначено, що прийомні сім'ї є правовим інститутом, який має значний вплив на підтримку психологічного та ментального здоров'я дітей, які є сиротами та потребують батьківського піклування.

Зробимо висновок про те, що в Українській державі досить активно ведеться робота щодо створення та поширення форми державної опіки, а саме правового інституту прийомної сім'ї.

Вищевказане дає можливість стверджувати, що правовий інститут, який є об'єктом нашого дослідження дає можливість:

- 1) здійснювати належне батьківське піклування над особами, які цього потребують;
- 2) дає можливість належного духовного та фізичного розвитку для дітей, які є сиротами, а також для дітей, які є позбавлені батьківського піклування;
- 3) дає можливість належного виховання батьками, які є прийомними, своїх сиріт та дітей, які є позбавлені батьківського піклування.

В Українській державі є багато проблем, які пов'язані із встановленням та розвитком правового інституту прийомних сімей.

Органи державної влади, держава в цілому, представники громадянського суспільства є зацікавленими в тому, щоб знайти необхідні форми виховання, що є потрібні для підвищення соціального, економічного та духовного розвитку населення.

Отже, зважаючи на все вищевказане необхідно зробити висновок про те, що прийомна сім'я є правовим інститутом, який є найбільш ефективним у механізмі забезпечення прав та свобод громадян, а саме дітей, які є позбавлені батьківського піклування чи дітей, які є сиротами.

Отже, пропонуємо зробити висновок про те, що правовий інститут прийомної сім'ї є найбільш поширеним та одним із найбільш ефективних форм щодо встановлення опіки і піклування над дітьми, які є сиротами чи дітьми, які є позбавлені батьківського піклування.

Правовий інститут прийомної сім'ї переживає нові виклики та потребує свого удосконалення.

Органи державної влади та управління повинні працювати над створенням ефективного механізму та системи встановлення опіки та піклування над дітьми, які є сиротами чи дітьми, які є позбавлені батьківського піклування.

Основними напрямками покращення механізму захисту дітей, які є сиротами можна вважати:

1) покращення фінансового становища щодо вирішення цієї проблеми;

2) підготовка та затвердження державних програм щодо внесення змін у організацію діяльності державних закладів, які здійснюють опіку та піклування над дітьми.

Зазначимо, що закінчення процесу щодо удосконалення ефективного механізму захисту соціальних та юридичних прав осіб, які є сиротами чи не мають належної батьківської опіки та піклування є можливим якщо буде створена належна законодавча база.

Першочерговими кроками в удосконаленні цього механізму є:

1) здійснити пришвидшення процесу щодо ратифікації міжнародно-правових документів, які регулюють відносини, що є об'єктом нашого наукового дослідження;

До останніх пропонуємо віднести:

а) Гаазька конвенція про захист прав дітей й співробітництво з питань міждержавного усиновлення;

б) Конвенція про контакт з дітьми, яка прийнята у 2003 році;

в) Конвенція про стягнення аліментів за кордоном, що прийнята в 1956 році;

г) Конвенція про визнання та виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, яка прийнята у 1973 році.

Зазначимо, що найбільшими проблемами у сиріт, які виховуються в державних інтернатних закладах є:

- 1) наявність фізичних розладів;
- 2) наявність психо-емоційних розладів;
- 3) наявність інтелектуальних розладів.

Окремо зазначаємо, що недоліками у діяльності інтернатних закладів є: 1) неврахування особистих властивостей малолітньої та неповнолітньої особи; 2) відсутність належного розвитку дитини; 3) відсутність належної соціальної адаптації; 4) відсутність вміння правильно спілкуватися; 5) погіршення відносин із членами родини; 6) наявні труднощі у соціальній та суспільній адаптації; 7) відсутність підготовки особи до самостійного життя. Наступним етапом є удосконалення чинної законодавчої та нормативної бази, що передбачає прийняття: а) спеціальних законів України; б) галузевих підзаконних нормативно-правових актів; в) локальних нормативно-правових актів.

Здійснивши правовий аналіз досвіду інших країн щодо соціального захисту родинних та сімейних відносин, можемо прийти до висновку, що особливого та першочергового захисту потребують:

- 1) сімейні відносини;
- 2) дитинство як правовий та соціальний інститут;
- 3) материнство;
- 4) батьківство.

Визначено, що основними напрямками для впровадження вищевказаних правових та соціальних інститутів є:

- 1) належне та ефективне впровадження інституту встановлення опіки над малолітніми та неповнолітніми дітьми, а також дітьми, які є сиротами чи є позбавлені батьківського піклування;
- 2) правове закріплення та реалізація основних форм виховання дітей у сім'ях;
- 3) необхідність створення прийомних сімей, а також дитячих спеціальних будинків;
- 4) збільшення кількості народження дітей у сім'ях, яким необхідно встановлювати відповідні пільги;
- 5) закріпити на нормативному рівні Правила виховання дітей, що повинно бути вивчено у шкільних та вищих навчальних закладах.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Матещук А. Р.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Серед правових напрямів необхідно виокремити один із найбільш важливих – юридична ювеналістика, що формує науку ювенального права. Визначено, що юридична ювеналістика є системою теоретичних та практичних норм про правила, стан та напрями подальших наукових досліджень правового регулювання суспільних відносин, що виникають між малолітніми та неповнолітніми дітьми, а також молодим поколінням з однієї сторони та органами державної влади та управління з другої сторони, зміст яких передбачає виконання таких основних завдань: забезпечення нормальної життєдіяльності суспільства загалом, розвиток суспільних та громадських відносин, належним чином здійснена соціалізація майбутнього покоління. Запропоновано виокремити дві групи принципів діяльності ювенальної юстиції: 1) загальні; 2) спеціальні.

Серед основних причин вчинення малолітніми та неповнолітніми дітьми злочинних діянь та адміністративних порушень можна назвати наступні: 1) неблагополучні відносини, які виникають між близькими родичами та членами родини, зокрема між батьком, матір'ю, сином чи дочкою; 2) виникнення конфліктів між членами родини, що супроводжуються побиттям чи завданням різної важкості тілесних ушкоджень; 3) несприятливі для життя умови для проживання; 4) наявність шкідливих звичок, а саме вживання батьками спиртних напоїв, тютюнопаління, вживання наркотичних засобів чи неконтрольоване вживання психотропних та інших лікарських речовин; 5) протиправна поведінка, яка не відповідає соціальним та суспільним нормам.

Вищевказані протиправні та незаконні норми можуть впливати на те, що батьків, які неналежним чином виконують свої батьківські обов'язки, можуть позбавити їхньої основної функції, що призведе до того, що малолітнього чи неповнолітнього можуть помістити у спеціальні заклади для проживання на виховного процесу. Зазначимо, що вищевказані заклади

мають спеціалізований характер, чітко визначені чинним законодавством завдання, повноваження та функції.

Визначено, що така діяльність є першочерговою допомогою органів влади та управління, що надається малолітнім та неповнолітнім особам, які опинилися у складних життєвих ситуаціях та потребують правової і соціальної допомоги.

Встановлено, що ювенальна юстиція та її діяльність є одним із складових елементів державної політики щодо захисту прав та інтересів дітей. Вищевказаний вид державної діяльності повинен ґрунтуватися на таких засадах, як передбачуваність діяльності, системність, повнота та об'єктивність, послідовність вчинення діянь, обґрунтованість у соціальному та фінансовому напрямі. Таким чином, важливо зазначити, що серед основних напрямів державної діяльності є здійснення превентивних заходів щодо вчинення малолітніми та неповнолітніми адміністративних правопорушень та кримінальних правопорушень, оскільки діти є майбутнім нації та формують її національний авторитет як у межах країни, так і за межами нашої держави. Значна кількість адміністративних порушень та кримінальних злочинів свідчить про наявні у державному механізмі проблеми в організації та попередженні порушень прав дитини. Основним недоліком є те, що превентивні заходи повинні здійснюватися так, щоб був позитивний результат, а також необхідність у результативності вчинених заходів.

Запропоновано визначити такі рівні правового регулювання захисту прав малолітніх та неповнолітніх дітей:

1) міжнародний; 2) конституційний; 3) законодавчий; 4) місцевий.

Зазначимо, що ювенальна діяльність передбачає наявність таких складових елементів:

1) юридичний;
2) науковий;
3) практичний.

Основними суб'єктами здійснення ювенальної політики можна назвати: 1) загальні; 2) спеціальні.

До загальних суб'єктів здійснення ювенальної політики пропонуємо віднести: 1) Глава держави; 2) законодавчий орган влади; 3) виконавчий орган влади, що передбачає діяльність спеціального підрозділу ювенальної політики, як центрального виконавчо-розпорядчого органу виконавчої влади; 4) омбудсмен з питань захисту прав малолітніх та неповнолітніх дітей. До спеціальних органів впровадження ювенальної політики необхідно віднести: 1) органи здійснення політичної влади; 2) політичні партії; 3) релігійні організації; 4) громадські організації; 5) інші об'єднання громадян; 6) засоби масової інформації; 7) фізичні особи; 8) юридичні особи приватного права; 9) громадянське суспільство. У залежності від критерію регулювання діяльності ювенальних органів влади нормами

українського чи міжнародного законодавства пропонуємо виокремити такі дві групи: 1) державні органи ювенальної політики; 2) міжнародні органи, які беруть участь у формуванні та реалізації ювенальної політики.

Зазначимо, що основними міжнародними органами, які беруть участь у формуванні та реалізації ювенальної політики є: 1) Організація Об'єднаних Націй; 2) Європейський Союз; 3) Парламентська Асамблея Ради Європи; 4) Організація з безпеки і співробітництва у Європі; 5) Ла-Страда, як громадська організація, що основним завданням якої є здійснення захисту прав та свобод громадян. Важливу роль у формуванні та реалізації ювенальної політики відіграють такі основні компоненти:

- 1) суспільна свідомість громадян, які живуть у державі, де здійснюється ювенальна політика;
- 2) правова свідомість громадян, які живуть у державі, де здійснюється ювенальна політика;
- 3) рівень правової культури громадян;
- 4) рівень правової освіти громадян;
- 5) правосвідомість органів державної влади.

Пропонуємо визначити, що суб'єкти здійснення ювенальної політики поділяються у залежності від правового статусу на:

- 1) загальні;
- 2) спеціальні.

І, насамкінець, дослідивши повноваження органів державної влади щодо здійснення захисту та забезпечення прав дитини, пропонуємо визначити функції ювенальних суб'єктів:

1) Охоронна функція, яка передбачає здійснення органами судової влади захисту прав неповнолітніх, які є потерпілими чи підсудними, а також засудженими. Вищевказана діяльність здійснюється через закриття кримінальної справи про кримінальне правопорушення, яке вчинене неповнолітнім. Адміністративно-правова охорона прав неповнолітніх передбачає зменшення міри покарання за вчинене кримінальне правопорушення. Крім того переважає діяльність щодо надання більшої уваги виховного впливу над заходами примусового характеру. У зв'язку з цим можемо стверджувати про те, що відносини, які склалися між суб'єктами мають відновлювальний характер, що передбачає укладення мирових відносин між потерпілими та кривдниками.

2) Функція відновлення відносин, що існували до порушення права дитини. У даному випадку можемо стверджувати про те, що суб'єкти ювенальної юстиції здійснюють відновлення відносин.

Зазначимо, що здійснення правосуддя у справах про злочини та кримінальні правопорушення, які вчиняються неповнолітніми особами має мати характер не каральний, а у більшості випадків превентивний та попереджувальний для того, щоб діти розуміли протиправність та незаконність своїх вчинених діянь та наслідки, які можуть настати через

такі вчинки. Важливим у цьому випадку є усвідомлення суб'єктом своїх дій та наслідків, які можуть настати за такі діяння.

Важливим є здійснення визначених заходів для того, щоб відшкодувати шкоду за вчинене кримінальне порушення чи адміністративний проступок. Важливим елементом у вирішенні питання є встановлення порозуміння між кривдником та потерпілим, а також правильно організована соціалізація.

3) Відновлювальний напрям діяльності суб'єктів ювенальної юстиції передбачає здійснення регенеративних функцій щодо відновлення стану, яке існувало до порушення прав та інтересів дитини. Важливо зазначити, що у цьому випадку ювенальні органи судової влади повинні бути основними організаторами та керівниками програм а також проектної діяльності у сфері адміністративно-правового забезпечення прав та інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб. Ювенальна діяльність є однією із основних центральних структурних елементів у межах державних та недержавних відносинах, що складаються між дітьми, з однієї сторони та повнолітніх членів суспільства. Важливим компонентом у розвитку ювенальної діяльності у правовій системі України є визначена участь у судовій діяльності та правильній організації органів судової влади.

Важливою складовою частиною ювенальної правової діяльності є прийняття та затвердження спеціальних програм щодо розвитку правосуддя, основним завданням якого є відновлення порушених прав малолітніх та неповнолітніх осіб.

Важливим є здійснення виховного впливу, який відбувається за участю малолітніх та неповнолітніх осіб, які вчинили кримінальні порушення чи адміністративні проступки.

Завданням ювенальної юстиції, крім вищевказаного, є:

- 1) здійснення виховання порушників та злочинців;
- 2) здійснення профілактичних заходів щодо вчинених порушень;
- 3) соціальна адаптація винних осіб та відновлення прав, які були порушені;
- 4) здійснення інтеграційних процесів щодо залучення неповнолітніх осіб у суспільне середовище.

Основними цілями, які має ювенальна юстиція є дотримання таких принципів:

- 1) відновлення справедливості;
- 2) відшкодування шкоди, яка заподіяна.

Пропонуємо визначити основні напрями у політичній діяльності, що стосуються розвитку ювенальної юстиції в Україні:

1) вчинення заходів щодо удосконалення нормативно-правового врегулювання у відносинах щодо формування єдиної правової політики захисту державою прав дитини, що передбачає:

- а) розвиток ювенального права, як галузі права;

б) розвиток ювенальної юстиції, як суб'єктів, які покликані здійснювати визначену правовими актами діяльність;

в) надання державою належної підтримки органам місцевого самоврядування, об'єднанням громадян чи іншим суб'єктам, які здійснюють захист прав потерпілих малолітніх та неповнолітніх осіб від порушень, які вчиняються кривдниками;

г) розвиток ювенальної медичної структури; д) зміцнення сімейних відносин;

е) надання будь-якого виду допомоги малолітнім та неповнолітнім особам у таких сферах діяльності: 1) у сфері виховання; 2) у сфері освіти; 3) у сфері визначення професії; 4) підготовка до трудової діяльності;

є) надання державою допомоги щодо виробництва різноманітних товарів та надання послуг;

ж) здійснення захисту прав дітей від негативного інформаційного потоку, пропаганди та агітації, що завдає шкоди: 1) здоров'ю; 2) моральному розвитку особистості; 3) духовному розвитку особистості; 4) вихованню особи як свідомого громадянина своєї держави. з) розробка соціальних норм та ін.

Основними причинами, які можна назвати у межах українського законодавства, так і у межах міжнародного права, що пов'язані із вчиненням малолітніми та неповнолітніх осіб у злочинну протиправну діяльність можна назвати:

1) недостатня фізична підготовка;

2) недостатня розумова підготовка;

3) неможливість через вразливість та вік здійснювати належним чином захист своїх прав та свобод.

У міжнародно-правових документах визначають, що кожна малолітня та неповнолітня особа має індивідуальні особливості та характеристики, що пов'язані із: 1) суб'єктивною цінністю; 2) особистою гідністю; 3) наявністю власних інтересів; 4) власне приватне життя.

Згідно міжнародних норм та стандартів пропонуємо наступну класифікацію у сфері захисту прав людини, а саме дітей.

У залежності від території дії:

1) міжнародно-правові норми, які регулюють суспільні відносини, що складаються між малолітніми та неповнолітніми особами з однієї сторони та іншими суб'єктами правових відносин з другої сторони, які взаємодіють один з одним;

2) за суб'єктам, на які поширюються відносини: а) загальні; б) спеціальні.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Пламаренко О. С.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Максимович Р.О. зазначає, що: «Таким чином, історична поява та визнання соціальних та економічних прав і свобод людини в кінці XVIII ст. – на початку XIX ст. умовно роздвоїли усталене уявлення про права людини. Зокрема, визначивши існування «юридичних прав», сформованих як засіб захисту людини від державного втручання, і «права-вимоги» – як засіб отримання допомоги від держави та її захист, закріплених у законодавчих актах соціальних та економічних прав» [1, с. 84].

«Правовим документом, що створив передумови розвитку інституту захисту економічних прав у Європі стала Декларація прав людини і громадянина прийнята у Франції 1789 року, яка закріпила невід’ємне природне право приватної власності. Становлення сучасного європейського інституту захисту соціальних прав належить Німеччині, у якій перше соціальне законодавство з’явилося ще в кінці XIX ст. Становлення інституту захисту соціальних та економічних прав в Україні відбувався паралельно з розвитком радянської моделі примату соціально-економічних прав. У конституціях УРСР закріплювався широкий перелік соціальних прав щодо забезпечення гідного життєвого рівня громадян, що було пріоритетним завданням соціалізму. Разом із тим в Україні удержавлювалася приватна власність, заборонялася господарська ініціатива, економічна конкуренція тощо. З проголошенням незалежності України в 1991 році почався сучасний процес розвитку інституту захисту соціальних та економічних прав людини відповідно до міжнародних стандартів» [1, с. 84].

Соціально-економічні права і свободи громадян України – можливості людини реалізувати свої здібності і здобувати засоби до існування, а також можливість доступу до духовних здобутків людства, їх засвоєння, використання та участі у подальшому їх розвитку.

До соціально-економічних прав і свобод громадян України відносять:

право на працю (ст. 43 Конституції України);
право на відпочинок (ст. 45 Конституції України);
право на страйк (ст. 43 Конституції України);
право на власність (приватну) (ст. 41 Конституції України);
право на підприємницьку діяльність (ст. 42 Конституції України);
право на охорону здоров'я (ст. 49 Конституції України);
право на соціальний захист (ст. 46 Конституції України);
право на житло (ст. 47 Конституції України);
право на освіту (ст. 53 Конституції України);
свобода літературної, художньої, технічної та наукової діяльності (ст. 54 Конституції України);
право на достатній життєвий рівень (ст. 48 Конституції України);
право на безпечне довкілля (ст. 50 Конституції України).

Основними складовими цього конституційного права є такі положення:

- держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю;
- держава гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності;
- держава реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб;
- на Україні використання примусової праці забороняється;
- кожен має право на належні безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом;
- забороняється використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах;
- громадянам гарантується захист від незаконного звільнення;
- право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом.

В статті 45 Конституції України йдеться про те, що кожен, хто працює, має право на відпочинок. Це право забезпечується:

- 1) наданням днів щотижневого відпочинку (один або два вихідні дні, як правило, субота і неділя);
- 2) наданням оплачуваної щорічної відпустки;
- 3) встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв;
- 4) скороченої тривалості роботи у нічний час.

На розвиток конституційних положень про право на працю, страйк, відпочинок, в Україні прийнято і функціонує цілий блок нормативно-правових актів різної юридичної сили, які становлять власне те, що називається трудовим законодавством України. Насамперед варто згадати:

- Кодекс законів про працю;
- Закон України «Про охорону праці»;

- Закон України «Про зайнятість населення»;
- Закон України «Про відпустки» тощо [2].

Веприцький Р. С. зазначає, що: «Всі права, закріплені в Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Конституції України, є рівними, неділимими та взаємопов'язаними. Реалізація та захист соціально-економічних прав закріплених у вищезазначених актах повинні бути забезпечені державою незалежно від рівня економічного розвитку» [3].

Розвиток та поширення принципів громадянського суспільства, а також вплив основних принципів існування правової держави на розвиток правових та інших суспільних відносин розпочалися із моменту набуття незалежності Української держави.

В основному законі України зазначено, що основними цінностями у демократичній та соціальній державі є:

- 1) людина;
- 2) життя людини;
- 3) честь та гідність людини;
- 4) основні можливості та свободи людини.

Дотримання вищевказаних цінностей впливає на формування держави у таких напрямках її розвитку:

- 1) демократичному;
- 2) соціальному;
- 3) правовому.

Необхідно визначити, що правове теоретичне та практичне забезпечення таких вищевказаних цінностей здійснюється за допомогою адміністративної діяльності органів державної влади та управління.

Конституційний принцип передбачає, що дотримання та захист основних прав людини є гарантовані в Основному Законі України – Конституції України.

Права людини та громадянина не можуть бути скасовані, а їх гарантія є пріоритетом для усіх держав, в тому числі і для Української держави.

Зазначимо, що забезпечення соціально-економічних прав людини є чи не одним із основних напрямів соціальної політики держави.

Пропонуємо зазначити, що одним із основних прав людини, які входять до групи соціальних та економічних можливостей, є право особи на житло, у якому вона може:

- 1) вільно проживати; 2) вільно користуватися; 3) володіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Максимович Р. О. Становлення і розвиток інституту захисту соціальних та економічних прав і свобод людини і громадянина. Досвід Франції, Німеччини і України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія Право. Випуск 29. Том 1. С.80-85.

2.Соціально-економічні права і свободи громадян України URL: http://epidruchniki.com/content/203_73Socialno_ekonomichni_prava_i_svobodi_gromadyan_Ukraini.html

3.Веприцький Р. С. Соціально-економічні права: до визначення правової природи URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2993/Sotsialno-ekonomichni%20prava%20_Veprytskyi%20_2008.pdf?sequence=2

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Тринька В. І.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Визначено, що насильство є соціальним негативним явищем, яке відбувалося у різні часи існування суспільства та держави в цілому. У залежності від того, у який час відбувалися ці протиправні діяння, виокремлюють визначені особливості насильницьких дій.

У світі є багато форм насильства, що можна назвати формою та наслідком різних суспільних суперечностей, що є причиною виникнення нових конфліктних ситуацій.

Зроблено висновок про те, що насильство можна розглядати у всіх аспектах існування суспільних відносин, а саме: 1) у філософському; 2) економічному; 3) соціальному; 4) психологічному; 5) правовому.

Зроблено висновок про те, що насильство, як і будь-яке протиправне явище має свою структуру. Так для прикладу, у науковій літературі визначають такі структурні елементи: 1) особа, що вчиняється насильство – кривдник; 2) об'єкт, на який спрямовується насильницька діяльність; 3) причини вчинення насильства; 4) наслідки вчинення насильства; 5) причинно-наслідковий зв'язок. Встановлено, що насильницькі діяння можуть вчинятися над різними суб'єктами. У залежності від того відрізняють: 1) насильства над дітьми; 2) насильство над жінками; 3) насильство над родичами. Виокремлено: 1) домашнє насильство; 2) насильство, вчинене педагогічними працівниками; 3) насильство у межах трудового колективу; 4) насильство, вчинене правоохоронними органами.

Визначено таку ієрархію правових документів: 1) міжнародно-правові акти; 2) Конституція України; 3) Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; 4) Закон України «Про освіту»; 5) накази Міністерства освіти та науки України; 6) накази МОЗ України.

Визначено, що психологічне насильство має такі основні характеристики: 1) вчиняється через словесний чи несловесний спосіб; 2)

вплив на психіку особистості; 3) протиправний характер; 4) відсутність суб'єктивного бажання кривдника; 5) завдання шкоди потерпілій особі.

Зазначено, що вербальними способами завдання психічного насильства є: 1) загроза вчинення дії; 2) завдання образ чи наведення наклепів на потерпілу особу; 3) поширення чуток чи інформації, яка містить неправдиві відомості, що можуть нашкодити життєдіяльності особистості. Визначено, що насильство є терміном, що потребує свого наукового дослідження не лише у межах нашої держави. Цій всесвітньо визнаній проблемі необхідно приділяти багато уваги як українським, так і міжнародним науковцям. Обсяги та кількість вчинення насильницьких діянь щодо дітей та жінок в тому числі є захмарними. Недостатнім є лише визнання цієї проблеми, а й необхідними є визначення напрямів її вирішення. Особливо небезпечним це явище є у тому випадку, коли вчиняється щодо дітей чи жінок, які визнаються у світовій спільноті найбільш вразливою верствою населення. У деяких країнах менталітет та норми поведінки громадян дозволяють існуванню насильства, як методу виховання дітей чи взаємодії між членами родини.

Зазначено, що особливо небезпечним є існування та життя осіб тривалий час в надмірному віртуальному середовищі чи в умовах воєнних дій. Таким чином громадяни починають адаптовуватися до наявних умов та укорінювати у своєму житті думку про те, що насильницькі методи дають можливість захистити свої права та інтереси.

Встановлено, що насильство має різні прояви, тому можна стверджувати про наявність значної кількості термінів, які можуть містити ознаки таких діянь. До останніх віднесено: примус, агресія, крайня необхідність, необхідна оборона та ін. У науковій літературі відокремлюють також окремо інші причини, які можуть призводити до вчинення домашнього насильства. До останніх відносять: 1) соціальні причини, які можуть бути пов'язані із соціальним напруженням у суспільстві що призводить до виникнення конфліктів між різними особами. Окремо зазначають про те, що серед соціальних причин виникнення конфліктів є поширення відповідної пропаганди у засобах масової інформації. Визначено, що поширеними є відповідне транслювання моделі поведінки в інтернет-мережах. Громадяни відповідно копіюють таку поведінку і таким чином масштаби насильницьких діянь постійно збільшуються; 2) матеріальні причини поширення насильницьких діянь є пов'язані із відсутністю матеріального благополуччя населення. До останніх пропонують у науковій літературі віднести відсутність нормальних умов життя людини, а також відсутність умов для пошуку ефективної роботи із достатніми заробітками. Внаслідок вищевказаного особа може потрапити у економічну залежність, що призводить до виникнення економічної форми насильства. Також значним негативним наслідком матеріальних причин виникнення насильства є поширення

безробіття. Виокремлено основні характеристики мобінгу, як протиправного діяння, яке є тісно пов'язано із здійсненням економічного насильства: 1) систематичне діяння, що означає здійснення визначених діянь більше, ніж два рази; 2) діяння вчиняється впродовж тривалого часу; 3) дії є умисними, а отже вчиняються з прямим чи непрямим умислом; 4) діяння може передбачати вчинення дій чи відсутність їх вчинення, а отже бездіяльність є також формою мобінгу; 5) чітко визначений перелік суб'єктів вчинення мобінгу: а) роботодавець; б) працівники; в) група працівників; 6) визначена мета мобінгу, яка полягає у приниженні честі, гідності та ділової репутації працівника, що може призвести до таких правових наслідків: а) набуття трудових відносин, що проявляється у прийнятті особи на роботу; б) зміна трудових правових відносин, що передбачає переведення працівника із одного місця праці в інше у межах підприємства, установи та організації чи зміна посади працівника у межах визначеного відділу, управління, департаменту; в) припинення трудових відносин, що може відбуватися за заявою особи, за згодою сторін чи на підставі інших визначених у чинному законодавстві юридичних фактів; 7) формою здійснення мобінгу є економічний чи психологічний тиск; 8) мобінг може здійснюватися через такі засоби: а) електронні засоби, а саме соціальні мережі та ін.; б) напружена, ворожа атмосфера, яка унеможлиблює нормальне функціонування особи та здійснення нею ефективної трудової діяльності; 9) наслідком мобінгу є недооцінювання працівником своїх трудових можливостей.

Подано авторське визначення удосконалення чинного законодавства як одного із напрямів протидії та запобігання насильству – це діяльність уповноважених суб'єктів, які приймають правові акти щодо зміни, які необхідно внести у чинне законодавство, що відповідає з урахуванням правил законодавчої та правотворчої техніки, унаслідок чого створюються якісні правові акти, які направлені на захист прав та свобод людини.

Зроблено висновок про те, що напрям щодо удосконалення законодавства у сфері протидії та запобігання насильницьким діянням є першочерговим етапом у вирішенні цієї глобальної проблеми, яка, на сьогоднішній день, є однією із основних не лише в Україні, а й на теренах міжнародного простору. Звернено увагу на спеціальні методичні рекомендації, які також формують вагому складову правотворчого процесу щодо нормативно-правового регулювання механізму протидії та запобігання насильству, як елементу удосконалення відносин у цій визначеній сфері.

Зроблено висновок про те, що удосконалення механізму протидії та запобігання насильству відбувається через удосконалення нормативно-правового елементу регулювання цих відносин, а саме через: 1) закріплення основних конституційних прав особи в Основному Законі України; 2) ухвалення спеціального законодавчого акту; 3) прийняття

Кабінетом Міністрів України спеціальних типових програм соціального та економічного розвитку суспільства та держави в цілому; 4) закріплення державних стандартів щодо включення до дошкільної, початкової, середньої, професійної освіти питань щодо формування ціннісних орієнтирів розвитку моральних та духовних цінностей у суспільстві; 5) схвалення правових актів, які передбачають створення кабінетів первинної допомоги особам, які потерпіли від вчинення насильницьких діянь; 6) належна правотворча діяльність Міністерства освіти та науки України, яке повинно регулювати відносини щодо реалізації механізму протидії булінгу; 7) належна правотворча діяльність Міністерства праці та соціальної політики України.

Зроблено висновок, що насильство є світовою проблемою, яка потребує свого нагального вирішення.

Одним із позитивних аспектів вирішення проблеми насильства є створення у системі правоохоронних органів спеціального підрозділу, що має завдання щодо протидії та запобігання насильству.

Запропоновано також необхідність отримання працівниками правоохоронних структур освіти за спеціальністю «Психологія», оскільки робота передбачає контакти із агресором та потерпілим, які мають у більшості випадків визначені психологічні особливості, що є передумовою до насильства. Зазначено, що цікавою та необхідною для уваги є норма німецького законодавства про те, що особам, які є потерпілі від вчинення насильства, державою виокремлюється окреме житло.

Запропоновано таку ж норму передбачити у законодавстві України, як один із механізмів захисту права особи від протиправних діянь насильників-кривдників.

Наминанік Т. І.
*студент першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Граб М. І.
*кандидат юридичних наук
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВОЛОНТЕРСТВО У ПЕРІОД ВІЙНИ

Повномасштабна війна змусила багатьох людей опинитись у скрутній ситуації. Окрім допомоги держави, на поміч прийшли волонтери. Відтак сотні тисяч людей приєдналися до волонтерського руху: допомагають у гуманітарних штабах, плетуть маскувальні сітки, закупають амуніцію тощо.

Зі збільшенням волонтерської спільноти виник також ряд проблем, зокрема через поширені стереотипи та незнання основних засад руху.

Волонтером може стати кожен та кожна, хто прагне зробити внесок у перемогу України. Однак щоб якісно та ефективно допомагати населенню чи військовим у час війни, важливо розуміти, що таке волонтерство та як воно працює [1].

Волонтер – це людина, яка добровільно та безкоштовно допомагає іншим, а **волонтерська організація** – це благодійна організація, яка об'єднує волонтерів.

В умовах війни волонтерські організації в Україні займаються такими питаннями:

Забезпечення ЗСУ військовим приладдям та необхідною амуніцією;

- допомога внутрішньо переміщеним особам;
- евакуація та перевезення біженців;
- пошук притулку;
- пошук людей;
- допомога самотнім людям похилого віку;
- пошук тварин.

Також волонтер може надавати допомогу в рамках своєї професійної діяльності, наприклад, безкоштовна медична допомога, пошиття одягу, психологічна підтримка, рекламні послуги, тощо [2].

Види волонтерських організацій в Україні:

Види волонтерських організацій в Україні поділяються на 2 типи: офіційні та неофіційні.

Офіційні волонтерські організації мають реєстрацію у державному реєстрі та пакет документів, який засвідчує їх правовий статус. Співпраця з офіційними волонтерськими організаціями спрощує перетин кордону для іноземців. Вони мають право співпрацювати з великими міжнародними організаціями, залучати інвестиції та отримувати гранти. Представники таких типів волонтерських організацій ведуть офіційну фінансову звітність. Члени таких об'єднань мають документ, який засвідчує належність до певної організації – паспорт волонтера [3].

Неофіційні волонтерські організації зазвичай утворюються за ініціативи однієї чи декількох людей. Найчастіше займаються вирішенням невеликого переліку потреб, наприклад, розв'язання проблем окремого населеного пункту або окремої людини: доставляють гуманітарну допомогу в окремі міста, закупають військову амуніцію для конкретної людини.

В обох випадках волонтерські організації є некомерційною структурою та фінансуються за кошти спонсорів (приватних осіб, юридичних товариств, тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волонтерство під час війни/ Українська Волонтерська Служба. URL: <https://courses.prometheus.org.ua/>.
2. Як стати волонтером в Україні під час війни / Громадська спілка «Візит Юкрейн». URL: <https://visitukraine.today/uk/blog>
3. Волонтерські організації в Україні / INTERNATIONAL CHARITY FOUNDATION. URL: <https://nonameangel.com/>
4. Волонтерські організації, яка зараз працюють в Україні / Журналіст Олена Колесник. URL: <https://finance.ua/ua>.

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гльницький О. П.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Наша країна, яка переживає зараз досить нелегкі часи, мужньо виборюючи свою свободу, досить активно розвиває і економічний сектор, без якого важко уявити її існування. Тож всілякими правовими засобами вона намагається підтримувати та розвивати будь-яку господарську діяльність, велике призначення в якій мають акціонерні товариства (АТ). Будучи суб'єктами господарського права АТ активно бере участь у підтримці економічної складової держави. Тому, так важливо на сьогоднішній день розвивати та більш глибоко пізнати особливості АТ, щоб якнайбільше прийняти нормативних актів, які б врегульовували усі правовідносини у даній сфері, не причиняючи жодних неприємних ситуацій, а в разі їх виникнення – миттєве вирішення.

Аналізуючи вищевикладене, дає зробити висновки про те, що багато чинників впливають на створення АТ як суб'єкта господарського права. Фундаментальною ознакою щодо створення АТ є його державна реєстрація, яка регулюється чинними правовими приписами. Звичайно, на сьогоднішній день існують нормативні акти, які врегульовують дане питання, та все ж, на жаль, виникають колізії, що потребують належного правового врегулювання і швидкого реагування на їх зміну чи уточнення. Адаже чітке нормативне закріплення правових приписів дозволяє з впевненістю щодо захисту своїх прав засновникам створювати АТ, які відіграють важливу роль в економічній сфері країни.

Огляд АТ у сучасному світлі спонукає до його розгляду та дослідження більш детально. Даний різновид господарських підприємств є досить актуальним та популярним серед бізнесменів. Тож вартує великої уваги їх деталізація, але не лише стандартні форми утворення чи припинення діяльності. Мова іде і про їхнє узаконення, так, як це прописано у правових приписах. Адаже саме цей правовий процес є точкою відліку в існуванні АТ. Оскільки правильне правове використання

приписів, допомагає без проблем та у швидкому темпі створити те, що приносить користь, як державі, так і суспільству. Питання узаконення АТ є досить не розкритим. На сьогоднішній день відсутні цілісні наукові бачення про узаконення як про щось особливе в правовій сфері та вступає в суперечність з діючою практикою його застосування, що в свою чергу відображається на практичній юридичній діяльності.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна підсумувати, що узаконення діяльності АТ згідно нашого чинного законодавства є досить важливим кроком, що потребує постійного дослідження та аналізу. Виокремленість умов для здійснення узаконення АТ теж передбачають правові приписи, серед яких слід винести патентування, ліцензування тощо. Проте, на наш погляд, деякі правові норми потребують удосконалення, оскільки правові взаємини у господарському праві розвиваються і потребують оновлення, щоб можна було б на новий рівень винести нашу економічну основу.

АТ відіграють у державотворенні неабияку роль. Законотворці повинні постійно швидко реагувати на розвиток суспільних взаємин та створювати, змінювати чи скасовувати правові приписи, які врегульовують дані питання, щоб таким чином запобігти різноманітним неприємностям та заохочувати до створення все нових АТ у країні. Оскільки кожен залюбки візьметься за створення АТ, знаючи, що його права надійно захищені правовими приписами. Звідси випливає, що у вищезгаданій сфері мають бути і права і обов'язки, щоб бути захищеним, як з однієї сторони, так і з іншої. Все це з'являється в процесі здійснення господарської діяльності АТ.

Тому, можна дійти до таких висновків, що оскільки господарська діяльність АТ є досить популярною та вкрай необхідною, вчені її розглядають крізь призму компетенції, розуміння якого є багатоаспектне. Хоч воно і є нормативно закріплене, проте, у різних правових приписах господарського спрямування виказує різні значення. Це свідчить про те, що законотворцеві необхідно детально проаналізувати існуючі правові приписи та дійти до єдиного розуміння поняття компетенції АТ в господарському праві. Оскільки, з правової точки зору, така невідповідність тягне за собою правові наслідки.

Діяльність АТ супроводжується господарськими взаєминами, які врегульовуються правовими приписами. Звідси випливає, що дані взаємини містять в собі права та обов'язки, які потребують дотримання та належного застосування. Крім того, суспільні взаємини швидко розвиваються і потребують активного реагування законотворців, щоб в разі виникнення не зовсім добрих ситуацій, їх можна було врегулювати в правовому полі. В таких ситуаціях важливим є покарання порушеної сторони та відновлення порушеного права іншої. Тому, аналізуючи існуючі приписи в господарському праві, можна зі сумом повідомити, що

до деяких з них потрібно вносити корективи, чи створювати абсолютно нові, які б врятували непередбачувані ситуації від колізій.

Отже, враховуючи вищевикладене, можна констатувати, що діяльність деяких органів у АТ потребує більш детального дослідження та нормативного врегулювання. Оскільки АТ є важливими суб'єктами господарського права, то їхні органи управління є теж частиною економічного розвитку держави, оскільки при правильному та правовому здійсненні своєї компетенції, вони професійно, активно та плідно здійснюють напрями своїх завдань, що і в загальному позначається на прибутку АТ. Крім того, вчасне реагування законотворців на зміни в суспільних взаєминах, теж позитивно впливає на господарську діяльність, не тільки продовжуючи її, але й спонукаючи інших юридичних осіб до створення нового суб'єкта господарського права – АТ.

Економічний розвиток держави є тісно пов'язаний з ринковими взаєминами, які потребують постійного моніторингу та правового врегулювання. Оскільки суспільні взаємини стрімко розвиваються, тому, задля уникнення колізій законотворці повинні швидко реагувати, вносячи корективи у чинні правові приписи. Важливо наголосити, що для таких змін слід розглядати не тільки норми, які дозволяють створювати суб'єкти господарського права, такі як АТ, але й на жаль, нормативні проблеми виникають і при припиненні діяльності АТ, створюючи незручності не лише часові, але й фінансові, оскільки цей процес може тривати по декілька років. Дане питання досліджувалося неодноразово, проте на практиці як таких результатів не дало, дуже часто можна спостерігати і на сьогоднішній день, не до кінця вирішену справу. Багато науковців присвячують свої праці саме цій темі. Тож необхідно їх проаналізувати.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що далекими до досконалості щодо ліквідації суб'єктів господарського права – АТ є чинні правові приписи, які регулюють дане питання. Проаналізувавши ГКУ, ЦКУ та закони країни, які врегульовують ліквідацію АТ, необхідно наголосити на тому, що законотворці повинні взяти активну участь у створенні прогалин в чинному законодавстві, звернути увагу на міжнародну практику у цій сфері та якнайшвидше прийняти такі приписи, які б не тільки налагодили ситуацію в вищезгаданому процесі, але й так би його удосконалили, щоб не виникало зайвих непотрібних моментів, як у сторони, яка припиняє господарську діяльність, але й в працівників державних органів, які здійснюють процес припинення діяльності суб'єктів господарського права.

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Костишин В. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Розвиток демократичного суспільства, встановлення громадянського суспільства спонукає до розуміння якості реалізації прав та свобод людини. Кожен день нашого життя, сповитий різноманітними подіями, взаєминами, які регулюються правовими приписами. Мова йде і про покупки, які ми здійснюємо чи не щодня. І кожного разу ловимо себе на думці, що цей продукт, який купуємо, має бути якісним, поживним, без зайвих домішок та не протермінований. Оскільки наслідки для нашого здоров'я можуть бути, м'яко кажучи, недобрі. Особливо якість продуктів харчування чи одягу ми стараємося для діток обрати якнайкращі, сертифіковані та вищого гатунку. Тому, захист наших прав щодо споживання є чи не найважливішим правом, яким ми маємо користуватися.

Враховуючи вищевикладене, можна констатувати, що на сьогоднішній день захист прав споживачів є на досить непоганому рівні, проте, потребує ще глибшого дослідження та нормативного регулювання. Оскільки наше суспільство розвивається, суспільні взаємини удосконалюються, змінюються, тому творцям законів, необхідно на це швидко реагувати та вносити корективи у чинні правові приписи. Крім того, важливо взяти до уваги наш проєвропейський курс, який і спонукає брати до уваги їхній досвід у захисті прав споживачів та імплементувати міжнародні приписи до нашого національного законодавства.

Аналізуючи наше внутрішнє законодавство, можна спостерігати його активний розвиток та приведення до європейських приписів. Такі реформаторські кроки є досить необхідними для держави, яка прагне розвивати демократичні цінності та творити громадянське суспільство. Слід усвідомити, що практичний досвід європейських країн та теоретичне вчення науковців у цій сфері, є вкрай важливими для їх аналізу та втілення ідей у наші правові кроки щодо захисту прав споживачів. Тому, законотворцям необхідно якнайшвидше втілювати у наше українське законодавство правові приписи європейських країн.

Захист прав споживачів набирає обертів у правовому полі. Тішать такі моменти, що піднеслася свідомість громадян щодо пошуку якості товарів, високого гатунку продуктів, натурального одягу. Оскільки це все впливає на стан нашого здоров'я. Крім того, більшість людей розуміє, що має право на свій захист як споживача. Проте, виникають деякі суперечності у правових приписах, які потребують законотворчого вирішення та встановлення відповідно європейських стандартів.

Усе в суспільстві відбувається завдяки відносинам. Кожного дня, проводячи буденні справи, ми є учасниками правових відносин. Такі взаємини є досить необхідними та потребують нормативного врегулювання. Це стосується і захисту прав споживачів, де складаються правові відносини, при яких виникає об'єкт та можна визначити зміст. Тому, необхідно на теоретичному рівні дослідити питання таких елементів правових взаємин, розглянути їх проблемні моменти та внести пропозиції щодо їх вдосконалення.

Враховуючи вищевикладене, можна підсумувати, що дотримання демократичних цінностей у суспільстві є найважливішим елементом людського буття. Оскільки розуміння того, що життя та здоров'я людини – це найвищий скарб у світі, проявляється у нашому щоденному житті. Маркування, визначення стандартів, дотримання якості товарів – це ознаки того, що ми розуміємо складність питання щодо споживання. Звичайно, на сьогоднішній день існує ще багато правових проблем у цій сфері, особливо, коли мова йде про захист прав споживачів, але перші кроки вже робляться, тому є надія, що все врегулюється правильно і швидко в правовому полі.

Виникнення взаємин у суспільстві спонукається певними чинниками – активними учасниками, які розуміють свої права та намагаються їх реалізувати. Учасниками в сфері споживачтва є споживачі, котрі задають тон у цих правових взаєминах. Багато вчених, досліджували розуміння правових відносин, їх склад, основні риси та особливості, проте, аналізуючи юридичну літературу, стикаємося з тим, що мало на сьогоднішній день наукових праць, які б всебічно розглядали поняття захисту прав споживачів. Крім того, особливе місце у таких взаєминах необхідно приділяти і їх учасникам.

Враховуючи вищевикладене, можна констатувати, що учасники споживчого процесу потребують більш детального наукового дослідження, щоб в практичних діях, при реалізації їхніх прав, не виникало різноманітних непередбачених ситуацій, які важко буде врегулювати без діючих правових приписів. Крім того, важливим є те, що у законотворчому процесі повинно бути місце і для правового статусу учасників таких взаємин. Тому, органам держави необхідно взяти це до уваги та створити правові приписи, які б підкріпили права та обов'язки, так важливих на сьогоднішній день, споживачів.

Враховуючи проєвропейський вектор, який обрала наша країна, слід констатувати той факт, що це спонукає її до прийняття нових та приведення існуючих правових приписів у відповідність до європейського законодавства. Звичайно, в цьому є позитивні моменти – оскільки такі споживчі взаємини переходять на новий рівень та допомагають захищати свої права споживачам у правовому полі. Проте на такому шляху є і труднощі, які полягають в тому, що не так швидко все приводиться до ладу. Крім того, у наших ринкових взаєминах виникають випадки, коли не розуміють до кінця ті, що надають послуги, що споживач – найважливіший учасник таких взаємин, тому йому необхідно подавати товари та послуги на належному рівні, враховуючи їх якість та стандарт.

Таким чином, приходимо до висновків, що питання захисту прав споживачів у нашій країні є ще далекими від ідеальності. Оскільки, в першу чергу, потрібно багато ситуацій врегулювати у правовій площині, враховуючи особливість таких стосунків та беручи до уваги досвід розвинених європейських країн. Крім того, ті, котрі на ринку споживання пропонують свої послуги, мають усвідомити, що їхні товари та послуги мають бути якнайкращими, щоб вони відповідали всім стандартам та оцінкам якості, що в свою чергу дасть можливість бути гідним конкурентом у цій сфері. І тоді, не буде потреби постійно вступати у конфлікти зі споживачами, які, у разі ненадання їм належних послуг, могли б апелювати по захист своїх прав.

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Ярмошевич Н. М.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Розвиток демократичної, правової та соціальної держави спонукає до створення у внутрішньому законодавстві таких правових приписів, які б чітко закріплювали права та обов'язки всіх членів суспільства, котрі виявляють бажання створювати взаємини. Увесь спектр ринкових взаємин базується саме на договірних засадах, які потребують належного правового регулювання. Саме таким являється і договір купівлі-продажу, який є рушієм економіки в державі, оскільки багато товарів та послуг здійснюється саме через такий документ.

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що як теорія, так і практика щодо розуміння та використання умов договору купівлі-продажу потребує більш детального дослідження з боку науковців та юристів практиків, щоб сторони цивільних взаємин почувалися забезпеченими як щодо не порушення їх прав ц цих відносинах, так і щодо відновлення порушеного права та притягнення до відповідальності сторону, яка його порушена. Але сміливо можна зазначити, що перші кроки до цього вже нашої країною зроблені.

Питання договору купівлі-продажу є досить актуальним на сьогоднішній день. Ринкові відносини потребують таких взаємин для свого розвитку, та піднесення їх на певний прогресивний рівень. Тож для належного застосування приписів такого виду договору потребує досить детального дослідження, оскільки дуже важливим є правильне його нормативне закріплення, зміст, форма та інші елементи, які в сукупності впливають на його законність. Крім того, коли вченими теоретично досліджується договір купівлі-продажу, то на практиці теж мають юристи запроваджувати наукові дослідження, щоб в разі виникнення неприємних непередбачених ситуацій не виникало колізій.

На сьогоднішній день, реалізуючи своє право на укладання договору купівлі-продажу, можна вибирати форму правочину, хоча не слід

забувати, що для деяких ситуацій (договорів), відповідно до правових приписів, має бути виключно письмова форма. Крім того, технологія настільки пішла вперед, що ойнлан магазини стали частиною нашого буденного життя. Тож нормативне врегулювання, як ніколи потрібне для такого роду договірних взаємин, щоб в разі виникнення непередбачених неправомірних ситуацій, можна було б врегулювати проблему, відновити порушене право та притягнути до відповідальності порушника.

Сучасні державотворчі та правотворчі процеси, що відбуваються в нашій країні, незважаючи на їх складність і суперечливість, неможливо уявити поза межами ідеї демократії, верховенства права, утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Водночас необхідно усвідомлювати, що ці загально визнані суспільні цінності ще не є самодостатніми. Успішність їх створення та розвитку залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів, у тому числі від цивільно-правових відносин, що виникають при укладенні договору купівлі-продажу.

Підводячи підсумок, можна сказати, що смарт-контракти за своєю правовою природою є формою подання інформації про раніше укладений між сторонами договір в усній або письмовій формі та служать способом його виконання. Тож на сьогоднішній день законотворці мають всіляко працювати над тим, щоб розвивати правові приписи у питаннях, пов'язаних з договорами купівлі-продажу, які, в силу розвитку суспільних відносин, можуть мати різний вигляд та форму. Але вони мають брати до уваги європейський досвід та стандарт.

Участь людей у суспільно-правовому житті виявляється в численних правовідносинах. Ця різноманітність правовідносин є результатом широкого кола функцій, які виконує держава щодо потреб суспільства, їх складності та просторово-часового охоплення. Самі суспільні відносини мають свою специфіку, яка реалізується через їх різноманітність, зокрема цивільні правовідносини, значне місце в правовій системі яких посідає договір купівлі-продажу.

Враховуючи вищевикладене, форма договору купівлі-продажу, реалізована не хаотично, а цілеспрямовано та організовано в рамках політико-правової системи через механізм законотворців, є тим стабілізуючим елементом, наявність і функціонування якого не лише забезпечує зворотний зв'язок і вплив на суспільні взаємини, а й слугує найважливішою умовою реалізації конституційного принципу народовладдя. А наявність такого політико-правового інституту як договір та його форм, ймовірно, цілком справедливо було б віднести до числа ознак правової держави як такої.

Для налагодження правових форм договору купівлі-продажу, на наше глибоке переконання, необхідний ефективний механізм участі якнайбільше осіб в укладанні цивільних взаємин, тобто потрібно розвивати та зміцнювати інститут договору, тим ж самим чином пряма участь громадян

в реалізації найважливіших суспільно-політичних дій. Також варто реалізовувати принципи демократизму, де буде реальна відповідальність перед законом за порушене право в договорі купівлі-продажу однієї із сторін.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновків, що громадяни та суспільство загалом можуть і повинні глибоко усвідомити та засвоїти конституційні права, визнаючи нагальну потребу керуватися ними, захищати їх та забезпечувати їх дотримання усіма сторонами цивільних правовідносин, особливо, коли мова йде про договір купівлі-продажу. Головним шляхом вдосконалення в цій сфері є необхідність розроблення відповідного законодавства, яке би відповідало міжнародним приписам, приведення до європейській норм чинних нормативних актів, щоб на належний рівень піднести інститут договору у нашій країні.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Білецька А. О.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗМІСТ ВІДНОСИН ПРЕДСТАВНИЦТВА У ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

У науці цивільного права для характеристики договорів найбільш поширеним визнається критерій правових наслідків (результату), виникнення яких прагнуть сторони відносин. Іншими словами, диференціація договорів за предметом договору.

Специфікою предмета договору на представництво інтересів є надання послуги, яка носить нематеріальний характер і нерозривно пов'язана із особою послугонадавача, оскільки споживається в процесі діяльності останнього у вигляді вчинення дій за дорученням та в інтересах іншої особи.

Така характеристика послуги вказує на ризиковість договору, яка є визначальною у розмежуванні матеріальних і нематеріальних послуг: при здійсненні перших, досягнення результату можна гарантувати, а при здійсненні других – боржник не гарантує досягнення позитивного результату.

Найбільш поширеним критерієм диференціації послуг є характер дій, які вчиняє боржник на користь кредитора. Згідно з цим критерієм вони поділяються на два види: послуги юридичного характеру, які пов'язані із встановленням, зміною або припиненням цивільних прав та обов'язків послугоодержувача; послуги фактичного характеру, які споживаються у процесі їх надання і не пов'язані із встановленням, зміною або припиненням прав та обов'язків послугоодержувача.

Дійсно, до предмета договорів на представництво інтересів можуть входити і фактичні дії, які є супутніми і виконують допоміжну функцію. Будь-яка юридична дія може складатися із фактичних дій, так як і будь-яка фактична дія може бути юридично значимою, та відповідно виступати юридичним фактом.

Зіставляючи між собою дефініції представництва за договором, можна побачити, що повірений зобов'язаний вчиняти юридично значимі дії, однак це не означає, що він позбавлений обов'язку вчиняти необхідні

фактичні дії: огляд товару, замовлення експертизи тощо.

Виходячи із цього, диференціація дій повіреного на юридичні та фактичні є досить умовною та практично недоцільною. Якщо дивитися на надання послуг за довіреністю через призму юридично значимих дій повіреного, то визначальним є волевиявлення, яке походить від довірителя, хоча «кінцеве» рішення вчинити ту чи іншу дію приймає повірений. Із цієї точки зору, договорів доручення та комісії у «чистому» вигляді не існує.

Особливістю всіх договорів на основі відносин представництва за довіреністю є те, що вони не передбачають переходу права власності на товар, а лише зобов'язують повіреного вчинити певні дії на виконання зазначених у договорі домовленостей. До прикладу, на підставі відповідного правочину право власності на матеріальний об'єкт зобов'язання йде від клієнта або від третьої особи [1, с. 111].

Договори щодо представництва у матеріальному аспекті, окрім договору доручення, укладеного між фізичними особами, носять фидуціарний характер (не слід ототожнювати із особистісно-довірительним). Фидуціарність базується не стільки на особистому знайомстві контрагентів, як на прогнозованій взаємній довірі, чесності та добропорядності. У випадку зникнення такої довіри повинно відбуватися розірвання договору, однак це правило не стосується комерційного представництва [2, с. 225].

Сторонами договорів на представництво інтересів є довіритель (уповноважуюча особа) та повірений (уповноважений) [3, с. 739]. Їхні назви різняться залежно від різновиду правових зобов'язань: довіритель і повірений, комітент і комісіонер, установник управління та управитель тощо, однак для спрощення термінології вважаємо за доцільне використати їх, як довіритель та повірений. Ними можуть бути будь-які дієздатні фізичні особи (громадяни, іноземці, особи без громадянства) та юридичні особи незалежно від їхньої організаційно-правової форми, якщо це не заборонено законом, або не суперечить суті договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва В. А. Право власності у посередницькому зобов'язанні. *Право України*. 2006. № 4. С. 111-113.
2. Васильєва В. А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: монографія / В. А. Васильєва. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006. 346 с.
3. Цивільне право України. Особлива частина: підручник [3-те вид., перероб. і допов. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика]. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 1178 с.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гут Д. Р.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ НІКЧЕМНОСТІ ТА НЕДІЙСНОСТІ ПРАВочИНУ

У сукупному співставленні зміст ст. 202 Цивільного кодексу України та ч. 1 ст. 216 Цивільного кодексу України свідчить про те, що законодавець відповідність правочину вимогам закону визначає, як умову дійсності правочину, проте із недійсним правочином пов'язується також виникнення передбачених законом специфічних правових наслідків. Тобто, наслідком недійсності правочину є наслідки, передбачені саме нормами права, а не волевиявленням сторін.

Отже, недійсний правочин незалежно від виду недійсності – нікчемності чи оспорюваності – є юридичним фактом. Протиправність не може бути байдужою для права, недійсний правочин – це також юридичний факт, з яким пов'язуються спеціальні наслідки – наслідки недійсності правочину.

Більш складним питанням є визначення виду юридичного факту, яким є недійсний правочин. На нашу думку, труднощі у визначенні місця недійсного правочину в системі юридичних фактів виникають тому, що не здійснюється детальний аналіз підстав та наслідків кожного виду недійсного правочину. В основі характеристики недійсних правочинів як видів юридичних фактів не може знаходитися класифікація недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані.

Аналіз наслідків недійсності правочину, встановлених нормами Цивільного кодексу України, вказує на те, що більш важливим критерієм є характеристика правочину з огляду на ознаку його правомірності. Як у теоретичній, так і в практичній площинах, дійсний правочин перш за все розглядається як правомірна дія.

Сутність недійсності правочину та її законодавче визначення (ч. 1 ст. 216 Цивільного кодексу України) розкривається лише через заперечення його наслідків та відноситься до правочину-правовідношення. Недійсний правочин є юридичним фактом незалежно від виду недійсності – нікчемності чи оспорюваності. У вітчизняній судовій практиці

акцентуються наслідки недійсного правочину, а не сам правочин-юридичний факт, про що, зокрема, свідчить правова позиція ВСУ, відповідно до якої не підлягають задоволенню позови власників майна про визнання недійсними наступних правочинів щодо відчуження цього майна, які були вчинені після недійсного правочину.

В. О. Кучер вважає, що: «ненастання наслідків нікчемного правочину називається юридичними наслідками. Такі наслідки полягають у ненастанні правовідносин, які прагнули досягти сторони правочину, а також у неможливості у випадку його невиконання вимагати один від одного передачі майна. При виконанні сторонами нікчемного правочину юридичні наслідки поєднуються з реституційними, що полягають в обов'язку повернути отримане майно» [1, с. 139].

Виділення як окремого виду наслідків недійсності правочину саме ненастання тих наслідків, які були бажаними для сторін правочину або однієї з них, додатково підкреслює регулятивну спрямованість цивільного права на забезпечення правомірної поведінки в цивільному обігу. При цьому недійсність правочину як юридичного факту відходить на друге місце. На першому плані виступає саме ненастання юридичних наслідків, які охоплюються поняттям правочину-правовідношення.

За критерієм наслідку вимоги про визнання недійсним правочину С. М. Іванова поділяє на такі види: «а) вимоги про визнання нікчемного правочину недійсним; б) вимога про визнання нікчемного правочину дійсним; в) вимога про застосування наслідків нікчемності недійсного правочину; г) вимога про визнання оспорюваного правочину недійсним; д) вимога про застосування наслідків оспорюваності правочину; е) вимога про відшкодування моральної шкоди, завданої у зв'язку із вчиненням недійсного правочину; є) вимога про відшкодування збитків, завданих у зв'язку із вчиненням недійсного правочину; ж) вимога про відшкодування завданих збитків у подвійному розмірі. Встановлено, що всі перелічені види є цілком самостійними вимогами, і те, що такі позовні вимоги можуть пред'являтися в одному цивільному процесі, не є підставою для їх ототожнення» [2, с. 9-10].

Отже, вимоги про застосування наслідків недійсності правочину мають самостійне значення у цивільному процесі, проте з позиції їх матеріального значення вони пов'язані безпосередньо із визнанням правочину недійсним. Ситуація, коли йдеться про застосування наслідків нікчемного правочину, принципово не впливає на обґрунтованість такого висновку. Адже нікчемність правочину, яка встановлена нормами права і може констатуватися судом у мотивувальній частині рішення без заявлення вимог про нікчемність, має бути встановлена судом на підставі належних і допустимих доказів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучер В. І. Нікчемні правочини : дис. канд. юр. наук / Кучер В. І. Київ, 2004. 208 с.
2. Іванова С. М. Визнання недійсним правочину як спосіб захисту цивільних прав та інтересів за законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12 00 03 / Іванова С. М. Київ, 2014. 19 с.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Єрмілова В. Д.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОМІРНІСТЬ ОДНОСТОРОННЬОЇ ВІДМОВИ ВІД ДОГОВОРУ, ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Договір виступає універсальним цивільно-правовим інструментарієм, за допомогою якого інтерес однієї з його сторін задовольняється за допомогою задоволення інтересу іншої сторони договору. Відтак, згідно з ст. 629 ЦКУ, визначена обов'язковість належного виконання договору його сторонами та правове регулювання розумних винятків з цього правила, в тому числі сюди входять підстави та порядок односторонньої відмови від виконання вже укладеного договору, що на практиці є найконфліктнішим способом зміни договору та є наслідком припинення частини договірних відносин.

У Цивільному Кодексі України термін «відмова» вживається не лише стосовно фізичних та юридичних осіб, які є учасниками цивільних відносин, але і стосовно інших осіб – суб'єктів публічного права, проте такі випадки відмови у зв'язку з їх специфікою, яка визначає неможливість віднесення зазначеної відмови до категорії цивільного права, тут не розглядається (наприклад, відмова суду в захисті цивільного права – ч. 3 ст. 16 ЦК України; відмова у державній реєстрації юридичної особи – ч. 2 ст. 89 ЦК України тощо). Проводячи аналіз норм ЦКУ, котрі регулюють відносини стосовно односторонньої відмови від договору, у їх зв'язку з іншими нормами щодо односторонньої відмови, дає підстави розрізняти різні види відмови, в залежності від певних ознак (зокрема, від об'єкта і підстави відмови). Вбачається, що: «передбачене ст. 214 ЦК України загальне положення щодо односторонньої відмови від правочину стосується як односторонньої відмови від одностороннього правочину (ч. 1 ст. 214 ЦК України), так односторонньої відмови від дво- або багатостороннього правочину (ч. 2 ст. 214 ЦК України), хоча норма щодо останнього виду відмови і не отримала тут чіткого формулювання» [1, с. 233].

Буквальне тлумачення поняття «одностороння відмова», вказує на те, що при отриманні повідомлення від сторони про зміну умов договору,

такий договір вважається зміненим. Переважно, даний спосіб виступає засобом досудового правового захисту, і застосовується внаслідок грубого порушення, до прикладу – невиконання, неналежного виконання стороною договору своїх зобов'язань. Відтак бачимо, що одностороння зміна умов договору – є певним способом реагування потерпілої сторони на порушення договору, задля попередження негативних наслідків.

Особливою ознакою односторонньої зміни договору є відсутність згоди контрагента на таку зміну, а сам факт відмови стає наслідком повного припинення або часткової його зміни. Простими словами, якщо б контрагент не заперечував проти зміни договору, яку запропонувала інша сторона, то ми б говорили б про зміну договору за згодою сторін, відповідно до ч. 1 ст. 651 ЦКУ.

Дехто з дослідників наводить правове поняття, що: «право на відмову – це суб'єктивне цивільне право особи, що слугує гарантією здійснення інших суб'єктивних прав, які належать цій особі. Здійснення права на відмову є: 1) інструментом (засобом), за допомогою якого особою застосовуються способи самозахисту цивільного права у разі порушення її суб'єктивного права у договірних відносинах; 2) підставою зміни або припинення правовідношення у випадках, не пов'язаних з порушенням суб'єктивних прав особи у речових, корпоративних, зобов'язальних та спадкових правовідносинах» [1, с. 233].

Одностороння зміна договору можлива у формі вчинення заінтересованою стороною договору юридично-значимих дій, що в свою чергу може породжувати значимі наслідки не тільки для однієї сторони, а для іншого контрагента. Перелічені правові наслідки можуть проявлятися у встановленні обов'язку для іншого контрагента. Наукова спільнота доходить до висновку, що: «у даному випадку не можна протиставляти норми п. 2 ч. 3 ст. 202 ЦК України, які вказують на те, що односторонній правочин може створювати обов'язки лише для особи, яка його вчинила, нормам ч. 3 ст. 651 ЦК України, які вказують, що у разі здійснення односторонньої відмови від договору повністю або частково, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом, такий договір буде вважатися зміненим. Норми ч. 3 ст. 651 ЦК України мають пріоритет у застосуванні, так як є спеціальними у відношенні до п. 2 ч. 3 ст. 202 ЦК України щодо зміни договору. На спеціальне правило ст. 651 ЦК України вказує також її місце розташування у гл. 53 ЦК України, яка врегульовує укладення, зміну та розірвання договору» [2, с. 62].

Одностороння відмова від виконання договору, безперечно надає правомочній стороні перевагу в односторонній зміні договору без залучення компетентних державних органів. При реалізації права на відмову від договору, правомочна сторона звільняє себе від обов'язків щодо виконання своєї частини зобов'язань без узгодження з контрагентом при повній відмові від виконання договору або ж полегшує

собі умови виконання при частковій відмові, тобто фактично змінює договір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднар Т. В. Одностороння відмова в договірних зобов'язаннях. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1 (41). С. 232–241.
2. Калаур І. Поняття договору у новому Цивільному кодексу України. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права*: зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук. конф. студ. та аспірантів «Актуальні проблеми правознавства очима молодих вчених», 2002. № 1. С. 89–93.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Іванюшко Ю. С.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Відомо, що сьогодні у літературі не існує єдиного усталеного визначення терміну «національна безпека» та переліку сфер/компонентів, які вона має охоплювати. Водночас аналіз наукових джерел дає підстави говорити про те, що національна безпека є складним багатоаспектним поняттям і включає такі види безпеки: політичну, економічну, військову, державну, інформаційну, науково-технологічну, економічну, епідемічну, фінансову, пожежну, продовольчу, безпеку культурного розвитку нації [1, с. 237].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2].

Також загальновідомо й те, що зміст національної безпеки базується на трьох основоположних фундаментальних поняттях: «інтереси», «загрози», «захист». Саме від їхнього змістовного наповнення і конкретизації у той чи інший історичний період розвитку суспільства та держави значною мірою залежать форми, методи і засоби забезпечення національної безпеки. Більше того, зміст поняття «національна безпека» визначає і предметну сферу захисту об'єктів безпеки – особистість, суспільство та державу [3, с. 27].

Національна безпека будь-якої країни, через її багатогранність, потребує спеціальної системи її забезпечення, під якою здебільшого розуміють сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених механізмів (систем, організацій, законів тощо), які на основі чинного законодавства перетворюють політику національної безпеки в цілеспрямовану скоординовану діяльність (політичні, організаційно-правові, військові та інші заходи) щодо реалізації національних інтересів; сукупність взаємодіючих суб'єктів національної безпеки, сил, засобів, методів, факторів, цілеспрямованих дій щодо виявлення, попередження, локалізації, нейтралізації, забезпечення збереження та зміцнення

національних цінностей, захисту та поступального розвитку національних інтересів, внутрішніх і зовнішніх загроз, ефективного функціонування самої системи національної безпеки та її складових, організаційної системи державних і недержавних інституцій та інших суб'єктів, які мають завданням забезпечувати національну безпеку у спосіб визначений законодавством.

Основним суб'єктом національної безпеки є держава, яка, згідно з Конституцією України (ст. 3, 27, 28, 29), забезпечує безпеку кожної людини і громадянина, їх життя, здоров'я, честь, гідність, особисту недоторканність на території України, а також своїм громадянам і за її кордонами [4].

Держава у процесі реалізації своїх функцій із забезпечення національної безпеки повинна: здійснювати моніторинг, об'єктивний та всебічний аналіз і прогнозування, спостереження та системну оцінку стану національної безпеки та загроз й небезпек національній безпеці України; організовувати ефективну роботу державної системи забезпечення національної безпеки щодо реалізації комплексу заходів, які повинні бути спрямовані на попередження, виявлення та нейтралізацію загроз і небезпек національній безпеці України; здійснювати контроль за розробленням, створенням, розвитком, використанням, експортом та імпортом сучасних технологій, засобів та систем національної безпеки через їх сертифікацію і ліцензійну діяльність; проводити необхідну протекціоністську політику щодо виробників технологій, засобів і систем безпеки на території України та за її межами і вживати заходів із захисту внутрішнього ринку від проникнення на нього неякісних продуктів у сфері безпеки; сприяти наданню суб'єктам державного управління належного доступу до світових ресурсів забезпечення безпеки; формулювати і реалізовувати державну політику у всіх сферах національної безпеки України; організовувати розроблення державних програм для забезпечення національної безпеки України, які покликані сприяти об'єднанню зусиль державних і недержавних організацій у цій сфері [5, с. 21].

Сучасні події у світі, насамперед війна, розв'язана Російською Федерацією проти України, випробовують на міцність і дієвість існуючі механізми миру та безпеки, перевіряють на практиці ефективність міжнародних організацій та альянсів, активізують пошук нових механізмів гарантування миру і безпеки. У тих умовах важливими є питання швидкої адаптації до змін; трансформація звичних уявлень про війну; важливість безпекової складової при формуванні демократичної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Копотун І. М., Лавренюк Ю. Ф. Суб'єкти формування та реалізації державної антикорупційної політики. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.) / ред. кол. : В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 236–240.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
3. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення. : монографія / М. Ф. Криштанович, Я. Я. Пушак, М. І. Флейчук, В. І. Франчук. Львів : Сполом, 2020. 418 с.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Ільків Т. Т.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

НЕУСТОЙКА, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА КРЕДИТНИМ ДОГОВОРОМ

Слід зазначити, що правовому регулюванню інституту забезпечення виконання зобов'язань присвячена гл. 49 Цивільного кодексу України. Згідно зі ст. 546 Цивільного кодексу України до видів забезпечення відносяться неустойка, порука, гарантія, застава, притримання та завдаток. При цьому ч. 2 зазначеної статті вказує на невичерпний перелік видів засобів забезпечення належного виконання зобов'язань за кредитним договором.

Слід зазначити, що у науці цивільного права наявна дискусія щодо невідповідності підходу з приводу віднесення неустойки до зобов'язально-правових способів забезпечення виконання кредитного зобов'язання, адже предметом даного виду забезпечення може слугувати майно.

До прикладу О. О. Отрадна вважає, що: «віднесення неустойки до зобов'язально-правових способів забезпечення виконання зобов'язань не є абсолютним. В разі, якщо неустойка визначається у вигляді майнової цінності, вона за своїми ознаками наближається до таких способів забезпечення виконання зобов'язань, як застава та притримання, тобто набуває речового відтінку» [1, с. 73]. Аналізуючи вказану правову позицію та співставляючи її з іншими доктринальними напрацюваннями, вбачається, що більшість науковців стверджують про широке розуміння предмету неустойки [2, с. 247–248].

З приводу можливості забезпечення виконання зобов'язання неустойкою у формі речей, що характеризуються родовими або ж індивідуальними ознаками, варто проаналізувати позицію А. Б. Гриняка, який вказує, що: «неустойка у формі штрафу може бути встановлена у вигляді будь-якої рухомої речі, як визначеної родовими, так і індивідуальними ознаками» [2, с. 248]. З даного приводу у науці цивільного права наявні і протилежні позиції. До прикладу, О. І. Гелевей

вважає, що: «індивідуально-визначене майно може вибути із володіння боржника і поза його волею: може бути загублено боржником; викрадене, випадково знищене. В такому випадку цей вид забезпечення зобов'язання припиняється і зразу виникає питання щодо подальшої долі договору, виконання якого не забезпечено» [3, с. 51–52].

Надаючи відповідь на коментоване запитання у проаналізованих нами відносинах кредитування, слід зазначити, що з даного приводу на нормативному рівні визначено загальне правило, відповідно до якого у випадку порушення позичальником умов договору кредитного зобов'язання, а також у випадку втрати позичальником предмету забезпечення або ж істотне погіршення його споживчих властивостей кредитодавець вправі вимагати від позичальника дострокового виконання зобов'язання, щодо повернення суми кредиту та сплати процентів за користування кредитними коштами.

На перший погляд, такий предмет неустойки за кредитним договором є привабливим, адже порівняно із заставою, не потребує реєстрації прав та нотаріального посвідчення цього правочину, має спрощену процедуру стягнення, оскільки здійснюється шляхом простої передачі майна кредитодавцем, відтак не передбачає необхідності звернення стягнення, як це має місце з об'єктом іпотечних зобов'язань.

Відтак, вбачається, що неустойка виконує перш за все стабілізаційну функцію, оскільки позичальник володіє повнотою інформації, щодо застосування до нього відповідного способу забезпечення у випадку порушення умов договору, таким чином останній не матиме наміру зловживати своїм становищем, відтак слідкуватиме за правомірністю своєї поведінки, належним чином виконуючи договірне зобов'язання, оскільки стягнення неустойки пов'язане, як із фактом невиконання, так із фактом неналежного виконання кредитного договору, тобто для реалізація такого права кредитодавцю достатньо встановити відповідний факт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Отраднова О. О. Неустойка в цивільному праві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. О. Отраднова. Київ, 2002. 192 с.
2. Гриняк А. Б. Теоретичні засади правового регулювання підрядних зобов'язань у цивільному праві України: монографія / А. Б. Гриняк. Київ: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. 374 с.
3. Гелевей О. І. Неустойка як вид забезпечення виконання зобов'язання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. І. Гелевей. Київ, 2003. 197 с.

Русаль Л. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Лагодюк Х. В.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ КОРУПЦІЇ

У науковій літературі існує багато визначень поняття корупції. При цьому інколи знаходимо не лише загальні, нечіткі формулювання, а й такі, що виключають одне одного. Водночас слушною є думка про те, що визначення поняття «корупція» потребує чіткої відповіді щонайменше на чотири ключових питання стосовно: сфери поширення корупції; сутності діянь, які утворюють це явище; суб'єкта корупції; мотивації і мети корупційної поведінки [1, с. 46].

Як зазначає О. Пархоменко-Куцевіл, корупція – це протиправна дія або бездіяльність посадової особи (або особи, яка наділена певними адміністративно-розпорядчими повноваженнями та функціями), яка спрямована на отримання власного інтересу (як матеріального, так і ні, зокрема певної послуги, привілеїв, пільг тощо) через здійснення своїх функціональних обов'язків та несе негативний наслідок для держави, суспільства та органу державної влади [2, с. 24].

На думку В. Побережного, корупція – це негативне соціальне явище, джерело економічних, політичних і соціальних ризиків для українського соціуму. Насамперед руйнівна дія корупції проявляється в падінні престижу й авторитету влади на всіх рівнях, руйнуванні моральних основ суспільства, зрощуванні корумпованої частини публічних службовців із тіньовими кримінальними колами, небезпеки розвитку псевдогромадянських соціальних відносин. Аналіз використання терміну «корупція» у вітчизняній літературі свідчить, що вченими висловлюється надзвичайно широке розмаїття думок щодо розуміння суті цього явища. При цьому інколи висловлюються не лише надзвичайно загальні, нечіткі формулювання, а й такі, що виключають одне одного. Інший недолік значної кількості визначень корупції – в тому, що як суб'єкт корупційних дій розглядається лише особа, наділена державною владою – чиновник. Не враховується роль іншої сторони, яка часто добровільно для конкретної (заздалегідь прорахованої) вигоди пропонує

хабар, розуміючи, що подібні дії і їх результат позазаконні, мають негативні наслідки [3].

У національному законодавстві поняття корупції нормативно закріплено у Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р., відповідно до ст. 1 якого корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [4].

Зміст корупції як соціального явища зумовлений політичними, економічними, соціальними і психологічними факторами системи негативних поглядів, переконань, настанов і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інститутів, державних і недержавних організацій, спрямованих на задоволення особистих корисливих, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг і переваг усупереч суспільним інтересам.

Ознаками корупційних діянь є: безпосереднє заподіяння шкоди авторитету чи іншим охоронюваним законом інтересам держави; наявність у особи умислу на вчинення дій (бездіяльність), які об'єктивно завдають шкоду охоронюваним законом інтересам держави; використання особою свого становища всупереч інтересам держави; корислива мета або інша зацікавленість особи; незаконне одержання особою благ (матеріальних та нематеріальних), послуг, переваг.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначаємо, що будь яка дія посадової особи, пов'язана з протиправним використанням даних їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою отримання неправомірної вигоди, тягне за собою кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність у встановленому законодавством України порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Сасенко. Київ : Знання України, 2011. 299 с.

2. Пархоменко-Куцевіл О.І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ : Персонал, 2019. 308 с.

3. Побережний В. В. Сутність та причини корупції в системі органів державної влади. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10pvvodv.pdf>. 3. Поняття, види та форми корупції. URL : <http://kpmu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/zapobigannya-ta-viyavlennya-koruptsiyi.pdf>.

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Лозинський Н. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Господарське законодавство формується з істотного масиву прямо пов'язаних між собою законів та підзаконних актів різної юридичної сили, що регламентують господарські правові відносини. У своїй цілісності вказані акти законодавства формують певну систему.

Суб'єкти господарської діяльності та окремі учасники правових відносин стандартизації прямо здійснюють власну господарську діяльність у рамках встановленого законом порядку, що ґрунтується перш за все на Конституції України, деталізується Господарським кодексом України та окремими нормативно-правовими актами господарської галузі права.

Характеризуючи процес створення нормативних вимог стандартизації певної сфери діяльності на національному рівні, слід зауважити, що останній перебуває у прямому взаємозв'язку із процесом правового регулювання, що є істотним елементом, за відсутності якого неможливо вести розмову про відповідних правових відносин, оскільки останніх об'єктивно не буде виражено у нормативному акті.

Відтак, законодавча діяльність є результатом безпосереднього розвитку суспільних відносин, прямо спрямованих на їх регламентацію, що базуються на основоположних засадах законності, науковості, демократизму, гласності, професіоналізму, планування, оперативності [1, с. 296–297]. На суміжних принципах ґрунтується і нормативна ініціатива у сфері стандартизації господарської діяльності.

Об'єктивним вираженням процесу нормативного регулювання у сфері стандартизації є закріплення нормативно-технічних документів відповідними суб'єктами. Внаслідок відображення у нормативних актах, процес стандартизації прямо впливає на окремі сфери діяльності людини та зумовлює розвиток економічної складової держави, у тому числі прискорює науково-технічний прогрес, належним чином упорядковує відносини на ринку товарів і послуг.

Теперішній рівень розвитку економічної складової держави, вимагає кардинальних змін матеріальних і соціальних передумов життєдіяльності людини та функціонування економіки.

Вбачається, що поліпшення якості продукції є можливим за обов'язкової умови запровадження стандартизаційних процесів шляхом державного контролю та підвищення якості, базуючись на нормативних документах з технічних питань та документів, що прямо встановлюють необхідні вимоги до якісних показників продукції та гарантують її придатність, запроваджують методи контролю і технологічні процеси випробовування продукції, запроваджують єдність, без якої неможливий позитивний розвиток на технологічному рівні [2, с. 98]. Стандарти є критерієм при визначенні якості [3, с. 6–7].

Технічні документи нормативного характеру включають показники, що визначаються кількісно та якісно [3, с. 187]. Останні зветься показниками стандартів і повинні забезпечити якість продукції відповідно до мети її використання [4, с. 96–97]. Відповідні показники технічних документів нормативного характеру вважаються характеристикою об'єктів стандартизації, що об'єктивно висвітлюються за допомогою умовних показників, характерних позначень чи категорій. До вказаних показників належать: дані щодо розмірів виробів, їх хімічного складу, властивостей, іншими словами фізичних величин.

В практичному аспекті та на доктринальному рівні проблема стандартизації повинна розглядатися головним чином саме у техніко-економічному розумінні. Істотне значення юридичного аспекту стандартизації в умовах сьогоденні не піддається належній оцінці, адже сприймається виключно забороняючи норми та положення, що встановлюють відповідальність підприємств та суб'єктів за випуск продукції неналежної якості і її подальшої реалізації.

Однак, юридичний аспект названої проблеми є ширший та прямо не обмежується наведеною відповідальністю. Неналежна оцінка юридичного аспекту документів технічного характеру має наслідком те, що юридичні засоби забезпечення виконання умов та норм стандартизації, що підлягають застосованню є неефективними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коростей В. Система правового регулювання господарювання: реалізація і перспективи. *Право України*. 2007. № 4. С. 78–84.
2. Добровольська В. В. Правове забезпечення державного регулювання економіки: монографія. Одеса, 2010. 258 с.
3. Попович Т. Г. Визначення критеріїв ефективності стандартів у сфері охорони довкілля. *Приватне право і підприємництво*. Вип. 4. 2005. С. 183-188.

4. Єршова С. І. Визначення поняття господарської діяльності, її ознаки. *Держава та регіони*. Сер. Право. 2012. Вип. 2. С. 118–123.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Устянич О. Р.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

МІСЦЕ КОМЕРЦІЙНОГО (ФІРМОВОГО) НАЙМЕНУВАННЯ СЕРЕД ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Беручи до уваги практичне значення, яке отримали комерційні найменування в умовах ринкової економіки, розширення їхньої видової чисельності та величину нормативного масиву, присвяченого регулюванню правовідносин, пов'язаних з їх використанням, вважаємо за необхідне приділити окрему увагу місцю комерційних найменувань у системі об'єктів права інтелектуальної власності, чому й присвячено даний підрозділ.

Між тим правова охорона комерційних найменувань має свої особливості, зумовлені специфікою об'єкта та функціональною складовою, що надає можливість відмежувати їх від плодів творчості, що охоронюваних авторським та патентним правом.

Переконалива, на нашу думку, позиція А. О. Кодинця, який слушно зазначає: «по-перше, комерційні найменування «не є технічними рішеннями та самі по собі не є творчими досягненнями у сфері літератури, науки або мистецтва; по-друге, вони являють собою спеціальні позначення словесного, графічного чи іншого характеру, що використовуються для розрізнення суб'єктів цивільних правовідносин, виробленої ними продукції чи наданих послуг» [1, с. 886].

Водночас метою використання комерційних найменувань є необхідність позначення товару чи послуги, забезпечення ідентифікації виробника, його товарів чи наданих послуг, відмежування їх від однорідної діяльності або продукції конкурентів на ринку, а не відкриття нових корисних властивостей нового продукту.

На відміну від результатів, що охороняються авторським правом та суміжними правами, для забезпечення правової охорони комерційних найменувань (фірмових найменувань, географічних зазначень або торговельних марок) не надається правове значення творчому характеру досягнутого результату [1, с. 886].

Слід зазначити, що в теорії цивільного права торговельна марка є об'єктом цивільних правовідносин, а саме авторського права. Однак торговельні марки та інші комерційні найменування не визнаються об'єктами авторських прав. Разом з тим торговельні марки повинні задовольняти критеріям, що встановлені до об'єктів авторських прав. Проте, у випадку, коли автор погодився на використання створеного ним найменування як торговельної марки, він не набуває завдяки цьому будь-яких додаткових прав/переваг. Лише правова охорона особистих немайнових і майнових інтересів автора входить до сфери авторських прав.

У зв'язку з викладеним зазначаємо, що специфіка юридичної природи комерційних найменувань, які можуть бути одночасно об'єктами права промислової власності та об'єктами авторського права, спричиняє потребу встановлення автора торговельної марки та визначення правового режиму використання такого об'єкту автором у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [2, с. 144–145].

Розвиток економічної сфери зумовлює необхідність здійснення ґрунтовних досліджень правової природи, особливостей та системи охорони комерційних найменувань, що базуються на врахуванні положень вітчизняного та зарубіжного законодавства, вимог міжнародно-правових документів, досягнень юридичної науки.

Слід наголосити, що навіть питання класифікації об'єктів права інтелектуальної власності, на які має поширюватись забезпечення прав, належить до числа дискусійних, оскільки в умовах сьогодення відсутній уніфікований підхід до об'єднання об'єктів права інтелектуальної власності у групи за певними критеріями [3, с. 210].

Відповідно до міжнародної практики: «під комерційним найменуванням розуміється позначення, що має розрізняльну здатність та використовується комерційним суб'єктом (юридичною або фізичною особою) для позначення себе на ринку і для відмінності від інших комерційних суб'єктів. Або, іншими словами, за міжнародною доктриною під комерційним найменуванням розуміється будь-який ідентифікатор, що сприяє індивідуалізації та розпізнаванню комерційного суб'єкта та його ділової репутації і відрізняє його від інших комерційних суб'єктів» [8, с. 28].

Українське законодавство дійсно не дає розгорнутого правового визначення терміну «комерційне найменування», але це зовсім не означає, що дана модель не має належних правових підстав для свого існування та необхідного правового регулювання для практичного застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільне право України. Загальна частина : підручник: / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
2. Можаровська Н. О. Адміністративно-правові аспекти набуття права на торговельні марки, її охорони та захисту в Україні. *Право України*. 2010. № 2. С. 143–149.
3. Михайлюк Г. О. Розвиток законодавства у сфері права інтелектуальної власності. *Правові реформи в Україні : проблеми та перспективи*. Ч.1 : зб. матеріалів V наук.-теорет. конф., Київ, 16 жовтня 2013 р. Київ : Нац. Акад. Внутр. справ. 2013. С. 209–210.
4. Ромашко А. П., Литвин О. А. Сертифікаційний знак як об'єкт інтелектуальної власності – торговельна марка. *Інтелектуальна власність*. 2010. № 9. С. 21 – 24.

Русаль Л. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Уштан В. В.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАКТИКА ЗАСТУВАННЯ СУДАМИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОРЕНДНИХ ВІДНОСИН

Важливим завданням є розкриття засад господарсько-правового регулювання відносин оренди нерухомого майна, його особливостей, виявлення співвідношення норм цивільного та господарського законодавства про оренду, пошук ефективних шляхів їх правильного та однакового застосування судами при вирішенні спорів, що виникають з подібних відносин оренди нерухомого майна, формування на базі існуючої судової практики пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства про оренду.

Помітне місце в системі господарсько-правового регулювання орендних відносин та в правозастосовній діяльності посідають рішення Конституційного Суду України та постанови Верховного Суду України. Так, рішення Конституційного Суду України не є актами законодавства, якими здійснюється правове регулювання орендних відносин в сфері господарювання. Проте, в силу приписів ч. 2 ст. 150 Конституції України такі обов'язкові до виконання остаточні судові рішення, як джерела права, мають застосовуватися господарськими судами при вирішенні спорів, що виникають з вищезгаданих відносин [1].

Так, в абзаці 4 п. 3.3 мотивувальної частини рішення від 10.12.2009 № 31-рп/2009 Конституційний Суд України виходить з того, що співвідношення між нормами Цивільного кодексу України і законів, які регулюють особливості найму (оренди) окремих видів майна, полягає в тому, що норми цих законів тією чи іншою мірою встановлюють правовий механізм реалізації відповідної норми Кодексу або передбачають додаткові умови її реалізації, або виключають застосування норм Кодексу, якщо це прямо передбачено ними чи впливає з їхнього змісту [2].

Деякі суперечності законодавства можуть бути усунені шляхом вдосконалення законодавства про оренду, зокрема, встановленням в Господарському кодексі України вичерпного суб'єктного складу учасників правовідносин оренди нерухомого майна залежно від форм власності.

Слід також відмітити, що застосування законів про Державний бюджет України на відповідний рік з метою регулювання орендних правовідносин суперечить рішенням Конституційного Суду України від 22.05.2008 №10-рп/2008 (у справі щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України), згідно п. 5.4 мотивувальної частини якого закон про Держбюджет через своє спеціальне призначення не повинен регулювати відносини в інших сферах суспільного життя. Конституція України не надає закону про Держбюджет вищої юридичної сили стосовно інших законів. Таким чином, законом про Держбюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві, і як наслідок – скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина. У разі необхідності зупинення дії законів, внесення до них змін і доповнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони. Правова позиція щодо непоширення на орендні відносини дії законів про Державний бюджет України викладена в постанові ВГСУ від 17.03.2009 р. по справі №30/190 [3].

Вказана норма неоднозначно тлумачиться при вирішенні господарських спорів, оскільки в одних випадках сторони договору оренди приватного майна, заперечуючи можливість регулювання договірних відносин Законом України «Про оренду державного та комунального майна», прямо зазначаючи в договорі оренди про незастосування положень даного закону щодо такого договору, а в інших випадках загалом вказують про регулювання правовідносин за договором оренди актами чинного цивільного законодавства, тобто без конкретних посилань на згаданий закон.

Зважаючи на те, що чинним законодавством не встановлено заборони регулювання відносин оренди приватного майна нормами Закону України «Про оренду державного та комунального майна», учасникам таких правовідносин в разі, якщо вони мають намір виключити свої відносини зі сфери правового регулювання даного закону, все ж таки слід чітко узгоджувати умову про незастосування вказаного закону щодо укладеного між ними договору оренди. В іншому випадку господарський суд може застосувати до відносин сторін як ЦК України, так і Закону України «Про оренду державного та комунального майна», що підтверджується постановами ВСУ від 29.10.2002 у справі №13/62, від 07.10.2003 у справі №5/364 та від 08.05.2012 у справі №5021/966/2011 [3].

Проте, навіть у разі відсутності відповідного договірного застереження, враховуючи диспозитивний характер норми ч. 7 ст. 2 Закону України «Про оренду державного та комунального майна», у господарського суду відсутні підстави для застосування даного закону до правовідносин оренди майна приватної форми власності. Цієї правової позиції дотримується ВГСУ в постанові від 27.07.2010 по справі №3/101, у

якій зроблено висновок, зокрема, про те, що: «умови договору оренди майна, яке належить господарському товариству, не містять вказівок щодо врегулювання орендних правовідносин сторін положеннями Закону України «Про оренду державного та комунального майна», а тому й відносини оренди приватного майна не повинні регулюватися цим законом» [4]. Таким чином, положення Закону України «Про оренду державного та комунального майна» мають бути застосовані лише тоді, коли це прямо зазначено сторонами в тексті договору оренди приватного майна.

Розгалуженість нормативного регулювання відносин оренди створює значні труднощі у судовому правозастосуванні. Тому визначення меж уніфікації та диференціації норм цивільного і господарського законодавства про оренду надасть можливість їх правильного тлумачення учасниками відповідних правовідносин та досягнення однаковості правозастосовної практики господарських судів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Рішення Конституційного Суду України від 10.12.2009 №31-рп/2009 у справі №1-46/2009 щодо офіційного тлумачення положень статей 177, 760, частини другої статті 777 Цивільного кодексу України (справа про переважне право наймача на придбання військового майна). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v031p710-09#Text>
3. Рішення Конституційного Суду України від 22.05.2008 №10-рп/2008 у справі №1-28/2008 щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України "Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-08#Text>
4. Постанова ВСУ від 07.10.2003 у справі №5/364. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>
5. Постанова ВГСУ від 27.07.2010 у справі №3/101 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10606340>

Федонюк Д. С.
*студент першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

науковий керівник: Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗМІНИ ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Конституція України визнається основним, найбільш значимим і постійним законом держави. Проте, як до законів, до Конституції України також можна внести зміни, але процес внесення змін ускладнений через необхідність дотримання вимог, передбачених в Конституції України.

Значення Конституції України важко перебільшити. Основний закон визначає загальні засади побудови всього законодавства, надає визначальні засади діяльності державних органів, а відповідно передбачає вимоги конституційності певних дій та рішень. З такої причини змінити Конституцію можна тільки у випадку необхідності, яка не повинна залежати від потреб правлячої в державі еліти. В Україні зміни до Конституції часто пов'язані з перерозподілом повноважень.

В 1996 році при прийнятті Конституції України значні повноваження надавалися Президенту держави, який також контролював уряд. Важливі зміни проведені 8 грудня 2004 року внаслідок яких у Верховній Раді було проголосовано зміни до Конституції України та до закону про вибори для надання більших повноважень парламенту [1]. Повноваження президента були обмежені, а парламенту та уряду – значно розширені [2].

В 2010 році після виборів Президента України виникло питання повернення повноважень, які за реформою 2004 року передані парламенту. Необхідність відміни реформи, яка діяла шість років пояснювали відсутністю рішення Конституційного Суду з приводу поправок [1]. Внаслідок цього наша держава повернулася до Конституції України 1996 року.

Відповідно до рішення суду і без голосування парламенту зміни визнали такими, що не відповідають Основному закону. Після цього Україна повернулася до президентсько-парламентської форми правління.

В 2012 році Президент створив Конституційну асамблею для розроблення нової Конституції, але Євромайдан і початок Революції гідності не дозволили цього зробити [2].

Внаслідок подій в державі 21 лютого 2014 року 386 депутатів проголосували за відновлення дії Конституції зразка 2004 року. Метою змін називають потребу перерозподілити повноваження між гілками влади в державі [1]. Повноваження Президента за змінами зменшені.

Важливі зміни для судової системи нашої держави відбулися у 2016 році, зокрема 2 червня 2016 року парламент вніс зміни до Конституції України відносно реформи правосуддя, призначення і звільнення генерального прокурора, назви Вищої ради юстиції у Вищу раду правосуддя та збільшення кількості учасників, внесення створення Вищого антикорупційного суду, Вищого суду з питань інтелектуальної власності та місцевих окружних судів [2].

В 2019 році відбулися зміни з приводу підтвердження напрямку держави до Європейського Союзу та НАТО. До преамбули Конституції України додали норму права про підтвердження європейської ідентичності українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України. В ст. 102 Конституції додали формулювання, що: «президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та у НАТО» [2].

В 2020 році відбуваються зміни з приводу зняття депутатської недоторканості, що давно необхідно було зробити [1].

З вказаних змін можна відмітити залежність цього процесу від політичних процесів у державі.

Значення правильних та необхідних змін до Конституції відмічається в позиціях вчених та міжнародних документах. В п. 5 Доповіді про конституційні поправки, прийнятої Венеційською комісією на 81-му пленарному засіданні (Венеція, 11-12 грудня 2009 року) питання про конституційні поправки лежить в основі конституційної теорії та практики. В документі вказано, що: «Навіть цілком фундаментальна зміна конституції іноді необхідна для того, щоб покращити демократичне управління або пристосуватись до політичних, економічних та соціальних перетворень. При умові, що суспільство формується відповідно до його писаної конституції, процедура зміни цього документу набула суттєвого значення. Внесення змін не є юридичною формальністю, а нормативною установкою, яка може суттєво вплинути чи навіть визначити основні політичні процеси» [3]. З позицією Венеційської комісії потрібно повністю погодитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрій Боровик. Що змінювали в Конституції України за роки незалежності? Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/06/28/7257307/>

2. Форма правління і недоторканність депутатів: ключові зміни в Конституції України. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/polituka/20220628-forma-pravlinnya-i-nedotorkannist-deputativ-klyuchovi-zminy-v-konstytutsiyi-ukrayiny/>

3. Кравчук В. М. Внесення змін до Конституції в Україні та Польщі: загальні порівняльно-правові аспекти. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. № 4 (16). С. 73-88.

Швед А. Б.
*студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: **Граб М. І.**
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Громадянство є важливою структурною складовою правового статусу особи, встановлюючи стійкий політико-правовий зв'язок між особою та державою. Цей зв'язок передбачає, що особа підпадає під суверенну державну владу як в межах держави, так і за її межами. Громадянство створює особі і державі взаємні права та обов'язки, і саме з ним пов'язані найсуттєвіші наслідки для обох сторін, такі як обсяг прав, обов'язків і відповідальності.

Громадянство України є фундаментом держави, важливим елементом сучасної політичної системи світу. У той час як географічні кордони визначають територію держави, закони про громадянство визначають кордони між народами.

Конституційне закріплення громадянства в Україні визначає правовий статус особи та її зв'язок з державою. Основні принципи та правила громадянства встановлюються у Конституції України, що гарантує громадянам їхні права та обов'язки.

Стаття 4 Конституції України зазначає, що громадянство України набувається або припиняється відповідно до закону. Це означає, що процедури набуття та втрати громадянства регулюються внутрішнім законодавством країни.

Конституційне закріплення громадянства забезпечує громадянам основні права, такі як право на захист, участь у виборах та референдумах, соціальний захист, освіту та культурний розвиток. Це гарантує основи громадянського статусу та дозволяє громадянам користуватися своїми правами та свободами відповідно до закону.

Конституційне закріплення громадянства також встановлює обов'язки громадян перед державою, які включають виконання законів, захист Батьківщини, сплату податків, а також повагу до прав і свобод інших громадян. Ці обов'язки є важливою складовою громадянської відповідальності та сприяють правильному функціонуванню демократичного суспільства.

Таким чином, конституційне закріплення громадянства в Україні має вирішальне значення для визначення правового статусу громадян, захисту їхніх прав та свобод, а також встановлення обов'язків, які громадяни зобов'язані виконувати у своїй взаємодії з державою.

Громадянство в Україні має суттєвий вплив на індивідуальний та громадський розвиток людини. Отримання громадянства надає особі різноманітні можливості та привілеї, що сприяють її особистому зростанню та розвитку.

Один з основних аспектів особистого розвитку, пов'язаний з громадянством, – це доступ до прав та свобод, які гарантує Конституція. Громадяни мають право на свободу слова, думки, віросповідання, належну освіту, культурний розвиток та інші. Ці права сприяють самовизначенню особи, її професійному зростанню та реалізації потенціалу.

Крім того, громадянство України надає можливість брати участь у політичному житті країни. Громадяни мають право голосувати на виборах та висувати свої кандидатури, що сприяє розвитку громадянської активності, демократії та впливу на важливі рішення в суспільстві.

Також громадянство має соціальний вплив. Громадяни несуть відповідальність за дотримання законів та виконання своїх обов'язків перед державою та іншими громадянами. Це сприяє підтримці правопорядку, стабільності та розвитку суспільства в цілому.

Громадянство впливає на отримання соціального захисту та підтримки. Громадяни мають право на соціальне страхування, медичне обслуговування та інші види підтримки, що сприяють забезпеченню їхнього благополуччя та якості життя.

Отже, громадянство в Україні впливає на особистий розвиток, надаючи особі права та свободи, можливість участі у політичному процесі та соціальну підтримку. В той же час, від громадян вимагається виконання обов'язків та відповідальне ставлення до законів та суспільства, що сприяє розвитку демократичної та стабільної країни.

Громадянство в Україні має важливий вплив на міжнародні відносини. Кожна держава встановлює свої правила та процедури набуття громадянства, що впливає на взаємодію з іншими країнами та міжнародним співтовариством.

Міжнародні відносини мають значний вплив на права та привілеї громадян України, особливо щодо мобільності, працевлаштування та соціального захисту. Українські громадяни мають право на вільний в'їзд та виїзд з країни, а також можуть користуватися консульською підтримкою та захистом за кордоном.

Громадянство також впливає на можливість особи брати участь у міжнародних діях, таких як участь в міжнародних організаціях, укладання міжнародних договорів та участь у міжнародних проектах. Громадяни

України можуть представляти свою країну на міжнародній арені та впливати на прийняття рішень, які стосуються їхніх прав та інтересів.

Крім того, громадянство впливає на міжнародне сприйняття та репутацію країни. Україна, як суверенна держава, визнає права та обов'язки своїх громадян і виконує їх у міжнародних відносинах. Громадяни України виступають як представники своєї країни і сприяють розвитку дружніх стосунків з іншими народами та державами.

Таким чином, громадянство в Україні має важливий вплив на міжнародні відносини. Воно визначає права та привілеї громадян, їхню мобільність та можливості участі в міжнародних діях. Громадянство також впливає на сприйняття та репутацію країни на міжнародній арені.

Звертаючись до Статті 2 закону «Про громадянство України», а саме на пункт 1 – єдиного громадянства, складається думка про дозвіл подвійного громадянства. На сьогоднішній день це дуже актуальне питання. В Україні є багато порушників з подвійним громадянством. Серед них стоїть питання про їх мобілізацію та виїзд за кордон.

Повертаючись до Статті 4 Конституції України розуміємо, що такі люди привілеїв не мають. В Україні існує єдине громадянство і якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України.

На цих громадян поширюються аналогічні права та обов'язки, як і на громадян з єдиним громадянством України. Немає перепон для мобілізації, а прикордонним службам заборонило випускати за кордон осіб з подвійним громадянством. Щоб мати змогу ухилитися від виконання обов'язку зазначеного в Конституції України, а саме від Статті 65 слід відмовитися від Українського громадянства.

Слід розуміти, що подвійне громадянство, а часто громадянство країни–агресора розцінюється як зрада України.

Громадянство в Україні відіграє важну роль у формуванні ідентичності та почуття належності до держави. Для багатьох українців мати українське громадянство є суттєвою складовою їх особистої та культурної ідентичності. Володіння українським громадянством сприяє розумінню та відчуттю спільного походження, мови, культурних традицій та цінностей українського народу.

Громадянство виходить за рамки юридичного статусу, воно символізує прив'язаність особи до її батьківщини, викликаючи гордість та відповідальність за долю та майбутнє України. Громадянство сприяє формуванню національної свідомості і є важливим фактором у зміцненні єдності українського народу.

Крім того, громадянство надає привілеї та права громадянам України, що відрізняють їх від іноземців. Це можуть бути політичні права, такі як можливість голосувати на виборах та брати участь у політичному

процесі, а також соціальні та економічні права, наприклад, доступ до державних програм та пільг.

Отримання громадянства також сприяє зміцненню громадянської свідомості та активності громадян. Громадяни України мають можливість брати участь у процесі прийняття рішень, спрямованих на розвиток країни, використовуючи свої політичні права та громадянські ініціативи.

Таким чином, громадянство в Україні відіграє важливу роль у формуванні ідентичності та почуття належності до держави. Воно підтримує національну свідомість, сприяє спільному духу українського народу та стимулює громадянську активність та участь у розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
2. Конституція України від 28.06.1996 URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Кравець Р. Ю. «Мобілізація в Україні. Чи призиватимуть людей із подвійним громадянством» URL:
<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/chi-mozhut-v-ukrajini-mobilizuvati-cholovikiv-iz-podviynim-gromadyanstvom-novini-ukrajini-50326197.html>

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гринчук А. В.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВИВЧЕННЯ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ

Права людини відомі з давніх часів, але точний період їх виникнення визначити важко. Право на мирні зібрання відоме давно, проте закріплене в нормативних документах значно пізніше. З цього приводу правильно відмічається у висловлюваннях Верховного Суду США, що: «насправді свобода зібрань завжди була невід'ємним атрибутом громадянства за вільного уряду» [1]. Пов'язується право на мирні зібрання та незалежна і демократична держава в особі представницьких органів влади, мирні зібрання називаються властивістю громадянства.

Зібрання відомі в історії для об'єднання людей з певною спільною метою. На думку Цицерона об'єднання людей виникають з причини людської природи, тобто прагнення жити з іншими людьми, спілкуватися [2, с. 131].

Вчені Д. Джаретт та В. Мунд пояснюють виникнення об'єднання людей з початком виникнення людства, адже люди збираються і розмовляють [3, с. 8].

Зібрання в давні часи мали подвійну природу, з одного боку на зібраннях вирішувалися важливі державні питання, з іншого боку – люди залучалися для обговорення важливих питань, висловити власну позицію. В такий спосіб проводилося суспільне обговорення важливих питань.

Мирні зібрання передбачають спільність людей за певним інтересом, проводилися для привернення уваги до певного питання.

Спільною властивістю для зібрань в давні часи та теперішніх мирних зібрань називають рівність учасників у таких зібраннях. В зібраннях наявні організатори, які наділені авторитетом для того, щоб зосереджувати людей навколо певного питання. В давні час право на зібрання вважалося втіленням демократії, адже людина могла висловити свою позицію.

В період античності були запроваджені народні збори, які керували державою в Афінах чи визнавалися органом контролю у Римі та Спарті. Проте, в Спарті рішення зборів не мали настільки важливого значення з низки причин, зокрема збори не завжди відбувалися, а документи

голосувалися повністю, відповідно громадяни не могли внести зміни у пропонувані постанови [4, с. 206–212].

В Римі зборам надавалося велике значення, проте вони також не завжди відбувалися і не мали вирішального політичного впливу. Найчастіше важливі питання просто не виносили на обговорення на зборах [4, с. 246–249].

В Афінах збори були демократичними з причини права винесення на обговорення будь-якого питання. З такої причини О. Васьковська називає Народні Збори Афін прототипом сучасних мирних зібрань [5, с. 14]. Властивістю Народних Зборів називали спільність громадян, які мали повноту влади в державі. Питання виносилися на обговорення, зустрічалися випадки переходу Народних зборів у демонстрацію або мітинг через емоції при вирішенні певних питань [5, с. 14].

Але Народні Збори в Афінах все-таки були політичним проявом влади, адже збиралися вони за ініціативою влади у визначений час і мали чіткий перелік питань, які повинні на них розглядатися. Один раз на місяць громадяни могли пропонувати теми для обговорення на Народних Зборах. Держава забезпечувала участь громадян в Народних Зборах, а їх учасники отримували за участь плату. Відомі випадки примусового залучення людей до зборів, на яких повинно було налічуватися не менше 6000 людей [6, с. 147]. На зборах вирішувалися важливі державні питання і питання людей, які виникали, але на вирішення таких питань виділялися одні збори на місяць.

Право на мирні зібрання перетворилося з морального права на право суб'єктивне в період просвітництва. Вказане право закріпилося після революцій, зокрема у Франції та США у 18 столітті, в Німеччині у період 1848-1849 років. Крім того, відбулося втілення природного права в державах [7, с. 34–35]. Документи революцій дали поштовх для ідей політичного лібералізму [8, с. 517]. У державах з втіленням ідеї природного права право на мирні зібрання давно закріпилося в переліку прав людини, в інших державах – навпаки, швидше моральне право, ніж юридичне.

Науковці виправдано пов'язують розвиток права на мирні зібрання з умовами життя людини. З цього приводу Б. Лінекін пов'язує право на мирні зібрання з культурою людей [9, с. 1]. У демократичних країнах право на мирні зібрання забезпечується державою, нормативними документами, в тоталітарних державах право на мирні зібрання навіть при закріпленні перетворюється на декларативне право, яке на практиці не виконується.

В Англії право на мирні зібрання активно обговорюється вченими. На думку Д. Іназу право на мирні зібрання виникло з права на петицію [10, с. 6]. Науковець для пояснення своєї позиції використовує Велику хартію вольностей, в якій передбачене право представників баронів відмічати

королю на образи, які заподіяні короною та вимогами їх усунення. В іншому випадку громада може змусити короля усунути порушення, причому навіть використовуючи захоплення замків та земель [11]. Проте, навіть в такому випадку важко ототожнювати право на мирні зібрання з правом на петицію.

Вчений Дж. Сміт наводив інше припущення про подібність права на мирне зібрання та права на петицію, на відмінність вказаних прав [12, с. 361].

В Англії право на мирні зібрання забезпечувалося не раніше 17-18 століть. Науковці вказують на наявність законів, які применшували право на мирні зібрання. Зокрема, відповідно до Закону 1549 року каралася державна зрада, якщо в зібранні взяли участь 12 осіб, що обговорювали питання про зміну законів держави [10, с. 8].

Перехід права на мирні зібрання у юридичне відбувався поступово, практично одночасно з розвитком конституційного права.

В США відбувався швидкий розвиток права на мирні зібрання через демократичний республіканський устрій. А. Токвіль вказує, що в 17 столітті колонії виконували закони монархії, але республіка запозичила правила общини [13, с. 48]. Вчений згадує про наявність демократичних проявів через збори на майдані для обговорення важливих державних питань. Причому, влада не могла протистояти законному праву громадян [13, с. 62].

Право на мирні зібрання поширилося через популярні у вказаний період обговорення в тавернах, від таких обговорень право на мирні зібрання перейшло у суб'єктивне право. В тавернах відбувалося багато цікавого, зокрема відвідувачі розмовляли, отримували пресу, проводили мирні зібрання, збори об'єднань [9, с. 2].

Н. Брод називає таверни центром політичного та соціального життя колоній [14, с. 179]. В них навіть були передбачені спеціальні місця для обговорення важливих питань відвідувачами, що на противагу заборони проводити вуличні акції заманювало багато людей.

В США вагомим поштовхом до утвердження права на мирні зібрання стали тогочасні політичні умови країни, адже британські колонії оподатковувалися значно, а на мирних зібраннях можна було протестувати проти оподаткування без наявності згоди [9, с. 15]. Мирні зібрання виступали можливістю вказати владі на незадоволення місцевих жителів певними законами, які приймалися відносно населення.

Право на мирні зібрання закріплене в США у 1791 році в Білі про права, але в деяких штатах перейшло до норм права раніше, наприклад в Нью-Хемпширі в 1776 р., Массачусетсі у 1780 р. Визначальною метою закріплення права на мирні зібрання стала потреба в консультаціях з народом, інструкції людей представникам державної влади, надання порад законодавчому органу, висловлення протесту [14, с. 177].

В Білі про права перша поправка присвячена мирним зібранням та звучить наступним чином: «Конгрес не має права видавати закони щодо впровадження будь-якої релігії чи заборони вільно сповідувати її, а також не має права видавати закони, що обмежують свободу слова, друку і права народу мирно збиратися і звертатися до уряду з проханням усунути якусь кривду» [40]. Прямо визнається право на мирні зібрання з позиції основних прав людини, використовуючи вказане право людина може оскаржувати певні рішення державних органів, які можуть спричинити шкоду її інтересам та правам.

Відповідно у США право на мирні зібрання завжди пов'язане з визначальними правами людини, за допомогою яких вона може висловити свою позицію з певного питання, що порушує її права. Починаючи від можливості захиститися таким чином від свавілля влади, перебуваючи у складі колонії та завершуючи прямим закріпленням права на мирні зібрання першою поправкою до Біля про права.

У Франції поява права на мирні зібрання пов'язана з Великою французькою революцією. Перша нормативна згадка про право на мирні зібрання міститься в Законі про общинний устрій від 1789 р. З цього документу зрозуміло, що праву на мирні зібрання приділялася значна увага, перш за все звертається увага на можливість зібрання без зброї, адже зібрання з використанням зброї можуть стати неконтрольованими і перетворитися на повстання чи заколот, друге визначає чітку мету проведення мирних зібрань – напрацювання документів, які виявляють невдоволення з діями органів державної влади або місцевої влади, третє передбачає сповіщення про точний час та місце вказаних зібрань. Певні з вказаних умов діють зараз у демократичних країнах, зокрема відсутність зброї на мирних зібраннях та повідомлення про проведення зібрання органів місцевої влади.

В 1791 року право на мирні зібрання передбачене в Конституції Франції [16]. Знову наголошується на відсутності зброї в громадян, які приходять на мирне зібрання.

Проте, наступні десятиліття країна переживала тривалу боротьбу за відстоювання права на мирні зібрання.

В Німеччині право на мирні зібрання протистояло небажанню влади віддавати частину своїх повноважень і взагалі допускати населення до державних питань. Про ситуацію в країні з мирними зібраннями правильно відмітив німецький вчений Р. Моль: «в державах, де виконавча влада зберегла зовнішню незалежність і фактичне переважання над владою законодавчою, де участь народу в управлінні є досить обмеженою, де роль представницьких органів зводиться лише до затвердження урядових законів – там і мирні зібрання не мають політичного значення. Законодавство про право на зібрання у таких державах зводиться не стільки до забезпечення свободи, скільки до унеможливлення зловживання

цією свободою» [17, с. 90, 97]. Всі названі вченим чинники виступають проти офіційного закріплення права на мирні зібрання в Німеччині, державна влада діяла таким чином, що унеможлиблювала участь народу чи впливу на вирішення певних державних питань. Державні органи діяли таким чином, що мирні зібрання просто не могли вплинути на прийняття в країні рішення.

Навіть зараз право на мирні зібрання зберігає властивості минулих років та входить до системи поліцейського права [18].

Право на мирні зібрання в країні почало використовуватися достатньо пізно, в середині 19 століття, причому з перервами, при яких не можна було використовувати вказане право.

В Японії підхід до прав значно відрізнявся порівняно з Європою, яка постійно боролася за свої права. З приходом знань та технологій з Європи та США до цієї країни у 19 столітті починається поширення прав людини [19]. Перед запровадженням прав людини в Японії взагалі не передбачалася свобода слова, з такої причини свою позицію висловлювали тільки у випадку, якщо їх про це питали [20, с. 199].

В Конституції Японії 1889 року надається право на свободу слова, письма, публікацій та публічних зібрань, проте з врахуванням передбачених законом обмежень [21]. В Китаї також передбачалося право на зібрання та об'єднання [22].

В Японії та Китаї право на мирні зібрання закріплене пізно, вже після приходу європейських та американських технологій. Навіть зараз право на мирні зібрання здійснюється досить важко, враховуючи наявність обмежень відносно права на зібрання, що не перешкоджає правам інших громадян.

В Японії право на мирні зібрання періодично ставиться під запитання. Наприклад, у 1960 р. до Верховного Суду Японії звернулися з питанням пояснити чи належить право на мирні зібрання, передбачене в декреті на дозвіл місцевих органів влади на проведення мирних зібрань, Конституції вказаної держави. Верховний Суд пояснив наявність права на мирні зібрання, що можуть бути проведені навіть при можливій загрозі зловживань, адже загроза не настільки велика, як вказане право на мирні зібрання [23, с. 1033–1034].

З проведеного аналізу запровадження права на мирні зібрання в різних країнах можна відмітити, що вказане право виникло досить пізно порівняно з іншими правами людини, приблизно між 19 та 20 століттями, передувала виникненню права на мирні зібрання боротьба людей та використання права та постійно обмеження з приводу практичного застосування. Найбільше використовували право на мирні зібрання в демократичних країнах Європи, в яких постійно відбувалися події за відстоювання прав людини.

З приводу офіційного закріплення права на мирні зібрання в Україні науковці не притримуються однозначної позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Case De Jonge v. Oregon 299 U.S. 353 (1937).
2. Антологія лібералізму: політико-правові вчення та верховенство права / упоряд.: С. Головатий, М. Козюбра, О. Сироїд; відп. ред. С. Головатий; наук. ред. С. Головатий. Київ: Вид-во «Книги для бізнесу», 2008. 992 с.
3. Liiry O. Right to freedom of Assembly in Europe: How are the domestic regulation able to address the developments and potential problems of the right to freedom of assembly in the light of international standard of the right? Оуа Liiry. 2011. URL: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/22685?show=full>
4. Тищик Б. Історія держави і права країн стародавнього світу: навч. посібник. Львів: Світ, 2001. 384 с.
5. Васьковська О. Конституційне право на мирні зібрання та механізм його реалізації в Україні: дис. канд. юрид. наук. Київ, 2007. 224 с.
6. Дейвіс Норман. Європа: Історія / пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Киев: Изд-во «Основи», 2014. 1464 с.
7. Пушкіна О. Конституційний механізм забезпечення прав людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики: дис. д-ра юрид. наук. Острог, 2008. 457 с.
8. Головатий С. Верховенство права: монографія: у 3 кн. Київ: Вид-во «Фенікс», 2006. LXIV. Кн. 1. 1747 с.
9. Baylen L. «Tavern Talk» and the Origins of the Assembly Clause : Tracing the First Amendment's Assembly Clause Back to its Roots in Colonial Taverns. Hastings constitutional law quarterly. 2011.
10. Inazu J. The forgotten Freedom of assembly. Chapel Hill. 2007. URL: http://law.wustl.edu/faculty_profiles/documents/inazu/ForgottenFreedomAssembly.pdf
11. G. R. C. Davis, Magna Carta, Revised Edition, British Library, 1989. URL: <https://sourcebooks.fordham.edu/halsall/source/magnacarta.asp>
12. Smith G. The Development of the Right of Assembly – A Current Socio-Legal Investigation. William & Mary Law Review. 1967. URL: <http://scholarship.law.edu/scholar/796/>
13. Токвіль А. Про демократію в Америці. Київ, 1999. 590 с.
14. Brod N. Rethinking a reinvigorated Right to Assemble. Duke Law Journal. 2013. URL: <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3397&context=dlj>

15. The United States Bill of Rights. URL: <http://www.gutenberg.org/0/2/2-h/2-h.htm>
16. Constitution de 1791. URL: <http://www.conseilconstitutionnel.fr/conseilconstitutionnel/francais/laconstitution/les-constitutions-de-lafrance/constitution-de-1791.5082.html>
17. R. von-Mohl. Die Polizeiwissenschaft nach dem Grundsätzen des Rechtsstaates. Zübingen. 1833. URL: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10766998_00007.html
18. Мельник Р. Право мирних зібрань у системі адміністративного права Німеччини. URL: <http://aplaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-5-2013/item/207-pravo-myrynykh-zibran-u-systemi-administratyvnoho-prava-nimechchynu-melnyk-r-s>
19. Human rights in Japan / Asia-Pacific Human Rights Information Center. URL: <https://www.hurights.or.jp/english/hurights1/human-rights-in-japan.html>
20. Wong K. A Comparative study of laws of Assembly in China: Historical Continuity or Political Departure. A Comparative Study of Laws of Assembly in the China. 2006. URL: http://blog.hawaii.edu/aplpj/files/2011/11/APLPJ_07.2_wong.pdf
21. The Constitution of the Empire of Japan. Translated by Ito Miyoji. URL: <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c02.html#s2>
22. Временная Конституция Китайской Республики. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XX/1900-1920/Sinhaj_rev/61-80/75.htm
23. Nathanson N. Constitutional protection of freedom of assembly in Japan and the United States. *International & Comparative Law Quarterly*. 1044 p.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Намачинський І. Р.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗАСНУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Права дитини завжди перебувають в пріоритеті захисту держави. Відповідно держава забезпечує формування гарантій для здійснення та захисту прав дитини. Визначальне місце в захисті прав дитини присвячується створенню ювенальної юстиції, яка повинна врахувати всі психологічні та фізичні особливості неповнолітнього, який вчинив злочин.

Ювенальна юстиція не дуже давно відома праву нашої держави, але з приводу її здійснення наявні позиції вчених, нормативні документи, пропозиції.

З метою розуміння значення ювенальної юстиції потрібно звернутися до історії виникнення цього виду юстиції, яка повинна забезпечувати інтереси неповнолітніх при здійсненні провадження.

О. З. Хотинська-Нор правильно відмічає, що проведення аналізу історії певного питання надасть можливість продумати напрямки вдосконалення законодавства відносно змін судової влади [1, с. 7].

Дослідження історичного розвитку ювенальної юстиції визначить можливість запозичення правильних тенденцій ювенальної юстиції, які перевірені та діють в закордонних державах для нашої держави.

Ювенальна юстиція враховує знання різних наук, проте найбільшого значення набуває суб'єкт злочину – неповнолітній. Відношення до віку кримінальної відповідальності відрізняється залежно від періоду історії. В певні періоди не звертали уваги на суб'єктивні особливості особи правопорушника а брали до уваги тільки об'єктивні умови вчинення злочину [2, с. 145]. Проте, з часом стало зрозуміло, що відношення особи до вчинення злочину внаслідок вікових особливостей все таки повинно мати значення, почали брати до уваги розумовий і моральний розвиток особи [3, с. 31].

Дитина при формуванні перебуває під впливом різних чинників до формування особистості, відношення до неповнолітніх визначається за допомогою ювенальної юстиції, яка відрізняється від інших видів правосуддя.

У формування ювенальної юстиції свій вклад зробили різні науки, зокрема психологія. В Італії відомим стало вчення Лоріса Малагуцці, який сформував погляди на необхідність дитини взаємодіяти з іншими, визначив три напрямки впливу на дитину: сім'я, вчителі, оточення. Вчений наголосив на впливі всього, що вони бачать неподалік [4, с. 99].

Зараз теорія оточення для формування поведінки неповнолітнього, в тому числі злочинної має велике значення. Потрібно звернути увагу на принципи і правила при здійсненні правосуддя відносно неповнолітніх, наявність підготовки, залучення педагогів, спеціалістів для налагодження взаємодії, врахування особливостей психіки неповнолітнього. Фахівці сфери ювенальної юстиції повинні бути підготовані до відповідної взаємодії з підозрюваними та потерпілими неповнолітніми.

К. В. Продіус визначив наявність особливого підходу до прав неповнолітніх підозрюваних в період просвітництва [5, с. 111]. В працях Чезаріо Беккарія проаналізовано застосування покарання до неповнолітніх і зроблено висновок, що каральний підхід застосовувався в кримінальному праві до вісімнадцятого століття, а потім підхід змінився [6, с. 28-30].

О. І. Бублик відмітив, що зародження ювенальної юстиції відбулося після зменшення карного впливу заходів відповідальності на неповнолітнього [7, с. 185].

Вплив покарання на неповнолітнього може визначати подальше відношення неповнолітнього до злочинної діяльності або виправлення. З цього приводу О. П. Кучинська відмічає, що застосування покарання впливає на психіку дитини, яка перебуває в процесі формування, а також недостатність виховного впливу при застосуванні покарання [8, с. 18-19].

Всі названі чинники недостатності впливу покарання на виправлення неповнолітнього зумовили необхідність запровадження спеціальних органів правосуддя для неповнолітніх, які будуть націлені на виправлення неповнолітнього, а не просто покарання [5, с. 111].

Наука кримінологія також досліджувала злочинність неповнолітніх, причини та умови вчинення злочинів неповнолітніми, до яких віднесли зловживання алкогольними напоями, недостатність коштів, вплив суспільства, взаємодію з оточенням [9, с. 181].

Запобігання злочинності неповнолітніх починається з їх захисту суспільством [3, с. 7]. В німецькій кримінології правильно запроваджене поняття спеціальної превенції злочинів [10, с. 23-25].

Особливості кримінальної відповідальності через неповнолітній вік правопорушника визначалися не тільки відповідальністю батьків, а також державою [10, с. 25].

В нашій державі увага до вчинення злочинів неповнолітніми та відповідальність цієї категорії осіб розпочалася в 1920 році, після прийняття «Декларації про соціальне виховання дітей». Визначено створити виховну організацію, яка повинна займатися питаннями

виховання безпритульних дітей і сиріт та проводити охорону дитинства. Цікаво, що в документі також передбачалося виховання хворих дітей, з порушеннями і неповнолітніх правопорушників [11, с. 233-234]. Функція держави відносно виховання неповнолітніх правопорушників започаткувала спеціальне відношення до вчинення правопорушень неповнолітніми та необхідність нагляду відносно таких осіб.

Після визначення такої функції держави створюються дослідні установи в містах нашої держави, зокрема у Харкові, Києві, Одесі, Дніпропетровську. Визначальними питаннями дослідження були питання відмінності до навчального процесу [11, с. 236].

Формування ювенальної юстиції і відношення до кримінальної відповідальності неповнолітніх відбулося завдяки досягненням різних наук: педагогіки, психології, медицини, криминології, соціології.

Зростання набули тенденції громадської думки відносно злочинів неповнолітніх, адже злочинність неповнолітніх збільшується. Прояви громадського контролю привели до необхідності окремого правосуддя відносно неповнолітніх, яким виступила ювенальна юстиція.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хотинська-Нор О. З. Вплив «малої судової реформи» на розвиток судової системи України: організаційні аспекти. *Судова апеляція*. 2016. №1(42). С. 6-15.
2. Földvári József. Magyar büntetjog. Általános rész. Budapest: Osiris Kiadó, 2006. 362 o.
3. Degré Miklós, Vámbéry Rusztem Büntetőjoga. Jogtudományi Közlöny. 1913. 4. sz. O. 30-31.
4. Бредероде-Сантос М. Э., Клейес Джо, Фазах Ранья, Шнайдер Аннет, Селени Жужанна. Совет Европы. Компасито. Пособие по обучению детей правам человека., сентябрь 2008 г. Венгрия. Издано Директорами по делам молодежи и спорта Совета Европы. 348 с.
5. Продіус К. В. Акультурація зарубіжного досвіду у протидії злочинності неповнолітніх у дореволюційній Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2017. Вип. 44(2). С. 110-114.
6. Beccaria Cesare: Büntett és büntetés. büntetésekről (ford.): Sebestyén Pál. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1967. 140 o.
7. Бублик О. І. Покарання неповнолітніх правопорушників: шляхи гуманізації через формування відновного правосуддя та ювенальної юстиції. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. 2013. № 7(2). С. 181-189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_7%282%29__28

8. Кучинська О. П. Домашній арешт як запобіжний захід в кримінально-процесуальному законодавстві. *Адвокат*. 2010. №7 (118). С.17-19.
9. Kármán Elemér. Lombroso kriminálantropológiai tanainak maradványai. *Jogtudományi Közlöny*. 1913. (48. évf.). 21. sz. O. 181-183.
10. Szabó András. A fiatalkorúak és a büntetőjog. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1961. 347 o.
11. Янченко Т. В. Педологія як основа соціального виховання дітей в Україні у 20-ті роки ХХ ст. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 4. С.233-239.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Сірків О. Б.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ

Вивчення договору довічного утримання здійснюється протягом довгого періоду в різних державах, але з віднесенням до різних видів договорів.

Визначення договору відбувалося протягом десятиліть, проте навіть зараз у підручниках надається тільки загальні вимоги до договору довічного утримання [1, с. 29].

Можна погодитися з позицією С. А. Пилипенка про негативний вплив недостатнього дослідження договору довічного утримання на вдосконалення цього інституту [2, с. 289].

Цікаві аспекти укладення, виконання та відповідальності за договором довічного утримання визначені в науковій роботі О. М. Великороди. В названій праці викладені питання розвитку та вдосконалення цього правового інституту [3].

Питання правового регулювання вдосконалення договору довічного утримання залишається.

Виник договір довічного утримання з початком правового регулювання вказаних відносин, в такий період відмічають зацікавленість вчених проблемами та перспективами застосування цього договору на практиці.

З початку договір довічного утримання використовувався в законі тільки в певних нормах, проте з часом кількість норм права збільшилася.

В період СРСР постійно намагалися зменшувати цивільні права громадян, а особливо право власності. Відповідно до Цивільного кодексу УРСР від 1922 р. перехід права власності передбачав способи не тільки від власника до власника, а також реквізицію та конфіскацію. На праві власності така норма відобразилася негативно, адже право власності обмежили в такий спосіб.

В ЦК УСРР 1922 р. не передбачено договору довічного утримання, але в межах інших інститутів вказаний договір використовувався. Зокрема

відповідно до нотаріальної інструкції передбачалося право включати в договір дарування пункт про утримання особи, яка дарує і визначалося застосування арешту майна у випадку невиконання обов'язку [4, с. 50].

Проте, вказану норму забрали з договору дарування в 1940 році [5, с. 34]. Норма права про заборону використовувати довічне утримання при даруванні діяла після війни, з такої причини довічне утримання в названий період практично не зустрічалося.

На противагу цьому О. М. Великорода пояснює, що договори довічного утримання зустрічалися часто навіть в названий період [3, с. 14]. Але вчений не вказує прикладів з судової або юридичної практики на пояснення своєї позиції.

Договір довічного утримання вперше згадується в наукових працях з цивільного права [6], які видані у 1948 році [7].

Після другої світової війни почалося дослідження правового регулювання договору довічного утримання.

З моменту запровадження Цивільного кодексу УРСР договір довічного утримання визначений на рівні закону [8] та почав активно досліджуватися вченими.

ЦК УРСР 1963 року передбачав для правового регулювання договору довічного утримання п'ять статей, які визначали основні питання застосування договору на практиці, зокрема поняття договору, форми укладення, виконання та розірвання договору, перехід обов'язків до спадкоємців [8].

В. Вінокур дослідив правову природу договору довічного утримання та вказав важливі аспекти вказаного договору: письмовий характер, еквівалентний договір, але таким який передбачає певний ризик для набувача майна через можливу велику вартість утримання порівняно з вартістю житла [9, с. 36]. Вчений перший визначив про момент переходу права власності від відчужувача одразу після оформлення нотаріусом і державної реєстрації, а не після смерті відчужувача [9, с. 36].

Л. Драгнєвич проаналізував історію правового регулювання договору довічного утримання та дійшов висновку про формування вказаного інституту цивільного права після 2000-них років, причому до 2004 р. відмічалися питання відносно права приватних нотаріусів посвідчувати договори довічного утримання, що пояснювалися наявністю дискусійної норми в Законі України «Про нотаріат» [10]. Можна вказати, що правове регулювання договору довічного утримання в нашій державі почалося після прийняття ЦК України та вдосконалення питань, пов'язаних з їх нотаріальним оформленням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко М. В. Поняття та сутність договору довічного утримання. *Національний юридический журнал: теорія і практика*. 2017. № 3 (25). С. 76–79.
2. Пилипенко С. А. Договір довічного утримання: історія становлення та розвитку. Електронні матеріали підсумкової науково-теоретичної конференції «Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції України в умовах євроінтеграції: правові та суспільні аспекти» (Київ, 23 квітня 2015 року). Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2015. С. 289–292.
3. Великорода О. М. Договір довічного утримання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2006. 193 с.
4. Нотаріат УРСР. Збірка законодавчих актів і відомчих матеріалів по нотаріату, чинних на 1 травня 1938 р. Укладачі А. Д. Каплан, А. В. Данішевський. Київ: Радянське будівництво і право, 1938. 259 с.
5. Нотаріат УРСР. Збірник законодавчих актів і відомчих матеріалів по нотаріату, чинних на 1 серпня 1946 р. Укладачі А. Д. Каплан, Ф. А. Глазштейн. Київ: Київська правда, 1946. 119 с.
6. Ландкоф С. Н. Основи цивільного права. Укр. ін-т юрид. наук. Київ, 1941. 192 с.
7. Ландкоф С. Н. Основи цивільного права: 2-ге вид. Київ: Радянська школа, 1948. 424 с.
8. Цивільний кодекс Української РСР в редакції від 18 липня 1963 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0008.html.
9. Вінокур В. «... На решту життя»: договір довічного утримання. *Пенсія*. 2004. № 6. С. 36–37.
10. Драгневич Л. Ю. Чи може приватний нотаріус посвідчувати договори довічного утримання (догляду)? *Юриспруденція: теорія і практика*. 2006. № 2. С. 31–33.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Сірків О. Б.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Негативні тенденції у вигляді проявів корупції властиві різним державам, причому навіть з розвиненим законодавством і економікою. Проте, при дотриманні норм законодавства, наявності контролю за різними сферами діяльності, зростання доходів населення, соціального рівня, пояснення протиправності корупції варто очікувати зменшення проявів цього негативного явища в суспільстві. Відмінність полягає у впливі корупції на нормальний розвиток держави, у державах з розвинутою економікою та прогресивним законодавством вдається контролювати вказані негативні прояви, відповідно корупція не перешкоджає розвитку держави.

В Україні корупція набула значно більшого поширення, що впливає на якість всіх реформ у державі, проявляється у всіх сферах життя громадян. З часом подолати чи навіть контролювати корупцію стає все важче. Корупція починається з повсякденних випадків і доходить через них до розподілу державного бюджету.

В напрямку вдосконалення законодавства постійно проводиться велика робота, зокрема прийнято багато норм антикорупційного законодавства, розроблено цілу систему органів протидії та запобігання корупції, беруться до уваги пропозиції вчених, проте корупція виявляється стійкою до всіх можливих заходів протидії.

Заходи протидії корупції притаманні не тільки антикорупційним органам, а загальним органам протидії злочинності, а саме Національній поліції. Але вказаний напрямок діяльності для Національної поліції також несе певні корупційні ризики. На практиці відомі випадки порушення норм закону працівниками поліції з корисливою метою. Виходячи з позиції, що поліція забезпечує дотримання прав людини і громадянина законності та верховенства права, прояви корупції в цьому правоохоронному органі впливають на зниження довіри до нього.

Вчені з вказаного питання переважно досліджують поняття, заходи протидії корупції [1], теоретичні засади корупції [2], запобігання корупції в органах державної влади [3], діяльність антикорупційних органів [4], протидія корупції в правоохоронних органах [5], запобігання корупції у митних органах [6], участі громадських об'єднань у протидії корупції [7]. Наголос завжди визначається на запобіганні та протидії корупції, відмінність полягає тільки у певних державних органах, на яких направлені вказані заходи.

В наявних наукових дослідженнях корупції визначаються основні властивості цього явища, зокрема система корупційних правопорушень, постійно вдосконалюється, умисність корупційних правопорушень, отримання вигоди матеріальної чи нематеріальної, суб'єкти вчинення корупційних правопорушень відрізняються.

Виникає корупція при нерівномірності розвитку господарства і доходів, прогалинах у законодавстві, недоліках взаємодії політичної структури суспільства та підприємців, наявності певного дефіциту, який виник не закономірно, а штучно, відсутність прийняття управлінських рішень [8, с. 13-14].

Поняття адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією можна визначити у вузькому та широкому значенні.

В широкому значенні – це винна, протиправна поведінка особи, що спричиняє шкоду порядку державного управління та передбачає відповідальність. Вузьке значення передбачає винну, протиправну поведінку посадової особи з метою отримання неправомірної вигоди [9, с. 178-179].

Ознаки вчинення корупційного правопорушення у вузькому значенні: велика можливість заподіяння шкоди державі, наявна корислива мета, порушуються посадові обов'язки, правопорушник розуміє значення вчинених діянь.

На думку Л. О. Загороднього корупція передбачає отримання вигоди, забезпечується схваленням великої частини громадян вирішення певних питань саме таким чином, використання влади для корисливої мети. Крім того, важливою називають можливість отримати певні послуги за допомогою корупції [10, с. 17].

Для зменшення проявів корупційних правопорушень потрібно виявляти корупційні ризики в діяльності посадових осіб та відповідних органів і звичайних громадян, що можуть використовувати корупцію для задоволення власних інтересів. Правильною вказана діяльність буде при залученні громадськості. Потрібно усунути комплексні недоліки законодавства, використовувати перевірені реформи, які дали ефект у країнах, в яких зменшилися прояви корупції, збільшити рівень матеріального забезпечення, вдосконалити процедуру надання адміністративних послуг, прийняття управлінських рішень [10, с. 18].

Поняття корупційні ризики вперше на рівні норм права використане у Законі України «Про запобігання корупції» від 2014 р. Проте, вказано тільки саме поняття, а не визначення його змісту [11].

Корупційні ризики, причини їх виникнення, заходи до усунення, період виконання та потрібні засоби мають визначатися прямо в антикорупційних програмах.

Поняття корупційних ризиків визначене у Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженій рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 р. У цьому документі корупційні ризики визначаються з позиції можливості виникнення корупційного правопорушення, що негативно вплине на досягнення визначеним державним органом цілей і завдань. До чинників корупційного ризику відносять причини і умови, що призводять до вчинення корупційного правопорушення [12].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басанцов І. В., Зубарева О. О. Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2016. 113 с.

2. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження : монографія / кер. авт. кол. І. О. Ревак. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

3. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування : монографія / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. Л. Федоренка. Київ : Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.

4. Пархоменко-Куцевіл О. І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.

5. Коваленко Ю. О. Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 ; ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом». Київ, 2018. 249 с.

6. Каращенко А. І. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції у митних органах України : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2019. 242 с.

7. Завгородній В. А. Правове регулювання взаємодії органів Національної поліції та громадських організацій у протидії корупції : навчальний посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2016. 168 с.

8. Мусієнко О. П. Адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2017. 24 с.

9. Клок О. В. Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків, 2015. 214 с.

10. Завгородня Л. О. Корупційні ризики в транспортній сфері. *Юрид. вісн. повітр. і косміч. право*. 2018. № 3 (48). С. 17–23.

11. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

12. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 №126. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16#n13>

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Тимінська В. Р.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Правоохоронні органи завжди викликали зацікавлення з приводу визначення повноважень, правового регулювання, відповідальності. ДБР здійснює досудове розслідування відносно окремої категорії осіб, зокрема працівниками правоохоронних органів, суддів та посадовими особами. Вчинення злочинів цією категорією осіб вказує на особливу суспільну небезпеку злочинів, адже особи, які повинні протидіяти злочинності вчиняють злочини. З такої причини досудове розслідування повинно бути проведене незалежним та неупередженим правоохоронним органом.

Досудове розслідування проводиться відповідно до вимог, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом (далі – КПК України). Для правильного розуміння значення досудового розслідування потрібно проаналізувати історію встановлення цього інституту.

На думку П. Берназа досудове розслідування пройшло дев'ять стадій [1, с. 158].

В період князівства досудове розслідування здійснювалося представниками потерпілого. У період використання «Руської правди» до представників додалися адміністрація влади, що визначило другий етап історії досудового розслідування. В 1593 р. запроваджено посадових осіб, які відповідали за проведення досудового розслідування та здійснення судового розгляду. Вказані події належать до третього етапу запровадження досудового розслідування.

На четвертому етапі виникає Гетьманщина, що зберегла представництво потерпілого, але великі повноваження з проведення досудового розслідування передані судам. В названий період запроваджена посада, яка передбачала проведення досудового розслідування.

Пізніше права проводити досудове розслідування передане від суду до поліції, що визначило п'ятий етап встановлення досудового розслідування.

З появою посадової особи слідчого пов'язаний шостий етап. Посада судові слідчі запроваджена в 1860 р. За повноваженнями поліції відносно

проведення досудового розслідування залишилися злочини невеликої тяжкості та проступки [1].

На сьомому етапі, який почався після революції правоохоронні органи, які наділені правом проводити досудове розслідування зростають за кількістю, що пов'язане з досудовим розслідуванням різних категорій справ, наприклад відносно військових. Досудове розслідування почало розділятися на дізнання та досудове слідство. Восьмий етап почався з періоду здобуття нашою державою незалежності. КПК постійно вдосконалюється в напрямку органів та посадових осіб, які проводять досудове розслідування. Дев'ятий етап визначається прийняттям КПК України 2012 р., який містить значну кількість норм, присвячених досудовому розслідуванню, які запроваджені у кримінальне процесуальне право нашої держави вперше. В переліку правоохоронних органів з правом проводити досудове розслідування вказане ДБР [1].

Виникнення ДБР пов'язують з вимогою європейських установ створити правоохоронний органи, який буде проводити боротьбу з корупцією в державі.

В. Цимбалюк пояснює неспроможність органів досудового розслідування забезпечити проведення правильного та якісного досудового розслідування відносно посадових осіб та представників правоохоронних органів, що стало причиною заснування окремого правоохоронного органу [2].

В 2015 році прийнятий Закон України «Про Державне бюро розслідувань», в якому передбачені правові засади організації та діяльності ДБР [3]. Повноваження ДБР до цього здійснювала прокуратура, проте після прийняття закону повноваження закріплені за ДБР [4].

В історії вже відомі спроби створити державний орган з такою компетенцією. В 1997 р. відповідно до Указу Президента створене Державне бюро розслідувань. Повноваження вказаного правоохоронного органу стосувалися досудового розслідування у важких кримінальних справах та запобігання корупції [5]. Але діяв правоохоронний орган не довго, у 1999 р. припинення повноважень ДБР відбулося з причини визнання Конституційним Судом України діяльності ДБР не відповідним Конституції України. З цього періоду часу ДБР перестало виконувати свої повноваження [6].

Конституційний Суд України правильно визначив невідповідність, адже відповідно до статті 92 Конституції України діяльність та організація органів досудового розслідування визначається законами [7]. Відповідно, виникла проблема з визначенням права суб'єкта на прийняття рішення про створення цього органу досудового розслідування. В такому випадку потрібно було запровадити ДБР не Указом Президента, а Законом України. Проте, через наявність вказаної помилки ДБР втратило свої повноваження.

Після виникнення питання про правове регулювання ДБР почався процес розроблення закону, в якому потрібно визначити поняття, права, обов'язки ДБР.

Проекти законів про ДБР не повністю відповідали позиціям вчених, практиків, депутатів Верховної Ради України [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берназ П. Становлення та розвиток суб'єктів здійснення досудового слідства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 154–159.
2. Цимбалюк В. Функція досудового слідства в повноваженнях Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро. *Право і безпека*. 2014. № 3. С. 160–164.
3. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради. 2016. № 6. Ст. 55.
4. Звоненко О. Створення Державного бюро розслідувань URL: <http://liber.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/10006/170-172.pdf>.
5. Про Національне бюро розслідувань України: Указ Президента України від 24.04.1997 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/371/97>.
6. Рішення Конституційного Суду України від 05.07.1999 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-98>.
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Скулиш Є. Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією* (теорія і практика). 2013. № 2. С. 60–71.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Шевчук О. М.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПОНЯТТЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає запобіжні заходи, які повинні забезпечувати виконання завдань кримінального процесу, правильне та ефективно здійснення кримінального провадження. Гарантувати дотримання прав людини і виконання вироку суду в майбутньому.

В науковій юридичній літературі визначається два поняття, що відмінні за обсягом, зокрема запобіжні заходи та заходи процесуального примусу.

Заходи процесуального примусу визначаються з позиції примусових заходів, які використовуються у визначеному кримінальним процесуальним законом порядку до визначених законом категорій учасників кримінального провадження з метою припинення чи недопущення від вказаних учасників неправомірних дій, які можуть негативно вплинути на досудове розслідування або виконання вироку суду [1].

Вчені наголошують на характері попередження у заходах державного примусу, адже вони не визнаються покаранням, проте використовуються для впливу на визначених учасників кримінального провадження [1].

Примусовий вплив запобіжних заходів передбачений в підручниках з кримінального процесуального права, зокрема вказано, що запобіжні заходи мають примусовий вплив на обвинуваченого або підозрюваного для недопущення поведінки, яка не дозволяє виконати завдання кримінального судочинства [2, с. 111].

В посібнику Ю. В. Бубир, Г. І. Глобенко, О. О. Юхно міститься визначення, що вказує на використання впливу при застосуванні заходів кримінального провадження: «заходи забезпечення кримінального провадження виражаються у зовнішньому психічному і фізичному впливові на учасників кримінального провадження, їх діяльність, майно, та

мають характер особистого, майнового і організаційного обмеження суб'єктивних прав» [3, с. 10–11]. Вчені правильно звернули увагу на обмеження не тільки відносно самої особи, яка виступає учасником кримінального провадження і до якої застосовують заходи забезпечення, а також на вказані обмеження відносно майна і діяльності.

В науковій літературі часто наголошують на меті застосування заходів процесуального примусу, яка полягає в усуненні чинників, які негативно впливають на виконання завдань кримінального процесу або на рішення органу досудового розслідування [4, с. 131; 5, с. 246]. Наприклад, важко забезпечити дотримання прав потерпілого або свідків, якщо до підозрюваного не застосовано взяття під варту і він може вільно погрожувати або вчинити інший злочин для продовження своєї діяльності. В такому випадку, при наявності загрози вчинення підозрюваним нового злочину простіше використати такий запобіжний захід, який не допустить вказаної поведінки підозрюваного.

Процесуальний примус вказується вченими при характеристиці заходів забезпечення кримінального провадження: «передбачені КПК заходи примусового характеру, що застосовуються за наявності підстав та в порядку, встановлених законом, з метою подолання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню завдань кримінального провадження, забезпечення його дієвості» [6, с. 256]. Знову відмічаються властивості заходів забезпечення кримінального провадження: визначені у КПК України, визначений порядок застосування, потребують підстав для використання, використовуються для недопущення негативних проявів, впливають на завдання кримінального процесу та проведення досудового розслідування.

Примус практично завжди використовується при використанні заходів забезпечення кримінального провадження [6, с. 257].

О. В. Верхогляд-Герасименко проаналізувала властивості заходів забезпечення кримінального провадження детально і визначила наступні їх ознаки в кримінальному процесі: «мають процесуальний характер і регулюються кримінально-процесуальним законом, а тому є складовою кримінальної процесуальної форми. Цією ознакою вони відрізняються від інших примусових заходів, які застосовуються при провадженні по кримінальній справі (наприклад, адміністративних або дисциплінарних стягнень); підстави, межі та порядок їх застосування детально регламентовані законом; спрямовані на досягнення єдиної мети – забезпечити належний порядок кримінально-процесуальної діяльності та вирішення завдань кримінального судочинства; мають виражений примусовий характер – застосовуються незалежно від волевиявлення осіб, щодо яких допустимий кримінально-процесуальний примус ...; мають виключний характер – тобто застосовуються лише в тих випадках, коли іншими заходами публічні завдання кримінального процесу досягнути

неможливо; специфічний суб'єкт застосування – процесуальний примус є різновидом державного примусу, а тому суб'єктом його застосування завжди є виключно компетентні державні органи та посадові особи, які здійснюють кримінальне провадження» [17, с. 22]. З позицією вченої можна повністю погодитися, адже визначено важливі ознаки заходів забезпечення. Перша передбачає правове регулювання нормами КПК України, в якому чітко передбачені всі умови, підстави та вимоги до документів у випадку застосування певного заходу забезпечення провадження.

Друге, мета визначає необхідність, види та строки застосування заходів, якщо до підозрюваного можна застосувати домашній арешт за умови позитивної поведінки та відсутності загрози негативного впливу на потерпілих, використовують вказаний запобіжний захід, проте при наявності загрози потрібно обмежити можливість підозрюваного негативно впливати на потерпілого і застосувати інший запобіжний захід – взяття під варту.

Третя ознака передбачає примус при використанні, який застосовується залежно від міри запобіжного заходу, до запобіжних заходів, при яких не передбачається обмеження волі підозрюваного менше, у випадку обмеження волі – використовується більше примусу.

Четверта ознака передбачає виключність застосування у випадках, коли іншим способом не можна досягнути завдань кримінального процесу.

П'ята ознака передбачає можливість застосування тільки правоохоронними органами, які мають визначену в законі компетенцію.

В кримінальному процесуальному кодексі використовується поняття заходи забезпечення кримінального провадження. В державах Європи використовують подібні поняття, зокрема заходи процесуального примусу в КПК Литовської Республіки [8].

В КПК України використовується поняття заходи забезпечення кримінального провадження, але в публікаціях часто використовують поняття заходи процесуального примусу.

Поняття примусу використовує при поясненні заходів забезпечення кримінального провадження В. О. Попелюшко: «Запобіжні заходи за своїм характером є різновидом кримінального процесуального примусу попереджувального (випереджувального) характеру, пов'язаного з тимчасовим обмеженням (позбавленням) слідчим суддею, судом права особи (підозрюваного, обвинуваченого, засудженого) на свободу та особисту недоторканість» [9, с. 4]. У цьому визначенні більше вказується на примусовий характер запобіжних заходів.

Підтримують позиції віднесення запобіжних заходів до заходів примусового характеру також інші науковці [10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Серета К. О. Правове регулювання запобіжних заходів у кримінальному провадженні. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, 12.00.09. Київ, 2018. 248 с.
2. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Київ: Кондор, 2005. 280 с.
3. Бубир Ю. В., Глобенко Г. І., Юхно О. О. Запобіжні заходи у кримінальному провадженні : навч. посіб. Харків : НікаНова, 2015. 192 с.
4. Досудове розслідування кримінальних справ : навч.-практ. посіб. / Грошевий Ю. М. та ін.; за заг. ред. Ю. М. Грошевого. Харків : ФІНН, 2009. 328 с.
5. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної. Харків : Право, 2010. 608 с.
6. Кримінальний процес : підручник / Грошевий Ю. М. та ін. / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
7. Верхогляд-Герасименко О. В. Забезпечення майнових прав особи при застосуванні заходів кримінально-процесуального примусу : монографія. Харків : Юрайт, 2012. 216 с.
8. Уголовно-процесуальный закон Литвы (принят Сеймом 21 апреля 2005 года и обнародованный Президентом государства 11 мая 2005 года (С изменениями, внесенными по состоянию на 28 сентября 2005 года). URL: http://www.pravo.lv/likumi/29_upz.html
9. Попелюшко В. О. Запобіжні заходи в новому КПК України: поняття, мета, підстави, порядок застосування. *Адвокат*. 2012. № 9. С. 4-6.
10. Бойко І. І. Правові основи використання кримінального процесуального примусу в екстрадиційному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : мат-ли Міжн. наук.-практ. конф., 20 травня 2016 р. Одеса : у 2 т. / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юрид. література, 2016. Т. 2. С. 324-327.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЇ

Компанович М. С.

*кандидат психологічних наук,
завідувач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Серчинський В. В.

*студент першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СУПЕРВІЗІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГА

Концепція супервізії існує майже так само довго, як і сама професія психолога. Розвиток супервізії в рамках психотерапії можна більш-менш узгодити з розвитком теорії та практики психотерапії, її коріння в моделі учнівства, в якій «майстер» передавав свої знання та майстерність для «учня», як тільки терапевти почали надавати навчання іншим терапевтам, системи супервізії почали з'являтися в традиціях різних підходів. Розвиток традиції професійного супроводу виокремлює три етапи, що відбуваються в основному в межах трьох часових періодів, а саме:

- 1) 1920-ті рр., основи психоаналітичної традиції;
- 2) 1950-ті рр., поява гуманістичних / екзистенціальних та когнітивно-поведінкових шкіл;
- 3) 1970-ті рр., коли супервізія почала детермінуватися як навчальна діяльність, а не як консультативна діяльність.

Заснування Берлінського інституту в 1920-х рр. ознаменувало більш менш уніфікованого розуміння супервізії в навчальному контексті. В контексті історичного екскурсу З. Фройд був визнаний «першим супервізором» в рамках психотерапії, що дисконтується Дж. Мілном, який припускає, що «учнівська модель» існує протягом століть, і, можливо, витоки професійного супроводу походять ще від стародавніх греків. В контексті розвитку психоаналітичного навчання з'явилася концепція супервізії, або, як її називали, «аналізу контролю», метою якого було зберегти автентичність підходу. В 1930-х рр. виникла дискусія «навчання чи терапія?», і вона залишається не вирішеною досі. Таких дослідників як Бернад, Goodyear, Ekstein, Wallerstein вважають перших прихильників психодинамічної моделі супервізії, яка зображувала супервізію як процес

викладання та навчання, у якому наголошувалося на навчанні, а не на аналітичному лікуванні супервізанта [1; 2].

Дати визначення професійного супроводу і досі є доволі складно. Він має різні значення в різних контекстах. Наприклад, з професійної точки зору, у навчанні консультуванням і терапії це так є невід'ємною частиною навчального процесу та вбудованою в цей контекст. Підтримується формальним навчанням і, часто, особистою терапією. У цьому контексті це найбільш яскраво оцінковий аспект, оскільки розвиток компетенції починаючого фахівця уважно відстежується в роботі з клієнтом. Молодий фахівець, як консультант або психотерапевт працює над акредитацією або реєстрацією, нагляд все ще є оцінковим [2].

Післяакредитація / реєстрація, професійний супровід є вимогою всієї подальшої практики, відбувається зрушення в бік консультації та менше оцінки. Тим не менш, елемент «супроводу» завжди присутній. Однак він не охоплює суті міжособистісних наглядових стосунків. Це також не підтверджує того, що досвід навчального процесу, який є в суть супроводу та як це відбувається у зв'язку з мінливістю цього досвіду [1].

У відповідь на запитання «що таке супервізія?» з точки зору професійної практики Британська асоціація консультування та психотерапії (BACP, 2008). Відділ консультативної психології Британського психологічного товариства (BPS). Рекомендації щодо професійного супроводу також містять корисне визначення та рамки для розмірковують про складність супервізії, коли вони описують її як «діяльність», «процес», «стосунок» та «практику». Як описує BPS, супервізію як професійну та етичну активність для рефлексії над процесом, яка дозволяє «ігрову рефлексію» для цілей майбутніх дій і відрізняється від терапії [2].

Супервізія – це процес «безперервного спільного, експериментального та трансформаційного навчання», який спирається на практику та наукові знання. Це стосунки відносини «взаємної довіри, поваги та чесності», що враховує навчальні запити супервізанта. Зрештою, це практика обмежений явним контрактом і спирається на загальні та явні моделі професійного супроводу [3].

Значення супервізії та те, як вона реалізується в консультуванні та психотерапії, змінювалося протягом багатьох десятиліть, але основна мета залишилася. По суті, супервізія існує для сприяння професійному розвитку супервізанта незалежно від рівня його досвіду з метою підвищення результативності психологічної допомоги клієнтам. Щоб зрозуміти значення та мету професійного супроводу, необхідно розглядати, як він історично розвивався у галузі психологічної допомоги та проаналізувати основні визначення, які постають під час спроби з'ясувати мету та завдання супервізії в консультуванні та психотерапії [1; 2; 3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ушакова І. В. Супервізія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / І. В. Ушакова. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. 228 с.
2. Creaner What is the Meaning and Purpose of Supervision?
02_Creaner_Ch-01.indd 5 21-Nov-13 AM:
https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/58975_Creaner.pdf
3. Miller, David. Conselling for Healthcare Providers: Stress Prevention and Management// HIV/AIDS Counselling/ G/Bellani (Eds). Milan: McGraw Hill, in press. 1993. P. 27-33.

Закалик Г. М.

*старша викладачка кафедри психології,
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Коропатов О. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Херсонського факультету
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЇЇ ЗДАТНІСТЬ ДО САМОРОЗВИТКУ, САМОВДОСКОНАЛЕННЯ, САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА САМОВИРАЖЕННЯМ

Життєвий шлях особистості має відображати її мрії, надії, прагнення та досягнення. Саме ці поняття об'єднуються у символічний термін «самоактуалізація» особистості. Досконалість її розвитку в сучасних умовах – це прагнення досягти вершин своєї сутності, розкрити і «актуалізувати свою самість». Через самоактуалізацію відбувається забезпечення дійсного під-, а потім і надсвідомого у людини щодо життєвого сенсу. Цей вибір і стає лінією розвитку особистості.

Вивчення самоактуалізації в сучасних умовах є актуальним і необхідним, оскільки може показати як впливають на особистість непередбачувані екстремальні життєві події і наскільки вона готова до таких непростих викликів. Самість забезпечує інтеграцію в єдине ціле вимірів екзистенції людини – її фізичного, психічного, соціального і духовного. Кожен з цих вимірів є відносно незалежною системою зв'язку зі світом, її переживання й формування власних настановлень щодо цього. Самоактуалізація є процесом усунення невідповідності між автентичною Я-концепцією (Самістю) та ідеалізованим уявленням людини про себе, унаслідок чого відбувається формування автономної, повноцінно функціонуючої особистості, якій притаманні відкритість до власних переживань, прагнення насиченого проживання кожного моменту свого життя з довірою до себе і своєї тілесності, позитивного ставлення до інших і творчий підхід до власної діяльності [2, с. 175]. Звідси й християнська любов до ближнього, й автентичність Я, що необхідні для підтримки хороших стосунків з іншими, бо це важливе для самоактуалізації [7].

Самоактуалізація – це «нове народження» індивіда і вироблення певної властивості стосовно себе самого, що виявляється у прагненні до якнайповнішої самореалізації та самовдосконалення, бажанні бути тим, ким вона має і хоче стати. Завдяки здатності до творчої самореалізації і

прагнення до самовдосконалення, те, що на перший погляд може здаватися діями, є проявом головної сили життя – самоактуалізації. Це дає можливість на певний час відтіснити базові потреби, бо більш сильні мотиви – наприклад зацікавленість, стають домінуючими [6]. Здатність людини до самоактуалізації проявляється у двох взаємодоповнюючих явищах – індивідуалізації й екстеріоризації особистості [3].

Залучення процесу самоактуалізації до діяльності, дозволяє виділити професійну ідентичність як якісну характеристику самоактуалізованої особистості, що є результатом процесів професійного самовизначення особистості, її персоналізації й самоорганізації, і має вияв в усвідомленні себе зі певною діяльністю та «іншими», а також ототожненні та диференціації себе у цій діяльності [1]. Самоусвідомлення, самоприйняття, адекватність самооцінки, тобто самосвідомості (зокрема, професійної); сформованість відчуття причетності до професійної спільноти і наближення до суб'єктивного образу професіонала, відповідності професійним вимогам – уміння, навичкам та компетентностям має надзвичайно важливе значення в умовах сьогодення для сучасної молоді.

Для діагностики студентського молоді використано опитувальник «Самоактуалізаційний тест» – САТ (Шостром), методики «Визначення власної самооцінки» та «Духовний потенціал особистості - 2». У дослідженні взяли участь сорок студентів, з них двадцять вісім дівчат і двадцять хлопців, які навчалися за спеціальності «Дизайн» та «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Вік досліджуваних – 16,8-17,5 років.

Результати дослідження показали достатньо високу здатність молоді щодо ціннісної орієнтованості у 73% та високим рівнем гнучкості поведінки – у 70%, достатнім рівнем здатності усвідомлення своїх потреб і почуттів, здатності до рефлексії – у 88%, високим та адекватним рівнями самооцінки – у 75% респондентів [2, с. 177]. Загалом – це творча молодь, якій притаманна спонтанність у поведінці, не обмежена культурними нормами та високий духовний потенціал. Водночас, – це особистості із високим рівнем самосприйняття та самоповаги. Вони добре усвідомлюють свої переваги і компетенції.

Як зазначає В. П. Чудакова, – це зрілі особистості, які співвідносяться із такими цінностями, як свобода, природність, гра, легкість без зусиль [5, с. 34].

Їм властиві просторово-часова орієнтованість, чітке відчуття нерозривності минулого-сьогодення-майбутнього, тобто вони бачать і сприймають цілісність своє життя. Орієнтація особистості в часі пов'язана з рівнем розвитку її загального та вербального інтелекту, з проявом стилю діяльності.

Відчуття часу і якості ходу власного годинника людини є передумовою її саморозвитку, розвитку її загальних здібностей та формування домінуючого стилю діяльності [4, с. 106].

Однак, їм притаманний середній рівня прояву міжособистісної чутливості із переважанням прийняття агресії як здатності приймати своє роздратування, гнів та агресивність, що цілком може бути пов'язано із військовими загрозами і переживаннями цієї ситуації в країні.

Отже, сучасна молодь, яка зараз здобуває вищу освіту – це перспективні студенти і надія нашої держави. Показуючи сьогодні високий рівень самоактуалізації, згодом вони стануть фахівцями своєї справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гасюк М. Б. Психологічні особливості самоактуалізації сучасної жінки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Івано-Франківськ, 2003. 20 с.
2. Закалик Г. М., Коропатов О. М., Шувар Н. М. «Бути собою»: самоактуалізація студентської молоді в умовах війни. *Юридичний бюлетень*. Одеса: ОДУВС 2023. Вип. 28. С. 172-179.
3. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості: монографія. 2-ге вид., перероб., доповн. Івано-Франківськ. 2018. 718 с.
4. Сухенко Яна. Психологічний час як детермінанта індивідуальної освітньої траєкторії особистості. *Наука і освіта: наук.-практ. ж-л Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Psychology. Science and Education*, 2018, № 5-6. С.102-108.
5. Чудакова В. П. Особливості особистості на шляху самоактуалізації – критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості (3 частина, продовження). *Освіта і розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал*. 2015, січень. № 1 (32). С. 134-146.
6. Whitehead Patrick. Goldstein's Self-Actualization: A Biosemiotic View. *The Humanistic Psychologist*. 2017, March. Vol. 45(1). DOI:10.1037/hum0000047
7. Woolever Susan. The process of self-becoming in the thought of Søren Kierkegaard and Carl Rogers. USA, Iowa: University of Iowa, 2013. DOI: 10.17077/etd.vw7w6etx

Закалик Г. М.

*старша викладачка кафедри психології,
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Яковина В. О.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІН ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА ФІЗІОЛОГІЧНОГО СТАНУ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ СТАРІННЯ

На сучасному етапі розвитку суспільства людства у багатьох країнах світу налічується значна кількість літніх людей та осіб похилого віку. За даними ООН, у 1950 р. в світі були 214 млн. людей старших за 60 років, у 2000 р. буде – 590 млн., а в 2025 р. прогнозується – 1100 млн., тобто чисельність літніх людей зростає за ці роки в 5 разів, тоді як населення планети за цей час збільшиться лише у тричі. У зв'язку з цим учені говорять про «старіння» суспільства. Ця криза починає підкріплюватися й поширенням серед населення тенденцій тривожності та страху, породжене тими законами, які призводять до збільшення працездатного віку для жінок до 60 років в Україні. Перш за все з одного боку – це затягування періоду зміни соціального статусу для жінок, але з іншого – не враховано психофізіологічні зміни, що відбуваються саме у цей віковий період в жіночому організмі.

Разом з цим в нашій країні існує складна економічна ситуація, збільшилася втрата робочих місць, знизився життєвий рівень, категорія літніх людей потрапила як би на «узбіччя» життя.

Сьогодні постають такі важливі проблеми як фізіологічні та психологічні характеристики осіб похилого віку, особливості їх прояву, можливість продовження життя людини тощо. Тому вивчення психологічних та фізіологічних станів у людей похилого віку є актуальною проблемою сьогодення.

Старіння – багатопричинний руйнівний процес, що викликається комплексом регуляторних [12] і стохастичних чинників і визначається генетично детермінованою біологічною організацією живої системи [13]. Аналіз зміни функцій при старінні (здатність до відтворення, рухливість, пам'ять) демонструє, що різні органи і тканини піддаються віковозалежним порушенням з різною швидкістю. Це вимагає корінного перегляду існуючих теорій та зміни поглядів у соціальній політиці

відносно цієї, найбільш соціально незахищеній категорії суспільства – літніх людей [4].

Сьогоднішня математична теорія старіння виражає біологічні, фізіологічні процеси (зокрема старіння організму) в математичних формулах, широко використовуються в наукових, статистичних розробках. Проте на прикладі нейронних мереж до цих пір ще нікому не вдалося отримати адекватну математичну оцінку психічних процесів як функції мозку.

Багатьох дослідників цікавить питання: чи є процес геронтогенезу генетично запрограмованим і закономірно обумовлений еволюцією людини, що спонукало до появи стохастичної теорії (програмованого старіння і теорії зношення організму). В основі першої – еволюція запрограмувала функціонування живого організму на період його активної життєдіяльності, включаючи період репродукції [3, с. 164], а швидка деградація і загибель старіючого організму визначені природою [6]. Вважається, що середня тривалість життя визначається специфічними генами, що є у кожній клітині тіла [4].

Наукові дослідження показують, що старіючий організм зазнає змін, що спричиняють розвиток захворювань серцево-судинної, ендокринної, вегетативної нервової системи [5] і психіки, настає дефіцит вищих психічних функцій, зниження слухо-мовленнєвої пам'яті, зорового відтворення, підвищується рівень особистісної тривожності, зростають поведінкові та емоційні розлади, межові стани, можуть з'являтися психопатологічні проблеми [8].

Необхідно також нагадати, що у кожний період життя домінує певна ендокринна залоза: в молодості – тимус, при статевому дозріванні – епіфіз, у зрілості – статеві залози, у літньому віці – кора наднирників, що може також мати вплив на розвиток старіння організму. Набули популярності гіпотези, що пов'язують старіння з первинними змінами в гіпоталамусі, що генерує біологічні ритми організму, регулюючи діяльність залоз внутрішньої секреції. Згідно гіпотези «гіпоталамічного годинника» (Дільман, 1968, 1976), старість розглядається як порушення внутрішнього середовища організму, пов'язане з наростанням активності гіпоталамуса, збільшенням секреції гіпоталамічних гормонів (ліберинів) і ряду гормонів гіпофізу (гонадотропінів, соматотропіну) та інсуліну саме у похилому віці. Разом з цим знижують свою активність інші структури гіпоталамуса, що призводить до порушення регулювання багатьох сторін обміну і функції організму [1].

У літніх людей відбуваються й психологічні зміни. Розповсюджені в суспільстві стереотипи старіння впливають на формування у людей похилого віку ставлення до себе. Під впливом негативних думок, багато представників пізньої дорослості знецінюють себе, втрачають самоповагу, відчувають почуття провини, у них падає мотивація і, отже, знижується і соціальна

активність [10]. Часто думка про свої можливості і здібності значно впливає на ефективність життєдіяльності. Деякі літні люди впевнені у тому, що незабаром вони втратять пам'ять і контроль над своїм життям, будуть не в змозі робити те, що вдавалося раніше. Під впливом таких думок вони дійсно втрачають і свою компетентність, і контроль над обставинами життя [11]. Негативна модальність суб'єктивного ставлення до себе – важливий фактор не тільки психічного, але і фізичного старіння людини [2].

На схилі літ люди рідше переживають радість, здивування, багато з них втрачає почуття гумору, інтерес, допитливість. Вони часто відчувають тривогу, пов'язану із захворюваннями, самотністю, фізичною неспроможністю, їхня тривога, як правило, не має конкретної причини. У ній страх поєднується з гнівом. Страх може бути зумовлений фізіологічними процесами в організмі, усвідомленням життєвих небезпек, що реально загрожують людині. Прояви ображеності здебільшого є емоційною реакцією на несправедливе ставлення до себе, незаслужене приниження власної гідності.

У дослідженні вікових психофізіологічних особливостей взяли участь 36 викладачів медичного коледжу м. Львова, вік 54,2-64 роки.

Встановлено особливості емоційної сфери літніх людей і чинники, що зумовили такий стан речей. А саме виявлено середні та нижчі за середній рівні самопочуття; тенденції до зниження активності; настроїв – нижчий за середній. У респондентів не виявлено значного зниження задоволеністю від роботи, хоча на дещо нижчому рівні були показники задоволення від життя.

Дослідження функціонального стану викладачів медичного коледжу вказують на те, що він мав відмінності у віковому аспекті, хоча загалом носив цілком позитивний характер і не мав аж надто виражених знижених показників. Необхідно також зазначити, що в індивідуальних бесідах дехто з респондентів все ж таки вказував, що відчував втомлюваність після робочого дня і у кінці тижня іноді відзначалася роздратованість, що тривожило їх і заважало у роботі.

На наступному етапі нашого дослідження ми спробували дослідити наскільки викладачі можуть піддаватися тривожності та які види тривожності можуть бути їм характерні. Було показано, що у респондентів літнього віку ситуативна тривожність зростала до високого рівня, у той час як особистісна – залишалася на середньому рівні. Це можна пояснити переживанням подій, які відбуваються в нашій країні на фоні війни. Тобто з віком більшою була схильність до відчуття занепокоєння в різних життєвих ситуаціях, зростала реакція на небезпеку та очікування негативного ставлення оточення до себе.

Отже, ймовірно у сучасних умовах десь не зовсім коректним було підвищення пенсійного вікового цензу стосовно жінок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бриндіков Ю. Л. Соціально-психологічні аспекти старіння. К. 2014. – URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/20521>
2. Гальцева Т. О. Розвиток навчальної самоефективності літніх людей. *Актуальні проблеми психології*. 2018. С. 100.
3. Горго Ю. П., Чайченко Г. М., Маліков М. В. Прикладна психофізіологія людини: *Навчальний посібник*. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т. 2006 193 с.
4. Горецька О. В. Геронтопсихологія: *навчальний посібник*. Х.: Видавництво Іванченка І. С. 2017. 210 с.
5. Дубінін С. І. Сучасні проблеми молекулярної біології: *підручник* / С. І. Дубінін, В. О. Пілюгін, А. В. Ваценко, та ін. Полтава. 2016. 394 с.
6. Закалик Г. М., Войцеховська О. В., Шувар Н. М. Основи клінічної психології: *навчальний посібник*. Львів: Видавництво «Львівська політехніка», 2020. 430 с.
7. Мальцева О. В. Сміх та позитивна емоційність як запорука здорового способу життя осіб похилого віку. *Состояние здоровья: медицинские, социальные и психолого-педагогические аспекты*. 2017. № 3. С. 34-39.
8. Новікова Ж. М. Психологічні особливості емоційно-вольової регуляції осіб похилого віку: автореф. дис. ...канд. психол. наук: спец. 19.00.07 Педагогічна та вікова психологія. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. 2020. 23 с.
9. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: *Навч. посібник*. К.: Академвидав, 2006. 580 с.
10. Сейко Н. А. Ейджизм (ageism). Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект: *колективна монографія*/ кол. авт., за заг. ред. проф. НА Сейко; відп. ред. Н. П. Павлик. 2014. С. 234.
11. Ушакова І. М. Геронтопсихологія. *Підручник*. Харків: НУЦЗУ, ХНАДУ 2014. 236 с.
12. Хома Олександр. Характеристика показників фізичного стану чоловіків похилого віку. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2022. № 22. С. 36-44.
13. Leszczynska-Rejchert A. Człowiek starszy i jego wspomaganie – w strone pedagogiki starosci. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2006. S. 48-55.

Шувар Н. М.
*кандидат біологічних наук,
доцент кафедри психології
Львівського інституту ПраТ «ВНЗ «МАУП»*

Милян Л. М.
директор СЗШ № 23 м. Львова

ОБРАЗ «Я» ТА САМООЦІНКА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Розбудова державності України, побудова нового гуманного і демократичного суспільства висуває на передній план проблеми, пов'язані з формуванням всебічно розвиненої особистості. Така особистість має бути здатною адекватно сприймати зміни в суспільному житті, проявляти свідому активність, спрямовану на приведення внутрішніх резервів у відповідність до зовнішніх умов. Тому усе частіше науковці звертають увагу на такі фундаментальні утворення особистості як самооцінка, Я-образ, Я-концепція. У розвиток особистості необхідно відзначати динамічне поєднання психологічних функцій та виявляти складні структурні та функціональні зв'язки між розвитком окремих сторін особистості.

У вітчизняній психології більшість досліджень, присвячених Я-концепції, вивчалися з певною провідною діяльністю, з розвитком діяльності спілкування, саморегуляції, зі становленням окремих особистісних та соціально-психологічних особливостей.

Психологічний феномен усвідомлених уявлень людини про себе та її ставлення до себе є її Я-образом. Я-образ – психічне утворення, що формується в умовах соціального середовища за активного його впливу та вироблення певних особистісних уявлень з наступним осмисленням, усвідомленням та прийняттям себе як особистості. Вважається, що саме існування особистості – це форма існування людської психіки. Водночас, Я-концепція та Я-образ є об'єднаним ядром особистості, що відображає ставлення до себе, до своїх властивостей та особливостей. Формування Я-образу супроводжується становленням людини як особистості. Збалансованість відносин різних особистісних утворень (потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій, самооцінки, образів Я-реального та Я-ідеального) характеризує гармонійну особистість, що відображає рівномірність та збалансованість розвитку психологічних утворень [1].

Тематика дослідження формування Я-образу та самооцінки у процесі соціалізації особистості є доцільною і актуальною в умовах сьогодення, що

викликане рядом політичних, соціальних, економічних змін та війною, яка розв'язана країною-агресором в Україні зараз.

Феномен «Я-концепції» особистості залишається одним з найактуальніших у сучасній психологічній науці. Такі терміни, як «самість», «ідентичність», «его», «образ себе», «ставлення до себе», «самооцінка», «образ «Я», «самосвідомість», «Я»-концепція», «Я»-система», «Я-схема», «Я»-уявлення», «уявлення про себе», «Я-репрезентація», «Я-маска» тощо, вживаються в найрізноманітніших значеннях, хоча їх зміст споріднений, але не тотожний.

Добре відомий вислів: особистістю не народжуються, нею стають. Формування особистості – це тривалий процес соціального розвитку людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена певного суспільства і спільноти людей, громадянина своєї країни. Прояв людини як особистості формується в процесі свідомої діяльності й спілкування. Поняття «особистість» не зводиться до появи у людини свідомості та самосвідомості, але й неможливе без них. Самосвідомість особистості дитини включає почуття самототожності, при цьому формується особлива психологічна конструкція – «Я», самооцінка та рівень домагань, що забезпечує цілісність особистості і протистоїть її роздвоєнню. Для індивіда особистість суб'єктивно виступає у вигляді «Я». Сукупність усіх психічних явищ, що віддзеркалюють її «Я», отримали у психології назву «Я-концепції», що містить наступні компоненти [2, с. 275]: когнітивні – образ «Я», уявлення про власні якості, здібності та можливості; емоційні – самоставлення, самоповага, самолюбство; оцінно-вольові – самооцінка, саморегуляція.

Структура особистості є складним соціальним феноменом. Адже без суспільства дитина не змогла б стати особистістю. Перебуваючи у соціальному середовищі, дитина набуває і приймає певні правила, засвоює норми та цінності, на основі чого виробляється самооцінка – як здатність оцінити свої дії, себе саму, а також здатність регулювати, відповідно до них, власною поведінкою та переживати при цьому певні емоції. Тому часто самооцінку вважають емоційно-оцінковою складовою Я-концепції. Відповідно сама особистість прямо проектується на розуміння сутності самооцінки. У молодших школярів вона вже має бути адекватною або ж бути наближеною до адекватної. Нормальна самооцінка сприяє самоствердженню дитини, здатності реально оцінювати свої можливості, здібності та задовольняти потреби. Так виробляється впевненість у своїй можливості. Відчуваючи силу і можливості дитина легше адаптується до змін у середовищі свого існування [3, с 104]. Вона здатна сприймати ті вимоги, які перед нею ставить соціальне середовище, у першу чергу школа і може контролювати своїми діями. На основі цього поступово приходиться усвідомлення. Великої шкоди завдається дитині, коли ці процеси мають

негативний характер, що призводить до страждань і порушень у формуванні «Я-морального».

Формування усіх компонентів самосвідомості відбувається під впливом соціального середовища, у першу чергу, сімейного оточення дитини. Однак, для школярів важливу роль у формуванні самосвідомості відіграє й педагог – як особа, яка навчає повазі, емоційному схваленню розумних дій дитини. Психологічна підтримка, яку отримує дитина, допомагає виробленню адекватної самооцінки. Підібрані слова, спілкування з оточуючими і власна діяльність суб'єкту – ось основні важелі формування самооцінки та її Я-образу.

У дослідженні брали участь 40 осіб молодшого шкільного віку обох статей. Вік досліджуваних – від 8,4 до 9,6 років. Специфіка групи досліджуваних – їхній вік вимагав використання відносно коротких методик у дослідженні, а відповідно для більшої точності результатів – використання більшої кількості методик і пролонгованість дослідження у часі. Для дослідження використано методики: «Дослідження дитячої самосвідомості та статево-вікової ідентифікації» (Н. Л. Білопольська); «Дослідження самооцінки» (Дембо-Рубінштейн, модифікація А. М. Прихожан); «Сходінки» (Т. Д. Марцинковська); «Дитячий варіант особистісного тесту» (Р. Кеттел). Результати статистично опрацьовані. Для більш кращого сприйняття даних та виявлення особливостей у проявах самооцінки та Я-образу проведено кореляційний аналіз за Спірменом.

На основі кореляційного аналізу виявлено, що існує пряма кореляція між Я-теперішнім, адекватною самооцінкою ($r=0,66$ при $p < 0,005$), впевненістю у собі ($r=0,53$ при $p < 0,005$) та умінням будувати відносини з ровесниками ($r=0,72$ при $p < 0,005$). Показано також позитивну кореляцію між самооцінкою, рівнем домагань ($r=0,49$ при $p < 0,005$), сміливістю ($r=0,57$ при $p < 0,005$) та добросовісністю ($r=0,51$ при $p < 0,005$).

Водночас, виявлено від'ємний кореляційний зв'язок між заниженою самооцінкою, боязкістю ($r=-0,59$ при $p < 0,005$) та Я-майбутнім ($r=-0,54$ при $p < 0,005$).

Проведене емпіричне дослідження дало можливість з'ясувати особливості формування самосвідомості молодших школярів, їхньої статево-рольової ідентичності, а також показати особливості їхньої самооцінки та окремих особистісних характеристик. Можна відзначити, що система самосвідомості особистості перебуває на стадії активного формування. Незважаючи на те, що діти ще не до кінця можуть визначити привабливість і непривабливість певних образів у минулому чи майбутньому, більшість з них вже мають сформовану статево-вікову ідентичність. Оцінювання дітьми себе – або самооцінювання показало, що молодші школярі переважно здійснювали це достатньо адекватно. Однак, у тих дітей, які зазнавали певних перекосів у батьківському вихованні почували деяку невпевненість і визначали, що їхні батьки ставили їх на

більш вищій щабель, порівняно з тим, де вони себе ставили. Були виявлені й діти, які, навпаки ставили себе на вищу сходинку, а оцінювання батьків – на нижчу, що вже є свідченнями конфлікту в діаді «батьки-дитина», що викликало негативне ставлення до себе і породжувало дитячу невпевненість.

Тобто для дитини молодшого шкільного віку залишається актуальним відчуття захищеності і почуття любові від батьків. Ті ж діти, які відчували неприязнь в сімейному середовищі, проектували її і на соціальне зовнішнє середовище. Правда, цю ситуації може дещо згладжувати приязне ставлення вчительки, оскільки за оцінюванням усіх дітей – вона ставила їх на вищі сходинки. Тобто її ставлення толерантне, виважене, доброзичливе. Вона вчила дітей ставитися з повагою один до одного, що створювало сприятливу атмосферу для навчання і, відповідно для розвитку, а також для правильного формування складових самосвідомості.

Отже, самооцінка як автономне особистісне утворення дає можливість самоконтролювати власні дії та регулювати свою поведінку, водночас забезпечуючи активність дитини. Саме цей чинник давав можливість більшості дітей будувати здорові відносини в шкільному колективі. Діти відзначали, що вони мають гарних друзів і цінують їх.

Формування Я-образу дає можливість реально оцінити певні риси особистості дитини. Діагностика показала, що для окремих дітей характерна невпевненість у собі, емоційна лабільність, необдуманість своїх дій і вчинків, що відображалось на невпевненості, боязкості а частково на формуванні безвідповідальності. Окремі показники мали чітку статеву відмінність, що можна пояснити формуванням психічних характеристик дитини у цьому віці.

Отже, на основі результатів дослідження було показано певну залежність процесу розвитку Я-концепції від соціальних та вікових детермінант становлення молодшого школяра, а також виявлені певні особливості зв'язку між Я-концепцією та сформованістю когнітивних новоутворень.

Усе вказує на те, що дітям молодшого шкільного віку необхідна психологічна підтримка. Вона може будуватися на засадах, пропонуваніх В. Джеймсом: формування справжнього Я, що базується на самосвідомості та позитивному налаштуванні дитини до свого образу, а підвищення її самооцінки – це навчити дитину сприймати свої позитивні сторони, на основі чого відбуватиметься позитивне сприйняття власного Я-образу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дитина у сучасному соціопросторі: *навчальний посібник* / Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, К. В. Карасьова [та ін.]; за ред. Т. О. Піроженко. К.-Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 272 с.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. *Навч. посіб.* К.: Центр учбової літератури. 2012. 424 с.
3. Закалик Галина, Шувар Наталія, Лобода Мар'яна. Особливості розвитку Я-концепції молодших школярів в умовах сьогодення. *Перспективні напрями розвитку наукової думки в XXI столітті: Зб. наук. праць за матеріалами V Міжн. наук.-практ. конф. до Дня науки України з нагоди 25-річчя Одеського інституту МАУП* (19 травня, 2023 р., м. Одеса) / Міжрег. Академія управління персоналом. Одеськ. ін-т; ДУ «Інститут ринку і ек.-екол. досліджень НАН України»; Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży (Rzeczpospolita Polska); Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку: Факультет Бізнесу та соціальних комунікацій, кафедра Економіки та цифрового бізнесу, кафедра Міжнародних відносин, суспільних комунікацій та ІТ-права. Одеса: Лерадрук, 2023. С. 99-108.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАНЯ ЮРИДИНОЇ НАУКИ

ЛЕЛИК Л. І. ВСТУПНЕ СЛОВО.....	3
Альфавицька Р. Я. Проблеми боротьби з кіберзлочинністю.....	4
Гаврилюк В. Р. Механізм надання компенсації постраждалим внаслідок збройної агресії.....	6
Граб М. І., Буцяк Х. І. Напрямки удосконалення законодавства, котре регулює охорону права інтелектуальної власності в сфері наукової діяльності в Україні.....	10
Граб М. І., Вертепний А. А. Принципи банківської діяльності.....	13
Граб М. І., Панчук Є. А. Європейські цінності та їх роль в розвитку адміністративного права.....	16
Граб М. І., Підкова М. Я. Гармонізація антикорупційного законодавства України із антикорупційними нормами міжнародного права.....	22
Граб М. І., Серцелевич І. С. Запобігання та протидія політичній корупції як елемента дефектної системи влади.....	28
Граб М. І., Стефура А. В. Суб'єкти запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.....	31
Граб М. І., Цімбота Т. М. Правовий режим персональних даних.....	38
Дейнека П. А. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів.....	43
Драгун К. В. Сімейно-побутовий конфлікт як чинник домашнього насильства.....	49
Клюк Л. А. Принципи сімейного права.....	54

Костецька С. М. Припинення державної служби.....	56
Лепех Ю. С., Гудима Р. О. Діяльність органів публічної адміністрації щодо протидії домашньому насильству.....	63
Лепех Ю. С., Копчак К. П. Правове положення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	68
Лепех Ю. С., Матешук А. Р. Адміністративно-правовий статус ювенальної юстиції України.....	73
Лепех Ю. С., Пламаренко О. С. Загальноправові основи захисту соціально-економічних прав громадян України.....	78
Лепех Ю. С., Тринька В. І. Нормативно-правове регулювання боротьби з домашнім насильством.....	82
Наминанік Т. І. Волонтерство у період війни.....	86
Пришляк Г. Я., Ільницький О. П. Проблемні питання акціонерних товариств як суб'єктів господарського права.....	88
Пришляк Г. Я., Костишин В. В. Проблемні питання захисту прав споживачів.....	91
Пришляк Г. Я., Ярмошевич Н. М. Проблемні питання щодо укладання договору купівлі-продажу.....	94
Русаль Л. М., Білецька А. О. Зміст відносин представництва у господарських договірних зобов'язаннях.....	97
Русаль Л. М., Гут Д. Р. Порівняльно-правовий аналіз нікчемності та недійсності правочину.....	99
Русаль Л. М., Єрмілова В. Д. Правомірність односторонньої відмови від договору, як способу захисту цивільних прав.....	102
Русаль Л. М., Іванюшко Ю. С. Національна безпека як правова категорія.....	105
Русаль Л. М., Ільків Т. Т. Неустойка, як засіб забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором.....	108

Русаль Л. М., Лагодюк Х. В. Поняття та ознаки корупції.....	110
Русаль Л. М., Лозинський Н. В. Окремі особливості господарського правового регулювання процесу стандартизації.....	113
Русаль Л. М., Устянич О. Р. Місце комерційного (фірмового) найменування серед об'єктів права інтелектуальної власності.....	116
Русаль Л. М., Уштан В. В. Практика застосування судами законодавства у сфері орендних відносин.....	119
Федонюк Д. С. Зміни до Конституції України.....	122
Швед А. Б. Актуальні питання громадянства України.....	125
Яворська В. Г., Гринчук А. В. Вивчення права на мирні зібрання.....	129
Яворська В. Г., Намачинський І. Р. Заснування та діяльність ювенальної юстиції.....	136
Яворська В. Г., Сірків О. Б. Дослідження питання правового регулювання договору довічного утримання.....	140
Яворська В. Г., Сірків О. Б. Поняття корупційних ризиків в діяльності національної поліції.....	143
Яворська В. Г., Тимінська В. Р. Історія створення Державного бюро розслідувань.....	147
Яворська В. Г., Шевчук О. М. Поняття запобіжних заходів в кримінальному провадженні.....	150
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЇ	
Компанович М. С., Серчинський В. В. Супервізія як складова професійного становлення психолога.....	154

Закалик Г. М., Коропатов О. М. Самоактуалізація особистості як її здатність до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації та самовираженням.....	157
Закалик Г. М., Яковина В. О. Характеристика змін психологічного та фізіологічного стану особистості в процесі старіння.....	160
Шувар Н. М., Милян Л. М. Образ «Я» та самооцінка молодших школярів в умовах сьогодення.....	164

Шановні колеги !

Львівський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» щорічно проводить науково-практичну конференцію за темою: «Актуальні питання юридичної науки».

У червні 2024 року на базі Львівського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом буде проведена чергова конференція на зазначену тему. До участі у конференції запрошуються провідні науковці та фахівці в галузі права з різних регіонів України, аспіранти, здобувачі, практичні працівники.

З метою участі в конференції просимо надсилати матеріали для публікації. Дату проведення конференції буде зазначено на Web-сайті Львівського інституту МАУП (www.li-maup.edu.lviv.ua).

Вимоги до оформлення тексту доповіді:

Доповідь повинна бути виконана на актуальну тему, містити результати наукового дослідження.

Обсяг доповіді (тез) до 5 сторінок при форматі сторінки А4 (297x210 мм), орієнтація – книжкова. Поля: верхнє – 1,5, нижнє – 1,5, праве – 1,5, лівє – 2,0, шрифт – Times New Roman, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1,5, стиль – Normal.

Текст може містити лише кінцеві зноски (у квадратних дужках вказується номер джерела з переліку, який наведений у кінці доповіді, і сторінка, на якій викладене відповідне положення).

Матеріали надсилати за адресою:
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Кафедра права
або електронною поштою за адресою
тел./факс (032) 294-00-81.